

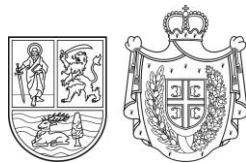

Покрајински заштитник грађана
Омбудсман

ГОДИШЊИ
ИЗВЕШТАЈ

2017

ИЗВЕШТАЈ ПОКРАЈИНСКОГ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА - ОМБУДСМАНА ЗА 2017. ГОДИНУ

Покрајински заштитник грађана
Омбудсман

ГОДИШЊИ ИЗВЕШТАЈ
ПОКРАЈИНСКОГ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА – ОМБУДСМАНА
за 2017. годину

Нови Сад, 2018.

УВОДНА РЕЧ	5
АКТИВНОСТИ	8
ОРГАНИЗОВАЊЕ КОНФЕРЕНЦИЈА И СТРУЧНИХ СКУПОВА	8
ОБРАЗОВАЊЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА	12
ИСТРАЖИВАЊА	14
ОБЛАСТ ЗАШТИТЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА	22
УВОД	22
АКТИВНОСТИ	24
ИСТРАЖИВАЊА	30
ПРИМЕРИ ПРИТУЖБИ	35
ПРАВА ДЕТЕТА	37
УВОД	37
ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ	37
ПОРОДИЧНОПРАВНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	43
ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА	47
ПРАВО НА ИНФОРМИСАЊЕ И МЕДИЈИ	48
ЕДУКАЦИЈА УЧЕНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА О ПРАВИМА ДЕТЕТА	50
ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СВЕТСКОГ ДАНА ДЕТЕТА	53
ЧАС ЉУДСКИХ ПРАВА	54
ЕДУКАЦИЈА ИЗАБРАНИХ, ПОСТАВЉЕНИХ И ЗАПОСЛЕНИХ ЛИЦА У ЛОКАЛНИМ И ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА	55
ОРГАНИЗАЦИЈА СТРУЧНИХ СКУПОВА И КОНФЕРЕНЦИЈА	55
УЧЕШЋЕ НА СТРУЧНИМ И НАУЧНИМ СКУПОВИМА	56
САРАДЊА СА ДРУГИМ ИНСТИТУЦИЈАМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА	57
ИСТРАЖИВАЊА	58
РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА	60
УВОД	60
ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ, СТАТИСТИКА	62
НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ И ПАРТНЕРСКИМ ОДНОСИМА	63
ПРИМЕНА ПРИНЦИПА РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА У ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА-ПРИМЕНА ПОКРАЈИНСКЕ СКУПШТИНСКЕ ОДЛУКЕ О РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА	76
КОМЕНТАР ЗАКОНА О ФИНАНСИЈСКОЈ ПОДРШЦИ ПОРОДИЦИ СА ДЕЦОМ	80
ПОЛОЖАЈ ЖЕНА НА СЕЛУ	81
ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ СЕКТОРА ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ	83
РАД ОМБУДСМАНА У ДРУГИМ ОБЛАСТИМА ОСТВАРИВАЊА ЉУДСКИХ ПРАВА ..	84
ПОСЕТЕ УСТАНОВАМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ	84
ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА	87
СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА	89
ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ	90

ДЕЛАТНОСТИ ОД ОПШТЕГ ЕКОНОМСКОГ ИНТЕРЕСА.....	92
УРБАНИЗАМ И ГРАЂЕВИНАРСТВО	93
ПРАВА ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ	93
ОДНОСИ СА ЈАВНОШЋУ	95
СТАТИСТИКА.....	98
УСАВРШАВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ	101
ОБУКА ЗА ПОСРЕДНИКЕ – МЕДИЈАТОРЕ	101
СЕМИНАР ЗА ЧЛАНОВЕ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ.....	101
ФИНАНСИРАЊЕ ПОКРАЈИНСКОГ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА-ОМБУДСМАНА.....	102

УВОДНА РЕЧ

Покрајински заштитник грађана – омбудсман (у даљем тексту: Омбудсман) установљен је Покрајинском скупштинском одлуком о Покрајинском заштитнику грађана – омбудсману¹ као независан и самосталан орган АП Војводине који се стара о заштити и унапређењу људских и мањинских права и поступа у складу са Уставом, потврђеним међународним уговорима и општеприхваћеним правилима међународног права, законом и подзаконским актима. Омбудсман је овлашћен да контролише поштовање људских права, законитост, целисходност, ефикасност и правилности у раду покрајинских органа управе, јавних предузећа и установа које врше управна и јавна овлашћења, а чији је оснивач АП Војводина (у даљем тексту: органи управе) у вези са њиховим поступањем у извршавању одлука и других правних аката АП Војводине. Поред права на покретање и вођење поступка, Омбудсман има право да посредовањем и давањем савета и мишљења о питањима из своје надлежности делује превентивно, у циљу унапређења рада органа управе и унапређења и заштите људских права и слобода. Такође, Омбудсман континуирано надгледа и прати примену међународних уговора, стандарда и прописа из области људских права и на основу прикупљених информација предлаже мере за побољшање стања у области заштите и унапређења људских права и организује саветовања и кампање у области образовања о људским правима и питањима од значаја за остваривање људских права и учествује у њиховом раду. Омбудсман је овлашћен да спроводи истраживања како би стекао увид у стање људских права, идентификовао проблеме и формулисао препоруке у циљу остваривања, заштите и унапређења људских права.

Омбудсман подноси Скупштини АП Војводине редован годишњи извештај најкасније до 31. марта за претходну годину. У извештају се наводе подаци о активностима у претходној години и уоченим недостацима у раду органа управе, даје се општа оцена рада органа управе са становишта примене прописа, као и предлози за побољшање положаја грађана у односу на органе управе. Извештај садржи податке о броју и структури притужби, уочене пропусте и препоруке за њихово отклањање, критике и похвале појединим органима управе и функционерима, као и посебне делове из области националних мањина, права детета и права по основу равноправности полова.

Скупштина АП Војводине на седници одржаној 16. јуна 2017. године изабрала је за заменика покрајинског заштитника грађана - омбудсмана за заштиту права детета Милана Дакића, а за заменицу за равноправност полова Снежану Кнежевић, будући да је 24. новембра 2016. године због истека мандата престала функција заменици за права детета Марији Кордић, а 18. јула 2016. године, из истог разлога, заменици за равноправност полова Даница Тодоров. На седници одржаној 12. октобра 2017. године, Скупштина АП Војводине је изабрала Јаноша Ороса за новог заменика покрајинског заштитника грађана – омбудсмана за заштиту права националних мањина, након што је заменици Еви Вукашиновић престала функција због поднете оставке.

Постоји неколико чињеница на које, у овом извештају треба скренути пажњу. Прва од њих је да је Омбудсман, након неколико година паузе, поново приступио организовању међународних научних конференција. У 2017. години, Омбудсман је био суорганизатор две такве конференције - прва је била посвећена мигрантима, а друга праву на приватност. Обе теме су значајне са становишта (заштите) људских права и обе теме искушавају аналитичке концепте и практичне способности друштва да се избори са реалним проблемима који прате мигранте и нарушавање уставних права. У јавности се

¹ “Службени лист АП Војводине”, бр. 37/2014, 40/2014 – испр. и 54/2014

проблем миграната често своди на безбедносни аспект и тиме искривљује и поједностављује. Безбедност је само једна од перспектива, која се мора имати у виду када се трага за решењем мигрантске кризе. Трагање за решењем надилази могућности Србије, али то не значи да о проблему миграната не треба расправљати из различитих углова, па и из угла Омбудсмана.

Праву на приватност посвећена је друга научна конференција. Без икакве сумње, реч је о значајном питању које нам открива приватност као конфликтно подручје на коме се сударају захтеви за остваривањем колективних права припадника мањина и покушаји појединаца да се што више заштите. Питање приватности је посебно актуелизовано развојем модерних технологија, информационих пре свега, које стварају мноштво могућности за инвазију на морални интегритет појединца. У периодима социјалних, економских и политичких криза, питање приватности се нарочито драматизује. У борби против тероризма такође. Свестан ових, али и свих других нартаја на приватност, Омбудсман је средином новембра организовао међународну конференцију за чију је организацију и тематски репертоар од стране учесника добио низ похвала.

Следећи моменат на који треба скренути пажњу су стручни скупови, у почетку називани проширени колегијуми. У питању је значајна иновација у раду Омбудсмана и практичан одговор на потребу да се о неким актуелним проблемима поведе расправа, да се у расправу укључе компетентне особе и успостави сарадња са институцијама са којима омбудсман дели заједничке вредности и циљеве. Спремност да на скуповима учествују су показали припадници академске заједнице, цивилног сектора, медија, као и представници различитих секретаријата, у зависности од тога да ли је расправљани проблем у њиховој надлежности. Велико интересовање за ову форму рада показали су и представници националних мањина, нарочито оних мањих, којима је, у тежњи за што потпунијом имплементацијом права, потребна подршка и једна врста институционалног ослонца.

У ред иновативних пракси Омбудсмана спадају и семинари о људским правима, који су организовани за посланике Скупштине АП Војводине, као и за запослене у покрајинској управи и органима локалне самоуправе. Потреба за организовањем оваквих семинара је наметнута практичним разлозима. Наиме, Омбудсман се у више наврата уверио да је познавање надлежности институције, као и људских права уопште, врло оскудно, нарочито, када је реч о запосленима у локалним самоуправама. Омбудсман сматра поражавајућом чињеницом што у региону Срема ниједна општина није искористила своје законско право да установи локалног заштитника грађана, а из разговора са представницима сремских општина стекао је утисак да таква потреба постоји.

Омбудсман и у овом годишњем извештају жели да нагласи важност слободе медија. Два су разлога за то – први је што медији, извештавајући о случајевима кршења људских права, омогућују Омбудсману да покрене поступак по сопственој иницијативи; други разлог произилази из потребе Омбудсмана да се ослони на моћ јавности у случајевима када покрајински органи управе одбијају да делују у складу са његовим препорукама. Ослањајући се на моћ јавности, Омбудсман утиче на ефикасан и одговоран рад управе, доприноси подизању административних стандарда, јача принцип једнакости, али и властити ауторитет у очима грађана. Свестан њихове важности, Омбудсман настоји да односе са медијима заснује на принципима коректности и професионалности. Не треба наглашавати да на сајту Омбудсмана присталице аналитичког и истраживачког новинарства могу наћи вредне подстицаје за свој рад.

У 2017. години је први пут у 15–годишњој историји институције објављен Билтен Покрајинског заштитника грађана - омбудсмана у коме је, по областима, изложен приказ праксе институције. Приликом помињања издавачке делатности Омбудсмана, треба поменути да су у 2017. години објављена три зборника: у првом зборнику „Балканска мигрантска рута: Између политике, права и

безбедности“ објављени су радови са међународне конференције одржане на Палићу, а у другом „Слобода, безбедност: Право на приватност“ радови са конференције одржане у Новом Саду. У трећем зборнику објављени су радови са конференције Мреже „Живот без насиља“: „Истамбулска конвенција – Одговорност и обавезе институција“.

У овом извештају треба поменути да је у току године у оквиру институције започет процес формирања библиотеке која већ сада располаже са преко две хиљаде наслова, а покренут је са намером да, набављајући књиге из области људских права, буде важан ослонац у раду пре свега запослених у институцији, али и посланика Скупштине АП Војводине, запослених у покрајинским органима управе, студената који у Омбудсману обављају праксу, медија који прате рад Омбудсмана, као и невладиних организација које се баве људским правима и сарађују са Омбудсманом.

Преко формирања библиотеке, Омбудсман је започео комуникацију, а потом и сарадњу са образовним, научним и истраживачким установама и институцијама. Са Институтом за криминолошка и социолошка истраживања и Институтом за међународну политику и привреду закључени су споразуми о сарадњи који су врло брзо операционализовани кроз организовање међународних конференција и стручних скупова, односно приређивање и објављивање већ поменутих зборника.

У 2017. години је формирано мање предмета него претходне, 2016. године, али се велики број грађана обраћао лично и путем телефона Омбудсману. Највећи број њих је Омбудсмана доживљавао као бесплатну службу правне помоћи или неку врсту народног адвоката. Грађани препознају Омбудсмана као једну отворену, флексибилну и демократску институцију која треба да им омогући излазак из зачараног круга бирократије и лиши их осећаја немоћи и неправде.

Важно је напоменути да је разврставање и приказивање броја притужби и предмета релативног карактера, те да њиховој анализи треба приступити с извесном дозом резерви. Ретки су они случајеви у којима се настали проблем може једноставно подвести само под једну од четири наведене области (општа надлежност, права националних мањина, права детета, равноправност полова). Сложеност животних ситуација се често читава и у притужбама које се упућују Омбудсману, јер оне у својој вишеслојности често садрже и мањинске, и дечје и/или родне премисе и аспекте. У овом годишњем извештају се код категоризације обраћања грађана пошло од оних елемената који су у појединим притужбама превагнули, односно били примарни и доминантни. Притом смо били свесни ризика да су оне могле бити супсумиране и под неку/неке од других области. Због тога, парцијалне делове извештаја по појединим областима представљеним у наставку треба разматрати и тумачити у духу ове напомене.

Све граматички и родно одређене речи у овом извештају означавају и односе се једнако на мушки и женски род.

АКТИВНОСТИ

У току 2017. године акценат у раду Омбудсмана био је на активностима предузетим у циљу повећања видљивости институције Омбудсмана код грађана и подизања квалитета рада. Наиме, у складу са овлашћењима да организује саветовања и кампање о питањима од значаја за остваривање људских права и у области образовања о људским правима, као и у складу са овлашћењем да спроводи истраживања и на основу утврђеног стања формулише препоруке и предлаже мере за побољшање стања и унапређење људских права у области које је предмет истраживања, предузете су активности и и радње у том циљу. У наставку су наведене најзначајније активности од општег интереса за остваривање, заштиту и унапређење људских права, док су активности предузете у областима националних мањина, права детета и права по основу равноправности полова наведене у посебним деловима извештаја.

ОРГАНИЗОВАЊЕ КОНФЕРЕНЦИЈА И СТРУЧНИХ СКУПОВА

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА „МИГРАЦИЈЕ КАО БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ: ЗАПАДНОБАЛКАНСКА РУТА“

Омбудсман је заједно са Институтом за међународну политику и привреду и Ханс Зајдел фондацијом (Hanns Seidel Stiftung) у априлу 2017. године организовао тродневну међународну научну конференцију чија тема су биле миграције као безбедносни изазови дуж западнобалканске руте. Учесници су размотрили изазове са којима је мигрантска криза суочила надлежне државне органе, али и институције за заштиту људских права, медије и академску заједницу у земљама региона, са научног, правног и безбедносног аспекта. Више од 30 излагача из осам земаља представило је своје радове на теме: узроци миграција, правни изазови мигрантске кризе и њихова решења, социо-економске последице мигрантске кризе, безбедност и људска права у контексту миграција, статусна питања и безбедност миграната, медијско извештавање о мигрантској кризи, као и реаговања на њу. Представници Омбудсмана представили су своје радове на следеће теме: Конвенција о правима детета као гарант безбедности деце миграната; Миграције, избеглиштво и сексуална виктимизација; Људска права као темељ безбедности људи са посебним освртом на права миграната; Праћење поступања према мигрантима у Републици Србији у раду Националног механизма за превенцију тортуре; Медијски дискурс о мигрантима – студија случаја: Кањижа и Суботица и Говор мржње на интернету према мигрантима и безбедност. Одржан је и посебан округли сто на тему „Миграције, безбедност и људска права“ на ком су о искуствима у вези са мигрантском кризом у Републици Србији са аспекта људских права, уз покрајинског омбудсмана проф. др Зорана Павловића, говорили и Клод Кан, саветник у Канцеларији координатора УН у Републици Србији, као и представници правосудних и других државних органа.

На крају конференције формулисани су закључци и препоруке које би надлежним органима, али и другим интересним групама (академској заједници, организацијама цивилног друштва и медијима) требало да послуже као смернице за бављење питањима миграција, избеглиштва и азила.

Препоруке владама земаља у региону, донаторима и међународној заједници усмерене су преваходно на унапређење процеса сарадње у региону Западног Балкана. Осим интензивирања дијалога и сарадње са суседним земљама Балкана које су погођене мигрантском кризом, поштујући Устав и законе Републике Србије, а у циљу ефикаснијег одговора на мигрантску кризу, Србија би у склопу својих односа са Европском унијом требало и са њом да оствари корисну сарадњу на пољу усаглашавања

активности и мера за решавање мигрантске кризе. Земље дуж балканске руте требало би да мигрантима обезбеде ефикаснији приступ поступку тражења азила и пуно поштовање начела о забрани протеривања или присиљавања на боравак.

Због трајности и обима мигрантске кризе, те трајнијег задржавања лица која као избеглице или ирегуларни мигранти бораве на територији Републике Србије, као и због растућег економског оптерећивања државног и буџета јединица локалне самоуправе, превенције нарушавања јавног реда и мира, те обезбеђивања правне и друге законима загарантоване помоћи држављанима Републике Србије, избеглицама и ирегуларним мигрантима, потребно је анализирати постојећи правни оквир законодавства Републике Србије, како би се размотрило да ли је потребно променити или допунити постојећа или усвојити нова законска решења.

Средњорочне препоруке су да је потребно посветити више пажње превенцији секундарних кретања миграната, ускладити граничне прописе, проверити статусе тзв. сигурних трећих земаља, омогућити простор, форуме и платформе за укључивање заинтересованих актера у све процесе.

Дугорочно гледано, упутно би било вратити се пракси интегрисаног управљања границом. Мигранте и избеглице потребно је посматрати као особе које могу допринети локалној економији, а не искључиво као социјални терет. Ове особе потребно је консултовати у мери у којој је то могуће и изводљиво и у координацији са органима јединица локалне самоуправе, у вези са њиховом интеграцијом у одређену средину. Сви актери би требало да уложе максималне напоре у настојању да мигрантска криза у региону не постане камен спотицања у светлу процеса приступања Европској унији. Ове препоруке потребно је размотрити имајући у виду и потребе и очекивања грађана земаља дуж мигрантске руте, као и праведну и правичну потребу указивања хуманитарне и друге помоћи мигрантима, у сразмери са могућностима.

Објављен је зборник радова учесника конференције, чија је посебна вредност у томе што нуди обухватнији увид у комплексну природу мигрантског проблема, с обзиром на то да се у јавном мњењу мигрантска криза најчешће своди на безбедносни проблем, која поједностављена и у доброј мери искривљена перцепција је последица лоших економских прилика, недовољне обавештености, предрасуда, несигурности, страха и других фактора.

МЕЂУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА „СЛОБОДА, БЕЗБЕДНОСТ: ПРАВО НА ПРИВАТНОСТ“

Омбудсман и Институт за криминолошка и социолошка истраживања, уз подршку Правосудне академије и Организације за европску безбедност и сарадњу – Мисија у Србији, организовали су у новембру 2017. године дводневну међународну научну конференцију „Слобода, безбедност: право на приватност“.

Конференција је окупила око 130 учесника, док је у својству излагача учествовало њих 40 из укупно 12 земаља (Мађарска, Холандија, Румунија, Кина, Грузија, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Хрватска, Македонија, Албанија, Шпанија и Србија). Рад на конференцији био је организован у два тематска блока – „Слобода и право на безбедност“ и „Право на приватност – кривичноправни аспекти“ у оквиру којих су излагачи настојали да у тематизацију слободе, безбедности и приватности уведу и појмове анонимности, права деце и права националних мањина, слободе говора, медијског деловања, као и низ других појмова од великог значаја за конституисање Србије као отвореног и друштва заснованог на владавини права.

Одржан је и округли сто на тему „Право на приватност из угла људских права и судске заштите“ у чијем раду су учествовали представници независних институција, национални омбудсмани из суседних земаља, судије, тужиоци, представници цивилног друштва и новинари. Сви учесници у дебати били су сличног мишљења: присуствујемо правој инвазији на приватност која отвара могућности за разне злоупотребе. Расправа је ипак резултирала оптимистичким закључком. Иако је чињеница да се на приватност атакује са свих страна, као што је и чињеница да се људска права и слободе ограничавају честим позивањем на безбедност, решења, по мишљењу учесника округлог стола, треба тражити у прецизном правном нормирању, успешном балансу између људских права, права на приватност и безбедност, промовисању културних образаца који истичу вредност и важност приватности, те истрајном грађанском ангажману.

Конференција је имала циљ да окупи представнике академске заједнице, носилаца јавне власти, независних државних органа, али и цивилног друштва, како би се дошло до пута ка изналажењу начина адекватне заштите права на приватност, које је у блиској спони са слободом и безбедношћу. Након дводневног рада формулисани су закључци који треба да послуже као смернице надлежним актерима:

1. Хитно је потребно ажурирати, потпуније и квалитетније регулисати право на приватност;
2. Неопходно је створити услове за квалитетну друштвену слободу грађана, кроз поштовање права на приватност;
3. Потребно је да медији својим позитивном приступом укажу на значај заштите права на приватност грађана;
4. Потребне су едукације релевантних субјеката (грађани, институције) у погледу указивања на појам, начин, разлоге, односно значај заштите права на приватност.

Поводом конференције објављен је зборник радова у којем су садржани научни радови укупно 33 аутора.

РЕГИОНАЛНИ САСТАНАК ОМБУДСМАНА

Састанак представника институција заштитника грађана из Босне и Херцеговине, Мађарске, Румуније, Хрватске и Омбудсмана, који је био организатор и домаћин овог догађаја, одржан је у знаку тога да је 2017. година у АП Војводини проглашена Годином социјалне заштите и међугенерациске сарадње. На састанку су разматрана питања социјалне и здравствене заштите у оквиру установа социјалне заштите у којима су смештене старије особе и особе са инвалидитетом.

Састанак је одржан у оквиру радног колегијума ове институције, на ком се, у циљу унапређења остваривања и заштите људских права, са представницима сродних институција, стручне и научне јавности разматрају актуелне теме у области људских права. Посебна пажња током састанка посвећена је унапређењу доступности социјалне, здравствене и других облика институционалне заштите старијим и особама са инвалидитетом, као и другим корисницима услуга социјалне заштите.

Закључено је да су проблеми у вези са обезбеђивањем социјалне и здравствене заштите старијих особа, особа са инвалидитетом, других рањивих група, као и становништва уопште, заједнички свим државама региона из којих су представници заштитника грађана излагали о својим искуствима. Посебно је указано на проблеме који су последица демографског старења становништва, на чињеницу да све више младих напушта земљу, а да установама и институцијама недостају капацитети за

адекватну бригу о старијим и особама са инвалидитетом и заштиту њихових права. Очекује се да редовни састанци и размена искустава међу институцијама заштитника грађана у региону убудуће допринети њиховом ефикаснијем поступању у предметима у области социјалне заштите, али и пензијског и инвалидског осигурања, а који налажу поступање органа из две или више суседних земаља. Састанак је завршен посетом Геронтолошком центру у Новом Саду, где су гости могли да се упознају са организацијом, начином рада и изазовима са којима се сусреће једна од највећих установа социјалне заштите у АП Војводини.

СТРУЧНИ СКУП „ПРАВО НА ЖИВОТ У ЗДРАВОЈ ЖИВОТНОЈ СРЕДИНИ“

Омбудсман, као институција која се бави заштитом и унапређењем људских права, организовањем стручних скупова настоји да допринесе јавном дијалогу о актуелним темама и питањима у области људских права. Имајући у виду наведену праксу Омбудсман је децембра 2017. године организовао стручни скуп на тему „Право на живот у здравој животnoj средини“.

Право на здраву животну средину, на благовремено и потпуно обавештавање о њеном стању гарантовано је Уставом Републике Србије. Ово право је даље разрађено бројним другим прописима с циљем да се допринесе остваривању права човека на живот и развој у здравој животnoj средини. Тема здраве животне средине је одабрана због тога што се грађани, упркос детаљној правној регулативи, суочавају са бројним проблемима у вези са остваривањем права на здраву животну средину: од непоштовања и непримењивања закона, неадекватних законских решења, ниске свести грађана и привредних субјеката о значају и потреби заштите животне средине и др. С обзиром на то да знатан број грађана АП Војводине у 21. веку живи без приступа здравствено исправној пијаћој води, овај проблем је био у фокусу проширеног колегијума. Сврха одржавања колегијума је била идентификација активности и мера које је могуће и потребно да Омбудсман као институција предузме како би се допринело побољшању постојеће ситуације.

Стручном скупу су поред запослених у овој институцији присуствовали и еминентни стручњаци у овој области, представници заштитника грађана Новог Сада, Бачке Тополе и Сомбора, Удружења локалних омбудсмана, Покрајинског секретаријата за урбанизам и заштиту животне средине и удружења грађана.

Стручни скуп је завршен усвајањем закључака о будућим активностима Омбудсмана у области заштите животне средине, а које укључују рад на едукацији инспектора за заштиту животне средине у покрајинској управи и локалној самоуправи, подизању свести грађана о потреби и значају, те о начинима очувања животне средине, подизању свести о потреби обезбеђивања већег броја инспектора за заштиту животне средине, као и на обезбеђивању подршке надлежном секретаријату за израду стратегије водоснабдевања у АП Војводини.

КОЛЕГИЈУМ ОМБУДСМАНА У СРЕМСКОЈ МИТРОВИЦИ

Колегијум Омбудсмана у највећој сремској јединици локалне самоуправе уприличен је имајући у виду чињеницу да у Срему не постоји ниједна институција заштитника грађана на локалном нивоу. Колегијуму су присуствовали представници свих градова, односно општина на подручју Срема, а његов циљ био је да се представницима Града Сремска Митровица и још шест општина на подручју Срема представе надлежности и начин рада Омбудсмана, као и да се размотре области остваривања и заштите људских права у овим јединицама локалне самоуправе у којима би ова институција могла да допринесе њиховом унапређењу.

Присутним председницима и представницима Града Сремске Митровице и општина Инђија, Пећинци, Ириг, Шид, Стара Пазова и Рума представљени су надлежност и начин рада институције по основу притужби грађана и по сопственој иницијативи у области њених општих надлежности, заштите права националних мањина и права детета, као и равноправности полова. Дискусија која је потом уследила указала је на то да постоје бројни начини на које би ова институција могла да допринесе унапређењу рада органа јединица локалне самоуправе у Срему, а њихови представници позвани су да активније покрећу иницијативе за сарадњу усмерене ка унапређењу остваривања и заштите људских права грађана. Имајући у виду петнаестогодишње искуство Омбудсмана у овој области, на састанку је изражена спремност да се одржи обука и семинар за представнике локалних институција о људским правима.

ОБРАЗОВАЊЕ О ЉУДСКИМ ПРАВИМА

СЕМИНАР О ЉУДСКИМ ПРАВИМА ЗА ПОСЛАНИКЕ СКУПШТИНЕ АП ВОЈВОДИНЕ

У циљу упознавања посланика Скупштине АП Војводине са начелима људских права и важностима њиховог унапређења у контексту рада органа управе, будући да право на „добру управу“ подразумева да је јавна управа пре свега сервис грађана, Омбудсман је у сарадњи са Канцеларијом Високог комесара Уједињених нација за људска права организовао семинар „Основи заштите људских права и рад Покрајинског заштитника грађана – омбудсмана“.

Поред међународних стандарда и домаћих прописа у области људских права релевантних за њихов рад, четрдесетак посланика се кроз разматрање примера из праксе Омбудсмана, подробније упознало са његовим надлежностима и поступањем, као и са начинима на којим ова институција доприноси унапређењу стања људских права у АП Војводини.

Семинар је организован у виду предавања и радионица, што је омогућило интерактивно учешће учесника и предавача. Представници међународног партнера одржали су предавање о људским правима, њиховом историјату, структури и изворима, као и о специфичностима заштите права припадника ромске заједнице. У радионичарском делу који се одвијао у раду у групама предавачи су били заменици омбудсмана и саветници у овој институцији, а обрађене су теме које су се односиле на права особа са инвалидитетом, права детета, права националних мањина и родну равноправност.

Дискусија на крају семинара потврдила је оправданост његовог одржавања, а посланици су изразили жељу да се овакви семинари, усмерени на још специфичнија питања у области људских права, редовно организују и исказали спремност да убудуће активније разматрају и указују на питања од значаја за унапређење људских права.

СЕМИНАР О ЉУДСКИМ ПРАВИМА ЗА РУКОВОДИОЦЕ У ПОКРАЈИНСКИМ СЕКРЕТАРИЈАТИМА

Уз подршку Агенције Уједињених нација за родну равноправност и оснаживање жена (UN Women), Агенције Уједињених нација за развој (UNDP) и експерата Уједињених нација за људска права, Омбудсман је у циљу јачања капацитета покрајинских секретаријата и службеника у Покрајинској влади организовао дводневни семинар „Концепти људских права, промоција различитости и равноправности“.

На семинару је учествовало петнаест заменика, помоћника и начелника из четири покрајинска секретаријата – Покрајинског секретаријата за социјалну политику, демографију и равноправност полова, Покрајинског секретаријата за образовање, прописе, управу и националне мањине – националне заједнице, Покрајинског секретаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност и Покрајинског секретаријата за здравство.

Представници Уједињених нација одржали су предавања на тему „Уводни концепти о људским правима, предрасуде и рањивост“, као и о специфичностима заштите права по основу родне равноправности, права припадника ромске заједнице и права особа са инвалидитетом. На семинару су уз омбудсмана и његове заменике у радионичарском делу у својству предавача учествовале саветнице у институцији. У склопу радионица, уз интерактивно учешће учесника и предавача, присутни су имали прилику да науче и сазнају нешто више о родној равноправности и насиљу над женама, правима детета, правима националних мањина са посебним освртом на права Рома, као и о правима особа са инвалидитетом.

Указивањем на недоумице, конкретне проблеме, мањкавости прописа, као и на примере добре праксе, разматране су могуће области сарадње са становишта људских права које и покрајински секретаријати и Омбудсман препознају као оне у којима је потребно и могуће учинити помаке у циљу ефикаснијег и целисходнијег остваривања и заштите права грађана.

СЕМИНАР О ЉУДСКИМ ПРАВИМА ЗА ПРЕДСТАВНИКЕ ОРГАНА ЈЕДИНИЦЕ ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ

Искуство Омбудсмана је показало да јединице локалне самоуправе све више препознају своју улогу у заштити људских права и да теже да унапреде активности усмерене ка остваривању права грађана. Имајући у виду наведено, Омбудсман је у Сремској Митровици, уз подршку Градске управе града Сремске Митровице, организовао први у низу семинара за запослене у органима управе, установама, јавним предузећима и институцијама јединица локалне самоуправе на подручју АП Војводине, под називом „Улога локалне самоуправе у заштити и промоцији људских права“.

Један од циљева семинара је да се полазници упознају са надлежношћу и радом Омбудсмана, нарочито у делу који се односи на поступање ове институције по притужбама грађана на рад органа управе и других носиоца јавних овлашћења. Семинару је присуствовало двадесетак учесника запослених у Градској управи, Скупштини града, Канцеларији за пружање бесплатне правне помоћи, Центру за социјални рад и Градском правобранилаштву. Заменици и саветнице у институцији су учесницима пренели своја знања о релевантним прописима који се односе на заштиту права детета, права националних мањина, родну равноправност, као и на друге области у којима се грађани сусрећу са проблемима у остваривању и заштити својих права. Учесницима је указано на проблеме због којих се грађани најчешће обраћају Омбудсману притужбама на рад органа јединице локалне самоуправе, као и на податке из истраживања које је спровела ова институција.

Сви учесници семинара су се сложили да су циљеви обуке остварени у потпуности и да је рад предавача био одличан.

ИСТРАЖИВАЊА

„ПРАВО НА ДОСТУПНОСТ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ“

Омбудсман је у току 2017. године спровео истраживање „Право на доступност здравствене заштите“ чији циљ је био да се **прикупе информације и подаци о могућности обављања поменутих специјалистичко-консултативних и дијагностичких прегледа у општим болницама²**, како би се извели закључци о њиховој доступности грађанима **на територији АП Војводине, а надлежнима упутиле препоруке** за унапређење стања у предметној области. У тексту који следи ће бити изложен резиме истраживања, његови најзначајнији резултати, закључци и препоруке, док је комплетно истраживање доступно на интернет страници Омбудсмана.

Истраживање се бави доступношћу специјалистичко-консултативних и дијагностичких прегледа за које није прописано утврђивање листе чекања у општим болницама на територији АП Војводине током 2016. године. Будући да је истраживање спроведено средином 2017. године, повратна информација у појединим његовим сегментима односи се и на 2017. годину.

Приликом обраде резултата, уз прописе у Републици Србији у области здравствене заштите и осигурања, референтни оквир за тумачење резултата представља и приступ здрављу Светске здравствене организације заснован на људским правима. Такав приступ се темељи на четири основна начела, од којих су за ово истраживање најрелевантнија два. Прво је доступност здравствене заштите, односно постојање (државног) здравственог система и довољног броја и обима услуга које он нуди. Друго је могућност да се ове услуге користе и односи се на могућност физичког приступа здравственим установама, постојање финансијских могућности коришћења њихових услуга и недискриминацију.

У онлајн-истраживању путем упитника учествовало је 570 грађана, корисника услуга система здравствене заштите. Упитнике су попунили и Клинички центар Војводине и девет општинских болница на територији АПВ, као и десет саветника за заштиту права пацијената у јединицама локалне самоуправе у којима се ове установе налазе, од којих су потоњи учествовали и у посебној фокус групи.

Уз десет заштитника права осигураних лица у здравственим установама обухваћеним истраживањем, подаци о остваривању права грађана на накнаду трошкова обављања специјалистичко-консултативних и дијагностичких прегледа за које није прописано утврђивање листе чекања у приватној пракси затражени су и од Покрајинског фонда за здравствено осигурање и седам окружних филијала Републичког фонда за здравствено осигурање на територији АПВ. Изузев три дописа, од којих у једном Дирекција Републичког фонда за здравствено осигурање упућује на извештај о раду заштитника права осигураних лица у 2016. години, до окончања истраживања, односно писања извештаја о њему, од заштитника права осигураних лица, као ни од окружних филијала, није добијена никаква друга повратна информација.

² Односи се и на Клинички центар Војводине као установу терцијарног нивоа здравствене заштите. Чланом 118. став 4 Закона о здравственој заштити прописано је да клинички центар у државној својини у чијем седишту не постоји општа болница за територију за коју је основан обавља и делатност опште болнице.

НАЈЗНАЧАЈНИЈИ РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Опште болнице, једнако као и грађани и саветници за заштиту права пацијената, слажу се у оцени да је највећи проблем у вези са обављањем специјалистичко-консултативних и дијагностичких прегледа то што је број доктора медицине-специјалиста недовољан у односу на број захтева за прегледима.

Прикупљени подаци о томе да ли су током 2016. године опште болнице издавале прописане потврде о немогућности обављања специјалистичких прегледа за које није предвиђена листа чекања у року од 30 дана од дана јављања осигураног лица са лекарским упутом, односно да ли су оверавале упуте од изабраног лекара са датумом прегледа заказаним у року дужем од 30 дана, доимају се као непотпуни, те стога и недовољно конклузивни. Међутим, мало је вероватно да за тиме није било више објективне потребе имајући у виду податке прикупљене од грађана и саветника за заштиту права пацијената, као и податке самих болница о недовољном броју доктора медицине-специјалиста и отежаним условима под којима се одвија њихов рад.

Грађани који су учествовали у истраживању тврде да погоршање њиховог здравственог стања, нарочито уколико је оно изненадно, озбиљно и/или трајно, знатно утиче на њихов квалитет живота. Близу половине њих своје здравствено стање оцењује као нарушено или лоше, те је стога приближно исти број њих у ситуацији да услуге система здравствене заштите користи више пута годишње. У случају грађана нарушеног или лошег здравственог стања, трошкови који произлазе из ове чињенице представљају значајну ставку у њиховом буџету, независно од тога што већина њих начелно ужива право на обавезно здравствено осигурање.

Када имају потребу за обављањем специјалистичког прегледа, приближно једнак број грађана предност даје државним здравственим установама и приватној пракси. За државне установе се углавном радије опредељују они који немају новца за плаћање услуга приватне праксе, чак и када знају да би им тај новац могао бити рефундиран. За приватну праксу се грађани радије одлучују у хитним случајевима, односно када им је време чекања на специјалистичке прегледе у здравственим установама неприхватљиво дуго, или им се заказивање прегледа чини сувише компликованим.

Близу три четвртине грађана тврди да су искусили да здравствена установа није била у ситуацији да им закаже потребни специјалистички преглед у року од 30 дана од дана јављања са упутом изабраног лекара. Одговори испитаника односе се на сва три нивоа здравствене заштите, најчешће у периоду од 2010. до августа 2017. године и тичу се превасходно општих болница на територији АПВ, Клиничког центра Војводине, Дома здравља „Нови Сад” и осталих војвођанских домова здравља. Сudeћи по одговорима грађана, заказивање свих специјалистичких прегледа је отежано, пропраћено дугим чекањем, а неретко и немогућношћу да се они обаве на начин који пацијентима обезбеђује правовремено, ефикасно и сврсисходно лечење или праћење здравственог стања. То је нарочито изражено у случајевима особа који прегледе морају да обаве одређеним редоследом и/или у одређеном року како би лекари специјалисти могли наставити са праћењем њиховог стања и, по потреби, даљим лечењем. Испитаници у том смислу најчешће помињу пацијенте са малигнитетом, хроничним обољењима, труднице и децу.

У општим болницама на територији АПВ грађани тврде да су највише проблема имали са заказивањем интернистичких преглед ултразвуком и прегледа кардиолога, као и свих специјалистичких прегледа начелно. Слично је стање и у Клиничком центру Војводине, док домови здравља на територији АП Војводине, укључујући и онај у Новом Саду, најчешће немају довољно капацитета да подмире потребе грађана за ултразвучним и другим радиолошким прегледима, као и прегледима гинеколога (којима такође у свом раду обављају ултразвучне прегледе), физијатара, офталмолога, ендокринолога и кардиолога.

На питање о томе да ли су, након што су сазнали да одређена установа није у могућности да им закаже преглед у прописаном року, тражили да им се о томе изда прописана потврда, две трећине грађана одговара одрично. Близу једне трећине њих такође тврди да нису знали да је таква могућност прописана, односно да на то имају право. Следе одговори који указују на бојазан пацијената од конфронтирања са лекарима, управом здравствених установа или медицинским особљем приликом настојања да остваре ово своје право, а које би касније могло да доведе до отежане могућности, односно немогућности заказивања и/или обављања потребних специјалистичких прегледа. Известан број испитаника, међутим, тврди да су тражили да им се овакве потврде издају. Међу њима су најбројнији они који тврде да су им у здравственој установи објаснили да је за конкретну врсту прегледа прописана листа чекања, те да се за те прегледе не примењује пропис који грађанима омогућава да их, под прописаним условима, обаве у приватној пракси, те да потом траже рефундацију од РФЗО. Приближно исти број је навео да у здравственим установама нису добили никакву додатну информацију, изузев оне да нису у могућности да им издају тражену потврду, док је свега близу десет процената од оних који тврде да су затражили издавање потврде, односно оверавање одговарајућег упута од изабраног лекара, то право и остварило. Из резултата истраживања стиче се утисак да здравствене установе у недовољној мери, односно на неадекватан начин врше функцију информисања пацијената на елементарном нивоу, а што се непосредно одражава на задовољство пацијената њиховим услугама.

Близу десетине укупног броја грађана тврди да потребне прегледе нису обавили јер немају новца да плате услуге приватне праксе. Из њихових описних одговора посредно се закључује да они индиковане прегледе нису уопште обавили, јер би им налази који не би били прибављени у одређеном, краћем року били потпуно бескорисни за правовремено, континуирано праћење њиховог здравственог стања, нарочито уколико је оно привремено измењено (нпр. у случају трудница), или у случају неког хроничног или тежег обољења (нпр. дијабетеса, астме, малигнитета). Упркос оваквој ситуацији, свега око пет процената од укупног броја испитаника тврди да се за савет обратило саветницима за заштиту права пацијената или заштитницима права осигураних лица.

Највише грађана, али и опште болнице и саветници за заштиту права пацијената, указују на начелно лоше стање у систему здравствене заштите. По мишљењу грађана и саветника, систем заказивања прегледа не одговара потребама грађана за прегледима, уз недовољан број термина и дуго чекање на њих. Грађани у својим одговорима предлажу и да се систем здравствене заштите промени на такав начин да им нуди могућност да бирају да ли ће своје право на здравствену заштиту из обавезног осигурања остваривати у државним здравственим установама или приватној пракси. **Значајан број грађана исказује неповерење и подозрење у односу на систем здравствене заштите. Упркос томе, судећи по подацима од саветника за заштиту права пацијената, већина њих механизмима за заштиту права пацијената, односно осигураних лица нерадо подноси писмене пријаве у вези са немогућношћу обављања специјалистичко-консултативних или дијагностичких прегледа у прописаном року због раније већ помињаног страха од тога да ће се тиме на неки начин идентификовати пред здравственим установама, а што за последицу може имати отежан приступ потребним услугама здравствене заштите из обавезног здравственог осигурања.**

НАЈЗНАЧАЈНИЈИ ЗАКЉУЧЦИ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживањем је утврђено да је грађанима током 2016. године било отежано остваривање права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања у оквиру постојећег система здравствене заштите у Републици Србији, у делу који се односи на обављање специјалистичко-консултативних и дијагностичких прегледа за које није прописано утврђивање листе чекања у општим болницама на територији АПВ, а што потврђује његову основну хипотезу. Прикупљени

подаци указују на то да је стање у поменутих установама по истраживаном предмету било слично и током 2017. године.

Резултати истраживања се у великој мери подударају са резултатима других сродних истраживања, а који се односе на доступност услуга здравствене заштите и поштовање права пацијената. У односу на приступ истраживања, који се заснива на посматрању пружања услуга система здравствене заштите са становишта остваривања, заштите и унапређења људских права, а по узору на приступ Светске здравствене организације, **резултати истраживања указују на то да је грађанима на територији АП Војводине ограничена могућност коришћења услуга постојећег система здравствене заштите**, а што је у супротности са начелом доступности, која подразумева довољан број и обим услуга које он нуди. Резултати истраживања указују на то да је постојећи систем недовољно доступан не само у односу на предмет овог истраживања, него на свим њеним нивоима и без обзира на то да ли одређене услуге пружају здравствене установе или приватна пракса. Појединим рањивим друштвеним групама (женама, деци, старијим лицима, особама из сеоских средина, тешко оболелима) отежана је могућност коришћења услуга овог система, што је у супротности са другим и трећим начелом које заступа Светска здравствена организација. Коначно, резултати истраживања указују и на то да је, под постојећим условима, у здравственим установама које су предмет овог истраживања, и квалитет њихових услуга, односно четврто начело које заговара Светска здравствена организација, у очима грађана такође доведен у питање.

НАЈЗНАЧАЈНИЈЕ ПРЕПОРУКЕ ИСТРАЖИВАЊА

Како би доследно извршавале своју законску дужност, здравствене установе треба да сачине одговарајуће писане процедуре којима се утврђује скуп радњи и поступака приликом заказивања прегледа, односно да допуне постојеће, тако да исте предвиђају:

- обавезу уписивања и овере печатом датума заказаног прегледа на лекарском упућу или издавања писане потврде осигураном лицу које не може да буде примљено на заказани специјалистичко-консултативни и дијагностички преглед за који није прописано утврђивање листе чекања у року од 30 дана од дана јављања осигураног лица здравственој установи са лекарским упућом;
- давање писменог обавештења осигураном лицу да, након испуњења претходног корака, може да обави потребан преглед у приватној пракси или у допунском раду код здравствене установе са којом је закључен уговор, након чега би остварио право да матичној филијали организације за обавезно здравствено осигурање поднесе захтев за рефундацију трошкова за пружене здравствене услуге у приватној пракси, односно допунском раду код здравствене установе, уз навођење законом прописаних услова и поступка;
- непосредно информисање осигураног лица да уколико сматра да му је ускраћено право на здравствену заштиту, или да му је поступком здравственог радника, односно здравственог сарадника, ускраћено неко од права из области здравствене заштите, има право да поднесе приговор здравственом раднику који руководи процесом рада или директору здравствене установе, односно саветнику за заштиту права пацијената, те да се пријавом такође може обратити заштитнику права осигураних лица и здравственој инспекцији.

Неопходно је обезбедити континуирану едукацију здравствених радника и сарадника, првенствено лица овлашћених за вођење евиденција заказивања прегледа, дијагностичких процедура и других медицинских мера и поступака које се воде за здравствене услуге за које не постоје услови да се пруже

одмах, о правима и дужностима пацијената и здравствених установа, односно правима из обавезног здравственог осигурања и начину и поступку њиховог остваривања и заштите.

Институцију саветника за заштиту права пацијената потребно је додатно оснажити, пружајући им одговарајућу подршку која ће унапредити њихов рад по поднетим приговорима и давању информација и савета у вези са правима пацијената, и то: организовањем саветовања и кампања о питањима од значаја за остваривање права из области здравствене заштите у које ће саветници бити активно укључени, обезбеђивањем услова за међусобну размену искустава у раду, обавезним ангажовањем саветника у интерсекторском раду у овој области, омогућавањем њиховог благовременог упознавања са нормативним и функционалним активностима носилаца и других учесника у систему здравствене заштите, растерећењем од других послова који обављају у јединицама локалне самоуправе.

Са садржином овог истраживања потребно је упознати све учеснике у здравственој заштити – здравствену службу, организацију за здравствено осигурање, органе, установе и организације Републике Србије, АП Војводине и јединица локалне самоуправе, али и остале актере друштвене бриге за јавно здравље, као што су средства јавног информисања, удружења грађана, стручна јавност и појединци, како би своја знања, вештине и активности адекватно усмерили на постизање ефикасније примене законом утврђеног права на информисање пацијента о здравственој служби и начину како да је користи, те на заштиту и унапређење поштовања начела јавности које се остварује правом осигураних лица на све врсте информација у вези са правима из обавезног здравственог осигурања и поступцима за остваривање тих права.

Сагласно наведеном, Омбудсман, као независан и самосталан орган АП Војводине који се стара о заштити и унапређењу људских права, доставиће резултате, закључке и препоруке овог истраживања надлежним покрајинским органима, установама и организацијама, како би истима послужили као смернице у њиховом даљем раду у вршењу овлашћења покрајине у области здравства, пре свега оних која се односе на праћење здравственог стања становништва и рада здравствене службе и предлагање и предузимање мера за њихово унапређење, као и старање о спровођењу утврђених приоритета у здравственој заштити, те пружање друштвене бриге за здравље и обезбеђивање мера за спровођење здравствене заштите од интереса за грађане.

„ОСТВАРИВАЊЕ ПРАВА НА (БЕСПЛАТНУ) ПРАВНУ ПОМОЋ НА ТЕРИТОРИЈИ АП ВОЈВОДИНЕ“

На основу поднетих притужби и обраћања грађана лично и путем телефона уочено је да је у великом броју случајева разлог њиховог обраћања чињеница да им је потребан правни савет о начину и могућностима остваривања њихових права и заштити на закону заснованих интереса, као и да им се пружи правна помоћ састављањем поднесака и заступањем пред надлежним органима. Такође, Омбудсман сматра да је у циљу превенције насиља у породици жртвама потребно обезбедити непосредан, једноставан приступ службама правне помоћи, те да је потребно да се све институције надлежне и одговорне за поступање у случајевима насиља у породици заложу да што пре буде донет закон о бесплатној правној помоћи, што је и један од закључака стручног скупа „Насиље у породици из угла остваривања, заштите и унапређења људских права“, који је Омбудсман одржао у августу 2017. године. Уставом Републике Србије прописано је да се свакоме, под условима одређеним законом, јемчи право на правну помоћ. Правну помоћ пружају адвокатура, као самостална и независна служба, и службе правне помоћи које се оснивају у јединицама локалне самоуправе, у складу са законом. Законом се одређује када је правна помоћ бесплатна.

Имајући у виду наведено, те да питање правне помоћи није уређено законом, крајем 2017. године Омбудсман је спровео истраживање у вези са остваривањем права на (бесплатну) правну помоћ на територији АП Војводине. Истраживање са истом тематиком спроведено је и 2010. и 2013. године. Циљ овог истраживања, као и претходна два, било је утврђивање нивоа остваривања права на правну помоћ, које се јемчи Уставом Републике Србије, на територији Аутономне покрајине Војводине. У даљем тексту ће бити изложени најзначајнији резултати и закључак спроведеног истраживања, док је комплетан извештај о спроведеном истраживању доступан на интернет страници Омбудсмана.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Од укупно 45 јединица локалне самоуправе на територији АП Војводине тражене податке доставило је њих 38. Податке нису доставиле општине Бечеј, Чока, Мали Иђош, Нови Кнежевац, Озаци, Сечањ и Темерин.

Према добијеним подацима, у 15³ јединица локалне самоуправе постоје службе правне помоћи при општинској/градској управи. У девет⁴ јединица локалне самоуправе грађанима се пружа правна помоћ кроз различите облике сарадње јединице локалне самоуправе са одређеним невладиним организацијама или Адвокатском комором Војводине, тј. адвокатима. Имајући у виду наведено може се рећи да у 24 јединици локалне самоуправе постоји неки вид организованог пружања правне помоћи грађанима. У 14 јединица локалне самоуправе не постоје службе правне помоћи⁵. За седам општина немамо податке о остваривању права на правну помоћ грађана с обзиром на то да нису доставили тражене информације.

Добијени подаци показују да у највећем броју случајева не постоје службе пружања правне помоћи као посебне организационе јединице у оквиру општинске/градске управе. Углавном је у оквиру одређеног одељења општинске/градске управе систематизовано посебно радно место чији послови су пружање правне помоћи или се лицу које већ (примарно) обавља неке друге послове додаје у опис послова радног места и пружање правне помоћи.

Све јединице локалне самоуправе које имају организовано пружање правне помоћи у оквиру општинске/градске управе одређеним категоријама становништва које оне препознају као угрожене или осетљиве обезбеђују право на **бесплатну** правну помоћ. Углавном се ради о лицима која остварују право на материјално обезбеђење, пензионери са минималним износом пензије, лица која остварују права из борачко-инвалидске заштите, лица која према процесним законима испуњавају услове за ослобађање од трошкова поступка, избегла и прогнана лица. Лица која не испуњавају услове за остваривање права на бесплатну правну помоћ, плаћају те услуге у складу са тарифом за пружање правне помоћи коју је донела локална самоуправа или у складу са Адвокатском тарифом која се у појединим случајевима умањује за 50%.

У погледу радног времена служби за правну помоћ ситуација је различита. У градовима Новом Саду, Сомбору, Вршцу и Кикинди, те општинама Ковин, Апатин, Инђија, Сремски Карловци и Бачка Тополи грађанима је омогућено да се сваког дана, у току радног времена, обратe за правну помоћ. У општини

³ Бачка Топола, Сремски Карловци, Инђија, Кикинда, Сомбор, Сента, Кањижа, Стара Пазова, Вршац, Жабал, Рума, Бачки Петровац, Ковин, Нови Сад, Апатин.

⁴ Суботица, Житиште, Панчево, Врбас, Кула, Нова Црња, Сремска Митровица, Шид, Ириг.

⁵ Беочин, Зрењанин, Ковачица, Алибунар, Бела Црква, Бачка Паланка, Тител, Србобран, Пећинци, Опово, Бач, Нови Бечеј, Пландиште, Ада.

Кањижа правна помоћ се пружа само једном недељно, а у Бачком Петровцу, Руми, Старој Пазови и Сенти правну помоћ је могуће добити два пута недељно, и то у тачно одређеном времену, које је по правилу краће од радног времена општинске управе.

У највећем броју јединица локалне самоуправе пружање правне помоћи грађанима се састоји од давања усмених правних савета, састављања поднесака и исправа. Правна помоћ ретко обухвата и услугу заступања осим у општинама Ковин и Сремски Карловци, те граду Новом Саду. У Граду Вршцу и Општини Стара Пазова могуће је добити само усмене правне савете.

Према добијеним подацима, грађани се највише обраћају за помоћ у грађанскоправној материји (радноправни односи, уређење породичних односа, накнада штете, принудно извршење...), затим у вези са управним поступком, а најређе у вези са кривичним и прекршајним поступком.

Број странака који се обрате за правну помоћ варира и пре свега зависи од самог степена развијености јединице локалне самоуправе и квалитета услуге, па тако, на годишњем нивоу, у појединим јединицама локалне самоуправе он износи мање или око 100 странака, а у неким неколико хиљада странака, као што је то нпр. у Новом Саду и Сомбору.

Као што је већ напред напоменуто, у појединим јединицама локалне самоуправе правна помоћ се грађанима обезбеђује кроз различите облике сарадње општине/града са појединим невладиним организацијама или Адвокатском комором Војводине.

У градовима Панчеву и Суботици и општини Житиште правна помоћ се обезбеђује на основу уговора тих јединица локалне самоуправе са Адвокатском комором Војводине. Наведено значи да правну помоћ пружају адвокати. У Панчеву је правну помоћ могуће добити свакодневно, а иста обухвата услуге давања правног савета, једнократног писања поднесака и исправа, те правног заступања. Број предмета за које се може одобрити бесплатно заступање је 10-12 месечно због ограничених новчаних средстава. У Суботици се правна помоћ пружа грађанима на основу споразума подручне јединице Адвокатске коморе Војводине у Суботици и града Суботице и обухвата све облике правне помоћи, па и заступање. У општини Житиште је могуће добити само услугу правног саветовања и то једном недељно. У граду Сремској Митровици и општинама Нова Црња, Кула, Врбас, Шид и Ириг могуће је добити правну помоћ захваљујући пројекту који у овим јединицама локалне самоуправе, на основу њиховог међусобног споразума, спроводи невадина организација Балкански центар за миграције и хуманитарне активности из Београда. Правна помоћ обухвата, примарно, правно саветовање, али у одређеним случајевима могуће је добити и услугу састављања поднесака. Не постоји могућност правног заступања. Помоћ је бесплатна, а свакодневно је пружа лице које је ангажовао Балкански центар за миграције и хуманитарне активности. Правна помоћ је намењена избеглим лицима, интерно расељеним лицима, социјално угроженима и мигрантима.

ЗАКЉУЧАК

Сходно резултатима истраживања, тек у нешто више од половине јединица локалне самоуправе на територији АП Војводине постоји могућност да грађани добију правну помоћ, при чему је само у 15 јединица пружање правне помоћи организовано, у мањој или већој мери, у складу са Законом о локалној самоуправи. Наведено значи да и даље велики број грађана АП Војводине нема могућност да добије правну помоћ, осим уколико се за исту не обрати адвокату који ту услугу врши у оквиру своје професије и исту наплаћује. За ове грађане остваривање права на правну помоћ и једнак приступ правди је условљено њиховом материјалном ситуацијом. Имајући у виду социо-економски положај грађана наше земље, поставља се питање у којој мери они уопште могу да остваре право на једнак приступ правди.

Надаље, код постојећих механизма пружања (бесплатне) правне помоћи постоје одређене околности које доводе у питање њену стварну доступност. С наведеним у вези потребно је истаћи да је у свега 10 јединица локалне самоуправе могуће обратити се за правну помоћ свакодневно, а у највећем броју случајева је то два пута недељно у одређено време, које је по правилу краће од радног времена општинске/градске управе. Уколико знамо да постоје ситуације (које се релативно често дешавају) код којих је остваривање појединих права пред надлежним органима ограничено преклузивним роковима који изискују хитно предузимање радњи, није тешко замислити ситуацију у којој грађанин није могао правовремено да добије правну помоћ услед временски ограниченог рада службе правне помоћи. Такође, могућност правног заступања постоји свега у пет јединица локалне самоуправе, што је поражавајући податак. Иако је давање правног савета, као најчешће пружан и доступан облик правне помоћи, важно, правно заступање представља најсвеобухватнији и најзахтевнији облик пружања правне помоћи који грађани најчешће и теже да остваре, али са садашњим стањем ствари то је за огромну већину грађана немогуће. Не треба занемарити ни околност да у свега 15 јединица локалне самоуправе служба правне помоћи функционише у оквиру општинске/градске управе, док се у преосталих девет јединица, од укупно 24 јединице у којима постоји неки вид организованог пружања правне помоћи, правна помоћ пружа на основу уговора са Адвокатском комором Војводине или невладином организацијом. У тим јединицама локалне самоуправе постоји могућност да након истека времена на који су уговори закључени, уколико оне не буду обезбедиле новчана средства за потписивање нових уговора, грађанима буде ускраћено право на правну помоћ.

Имајући у виду напред наведено, јасно је да је интерес грађана да се ово питање уреди и коначно успостави механизам бесплатног пружања правне помоћи, те да је неопходно што пре законски регулисати пружање (бесплатне) правне помоћи. Прошло је више од десет година од усвајања Устава којим се јемчи право на правну помоћ, седам од усвајања Стратегије развоја система бесплатне правне помоћи, те две од рока који је дат за усвајање закона у Акционом плану за преговарање Поглавља 23 у поступку придруживања ЕУ, без икаквог конкретног помака и решења на помолу. Даље одуговлачење да се ово питање законски уреди, ускраћује грађанима њихово Уставом зајемчено право на (бесплатну) правну помоћ.

ОБЛАСТ ЗАШТИТЕ ПРАВА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА

УВОД

Најбитније обележје Војводине, по чему је препознатљива и јединствена у Европи, представља мултиетничност, мултикултуралност и мултиконфесионалност. Поред већинског, српског народа, на територији покрајине живе и припадници 28 различитих националних мањина – националних заједница⁶, који чине скоро једну трећину популације. Етнички аспект покрајине карактерише национална хетерогеност и дисперзивност: не постоје у апсолутном смислу етнички хомогене средине, већ су националне заједнице разуђене по целој територији Војводине. Додуше, постоји извесна регионална распрострањеност, па је тако мађарско становништво концентрисано у северном делу покрајине и у Потисју, хрватско на северу и у западним пограничним подручјима, румунско у Банату, а словачко око своја три средишта у Бачкој, Банату и Срему.

Према последњем попису, у покрајини живи 1.931.809 становника (око 5% мање у односу на попис из 2002. године)⁷. Срби чине 66% укупног становништва (1.289.635), Мађари 13% (251.136), Словаци 2,6% (50.321), Хрвати 2,4% (47.033), Роми 2,2% (42.391), Румуни 1,4% (25.401), Црногорци 1,2% (22.141), Буњевци 0,8% (16.469), Русини 0,7% (13928). Остале мањине су заступљене са мање од по 1%.

Негативна демографска кретања су карактеристична како за већинско (српско), тако и за мањинско становништво. Разлоге за смањење броја припадника националних мањина треба тражити у негативном природном прираштају, економским миграцијама, одласку млађе популације на школовање у иностранство (првенствено у матичне земље), етничкој мимикрији и губљењу националног идентитета услед деловања различитих асимилаторних фактора. Најизраженије смањење броја припадника националних мањина се бележи у већим градовима (са изузетком Новог Сада), као и у мање развијеним пограничним општинама.

Заједнички живот становништва различите етничке припадности је од великог значаја, те се ова чињеница одражава и на домаћу легислацију. Најбитније правне норме које регулишу положај и права националних мањина садрже Устав Републике Србије⁸, Закон о заштити права и слобода националних

⁶ У нормативним актима су се за ову категорију становништва истовремено користили различити, неусаглашени термини. Републички Устав, као и закони употребљавају израз „националне мањине“, док се у Статуту АПВ из 2009. године користио термин „националне заједнице“ (с образложењем да не треба правити разлику међу становништвом по бројности и националној припадности, те да израз „мањине“ може да има и негативну конотацију. Након одлуке Уставног суда Републике Србије, 2014. године је донет нови Статут АПВ, који – да би био усаглашен са ставом Уставног суда – кумулативно користи оба израза: националне мањине – националне заједнице.

⁷ Једино је у претходном пописном периоду (1991/2002) после дугогодишњег негативног прираштаја забележен раст од 11%. Ову појаву су демографи и статистичари тумачили чињеницом да је покрајину (нарочито Јужнобачки и Сремски округ) тих година населио велики број избеглица из ратом захваћених подручја бивших република СФРЈ и Косова, чиме је у извесној мери промењена и национална структура овдашњег становништва.

⁸ „Службени гласник РС“, број 98/06.

мањина⁹, Закон о националним саветима националних мањина¹⁰, Закон о службеној употреби језика и писама¹¹. Бројни закони из других области (образовање, култура, информисање, лични статус итд.) такође садрже одредбе које се односе на права припадника националних мањина.

Поред забране дискриминације, насилне асимилације, права на равноправно учешће у јавним пословима, права на удруживање, Устав прописује да припадници националних мањина имају право на чување, неговање, развијање и јавно изражавање националне, етничке, културне и верске посебности; на употребу својих симбола на јавним местима; на коришћење свог језика и писма; да у срединама где чине значајну популацију, државни органи (и организације са повереним јавним овлашћењима), орган аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику; на школовање на свом језику; на оснивање приватних образовних установа; да на свом језику користе своје име и презиме; да у срединама где чине значајну популацију, традиционални локални називи, имена улица, насеља и топографске ознаке буду исписане и на њиховом језику; право на (потпуно, благовремено и непристрасно обавештавање на свом језику, укључујући и право на изражавање, примање, славе и размену обавештења и идеја; на оснивање сопствених средстава јавног обавештавања итд.

Дакле, припадницима националних мањина се поред права која су зајемчена свим грађанима, јемче и додатна (индивидуална или колективна) права. Индивидуална права се остварују појединачно, а колективна у заједници са другима, у складу са Уставом, законом и међународним уговорима. Ради остварења права на самоуправу у области културе, образовања, обавештавања и службене употребе језика и писама, припадници националних мањина могу изабрати своје националне савете. Користећи ово право, 20 националних мањина је основало своје националне савете, од којих чак 15 има седиште на територији АП Војводине (Ашкалије, Буњевци, Грци, Египћани, Мађари, Македонци, Немци, Роми, Румуни, Русини, Словаци, Украјинци, Хрвати, Чеси и Црногорци).

Треба напоменути да су овлашћења националних савета националних мањина да одлучују или учествују у поступку одлучивања у поменуте четири области у знатној мери сужена одлуком Уставног суда Републике Србије из 2014. године, који је неке законске одредбе прогласио неуставним. Ова одлука је уједно представљала један од разлога за приступање изради Закона о изменама и допунама Закона о националним саветима националних мањина. Надлежно Министарство државне управе и локалне самоуправе је уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији у више градова (између осталог и у Новом Саду и Суботици) организовало јавне консултације о радном тексту нацрта овог закона, које су окончане 18. децембра. Представници националних савета сматрају да ефикасног учешћа представника мањина и цивилног сектора у овим процесима није било, јер су државни органи наметали своја решења, а да су други предлози и аргументи веома слабо уважавани, тако да су се појавила решења којима се несумњиво уназађују постојећа, односно умањују стечена права.

2017. годину је обележила и расправа о радном тексту Закона о изменама и допунама Закона о заштити права и слобода националних мањина, у вези којег су изнете сличне замерке. Чланови Координације националних мањина и представници цивилног сектора су дали своје писане примедбе и предлоге пре него што текст уђе у скупштинску процедуру најављену за крај 2017. године, али се закон још није нашао на дневном реду. Као главни разлог за доношење измена и допуна је наведена неопходност правно-терминолошког усклађивања с Уставом, јер је закон усвојен још у време Савезне Републике

⁹ „Службени лист СРЈ“, број 11/02. и 57/02, „Службени гласник РС“, број 72/09. и 97/13.

¹⁰ „Службени гласник РС“, број 72/2009, 20/2014 – одлука УС и 55/2014.

¹¹ „Службени гласник РС“, број 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - др. закон и 30/2010.

Југославије (2002. године), као и потреба да се он прилагоди захтевима и одредбама Акционог плана у оквиру преговора Србије о приступању Европској унији.

АКТИВНОСТИ

Влада Републике Србије је 3. марта 2016. године усвојила Акциони план за преговарачко поглавље 23. са Европском унијом, чиме је Република Србија као стратешки циљ поставила унапређење институционалног и правног оквира заштите и унапређења људских и мањинских права. Акциони план за поменуто поглавље у делу који се односи на права националних мањина предвидео је и посебан Акциони план за остваривање права националних мањина. Акциони план представља средњорочни стратешки документ који садржи стратешке циљеве постављене у складу са препорукама Саветодавног комитета Оквирне конвенције за заштиту националних мањина Савета Европе, а чија је реализација неопходна за отклањање уочених недостатака у остваривању права и слобода националних мањина. Када је реч о активностима, настојало се да оне буду дефинисане на начин који обезбеђује јасан, прецизан и хронолошки преглед неопходних измена нормативног и институционалног оквира, унапређење административних капацитета, као и потреба за побољшањем пракси и подизања свести. Посебна пажња је посвећена дефинисању индикатора резултата активности да би се обезбедили механизми мерења ефеката предузетих активности, а рокови за реализацију активности су означени у кварталима.

Омбудсман, као један од носилаца активности на реализацији Акционог плана, има обавезу да Канцеларији за људска и мањинска права Владе Републике Србије доставља кварталне извештаје о спровођењу активности Акционог плана чији је носилац, а оне се односе на брзо и детаљно одговарање на налазе и препоруке Заштитника грађана и Омбудсмана у свим случајевима који утичу на права припадника националних мањина, али и на обезбеђење адекватне подршке овим институцијама, како би се осигурала ефикасна обрада достављених притужби и како би оне биле доступне припадницима националних мањина. У извештајном периоду, Омбудсман је Канцеларији благовремено доставио сва четири тромесечна извештаја за претходну годину.

Пошто се поглавље VIII Акционог плана односи на одговарајућу заступљеност припадника националних мањина у јавном сектору и јавним предузећима, а имајући у виду чл. 77. Устава Републике Србије, чл. 21. Закона о заштити права и слобода националних мањина, чл. 19. Закона о запосленима у аутономним покрајинама и јединицама локалне самоуправе¹², а полазећи од својих овлашћења која обухватају заштиту и унапређење људских и мањинских права, Омбудсман је од Службе за управљање људским ресурсима Покрајинске владе затражио податке о националној структури запослених. Служба за управљање људским ресурсима је на основу Одлуке о Служби за управљање људским ресурсима¹³ задужена за вођење кадровске евиденције о запосленима, што је ближе уређено Одлуком о кадровској евиденцији о запосленима¹⁴, а садржај персоналног досијеа запослених лица у покрајинским органима управе Одлуком о персоналном досијеу запосленог¹⁵. Персонални лист садржи рубрике о националној припадности и вероисповести (о чему изјашњавање није обавезно), као и о матерњем језику запосленог и језику на коме је завршио основно, средње и високо образовање.

¹² „Службени гласник РС“, број 21/16. и 113/17.

¹³ „Службени лист АПВ“, број 65/16.

¹⁴ „Службени лист АПВ“, број 5/17.

¹⁵ „Службени лист АПВ“, број 5/17.

Подаци прибављени од поменуте Службе које објављујемо у прилогу се односе на запослене у покрајинским органима управе на неодређено време и обухватају службенике на положају и на извршилачким радним местима, те службенике, и то на дан 31. децембра 2017. године.

ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ (У ПРОЦЕНТИМА) НАЦИОНАЛНЕ СТРУКТУРЕ ЗАПОСЛЕНИХ НА НЕОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ У ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА УПРАВЕ НА ДАН 31. ДЕЦЕМБАР 2017. ГОДИНЕ

Ред. бр.	ЗВАНИЧНИ ПОДАЦИ ЗА АПВ / НАЗИВ ОРГАНА	УКУПНО	СРБИ	АЛБАНИЈА	БОШНАЦИ	БУГАРИ	БУЉЕВЦИ	ВЛАСИ	ГОРАНЦИ	ЈУГОСЛОВЕНИ	МАЂАРИ	МАКЕДОНЦИ	МУСЛИМАНИ	НЕМЦИ	РОМИ	РУМУНИ	РУСИ	РУСИНИ	СЛОВАЦИ	СЛОВЕНЦИ	УКРАЈИНЦИ	ХРВАТИ	ЦРНОГОРЦИ	ОСТАЛИ	НИСУ СЕ ИЗЈАСНИЛИ	РЕГИОНАЛНА ПРИПАДНОСТ	НЕПОЗНАТО
	Подаци према попису становништва, 2011.	100,00	66,76	0,12	0,04	0,08	0,85	0,01	0,06	0,63	13,00	0,54	0,17	0,17	2,19	1,32	0,06	0,72	2,60	0,09	0,22	2,43	1,15	0,35	4,19	1,48	0,77
1	Секретаријат Покрајинске владе	100,00	71,88								3,13	3,13			3,13									18,75			
2	Покрајински секретаријат за привреду и туризам	100,00	78,26								2,17							2,17			2,17	2,17		13,04			
3	Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство	100,00	75,00								5,77				1,92			1,92	1,92		1,92	1,92		9,62			
4	Покрајински секретаријат за образовање, прописе, управу и националне мањине - националне заједнице	100,00	44,71								12,94				4,71			3,53	7,06			3,53	4,71	1,18	17,65		
5	Покрајински секретаријат за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу	100,00	60,71							3,57	10,71								3,57			7,14		14,29			
6	Покрајински секретаријат за здравство	100,00	82,67				1,33				2,67							1,33				1,33	1,33	9,33			
7	Покрајински секретаријат за финансије	100,00	82,35								1,47							1,47	1,47			2,94	1,47	8,82			
8	Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине	100,00	64,58							2,08	8,33										2,08	2,08		20,83			
9	Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност	100,00	76,92								19,23													3,85			
10	Покрајински секретаријат за енергетику, грађевинарство и саобраћај	100,00	72,09								4,65							2,33				4,65		16,28			
11	Покрајински секретаријат за спорт и омладину	100,00	71,43								4,76					4,76							9,52	9,52			
12	Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с веоцима заједницама	100,00	65,96							2,13	6,38								4,26			2,13		19,15			
13	Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова	100,00	63,64												3,03							3,03	3,03	24,24			
14	Служба за реализацију програма развоја Аутономне покрајине Војводине	100,00	100,00																								
15	Служба за управљање људским ресурсима	100,00	100,00																								
16	Служба за интерну ревизију, корисника буџетских средстава Аутономне покрајине Војводине	100,00	42,86																						28,57		
17	Управа за имовину Аутономне покрајине Војводине	100,00	69,23												7,69										15,38		
18	Управа за капитална улагања Аутономне покрајине Војводине	100,00	78,46								3,08										1,54	1,54	4,62	7,69			
19	Управа за заједничке послове покрајинских органа	100,00	78,41		0,38		0,38				4,17	0,38			0,76	0,38		1,14	1,14		0,38	0,76	0,38	0,76	10,61		
20	Дирекција за робне резерве Аутономне покрајине Војводине	100,00	80,00																						20,00		
21	Служба за буџетску инспекцију АП Војводине	100,00	50,00																				50,00				

ТАБЕЛАРНИ ПРИКАЗ (У БРОЈЕВИМА) НАЦИОНАЛНЕ СТРУКТУРЕ ЗАПОСЛЕНИХ НА НЕОДРЕЂЕНО ВРЕМЕ
У ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА УПРАВЕ НА ДАН 31. ДЕЦЕМБАР 2017. ГОДИНЕ

Ред. бр.	ЗВАНИЧНИ ПОДАЦИ ЗА АПВ / НАЗИВ ОРГАНА	УКУПНО	СРБИ	АЛБАЊЦИ	БОШЊАЦИ	БУГАРИ	БУЉЕВЦИ	ВЛАСИ	ГОРАЊЦИ	ЈУГОСЛОВЕНИ	МАЂАРИ	МАКЕДОНЦИ	МУСЛИМАНИ	НЕМЦИ	РОМИ	РУМЊИ	РУСИ	РУСИНИ	СЛОВАЦИ	СЛОВЕНЦИ	УКРАЈИНЦИ	ХРВАТИ	ЦРНОГОРЦИ	ОСТАЛИ	НИСУ СЕ ИЗЈАСНИЛИ	РЕГИОНАЛНА ПРИПАДНОСТ	НЕПОЗНАТО
1	Секретаријат Покрајинске владе	32	23								1	1			1									6			
2	Покрајински секретаријат за привреду и туризам	46	36								1						1					1	1		6		
3	Покрајински секретаријат за пољопривреду, водопривреду и шумарство	52	39								3				1			1	1			1	1		5		
4	Покрајински секретаријат за образовање, прописе, управу и националне мањине - националне заједнице	85	38								11				4			3	6			3	4	1	15		
5	Покрајински секретаријат за регионални развој, међурегионалну сарадњу и локалну самоуправу	28	17							1	3								1			2			4		
6	Покрајински секретаријат за здравство	75	62				1				2						1		1			1	1		7		
7	Покрајински секретаријат за финансије	68	56								1							1	1			2	1		6		
8	Покрајински секретаријат за урбанизам и заштиту животне средине	48	31							1	4										1	1			10		
9	Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност	26	20								5														1		
10	Покрајински секретаријат за енергетику, грађевинарство и саобраћај	43	31								2							1				2			7		
11	Покрајински секретаријат за спорт и омладину	21	15								1												2		2		
12	Покрајински секретаријат културу, јавно информисање и односе с верским заједницама	47	31							1	3								2			1			9		
13	Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова	33	21												1	1						1	1		8		
14	Служба за реализацију програма развоја Аутономне покрајине Војводине	5	5																								
15	Служба за управљање људским ресурсима	9	9																								
16	Служба за интегрену ревизију корисника буџетских средстава Аутономне покрајине Војводине	7	3																				2		2		
17	Управа за имовину Аутономне покрајине Војводине	13	9												1							1			2		
18	Управа за капитална улагања Аутономне покрајине Војводине	65	51								2							2				1	1	3	5		
19	Управа за заједничке послове покрајинских органа Војводине	264	207		1		1				11	1			2	1		3	3		1	2	1	2	28		
20	Дирекција за робне резерве Аутономне покрајине Војводине	15	12																						3		
21	Служба за буџетску инспекцију АПВ	8	4																				4				
	УКУПНО	990	720	0	1	0	2	0	0	3	50	2	0	0	4	9	0	13	14	0	3	19	21	3	126	0	
	Укупно у процентима	100	73	0	0,1	0,2	0,2	0	0	0,3	5,05	0,2	0	0	0,4	0,9	0	1,3	1,4	0	0,3	1,9	2	0,3	13	0	
	Према попису становништва из 2011.г. у процентима		66,76	0,12	0,04	0,08	0,85	0,01	0,06	0,63	13	0,54	0,17	0,17	2,19	1,32	0,06	0,72	2,6	0,09	0,22	2,43	1	0,35	4	1,48	

Из прибављених података следи да је заступљеност запослених који су српске националности изнад њихове заступљености у укупном становништву Покрајине (73% према 67%), а то је случај и са Русинима (1,3% према 0,7%) и Црногорцима (2,0% према 1,15%). Највећа је подзаступљеност запослених мађарске националности (5,05% наспрам 13%), затим Рома (2,19% према 0,4%), Словака (1,4% према 2,60%), Хрвата (1,9% према 2,43%) и Румуна (0,9% према 1,32%). Занимљив је податак да се чак 13% запослених у покрајинским органима управе није изјаснило о својој националној припадности, док је проценат национално неизјашњених приликом пописа становништва износио 4,19.

Број запослених српске националности испод њиховог пропорционалног учешћа у укупном становништву је забележен у шест, а изнад у 15 покрајинских органа, с тим да у два органа није запослен ниједан припадник националне мањине. Мађари су натпропорционално заступљени у једном органу, у 12 су подзаступљени, док у седам органа није запослен ниједан Мађар. Црногорци су запослени у 11 органа, од то у десет је њихов број изнад пропорционалног учешћа Црногораца у укупном становништву. У оним органима у којима има запослених Русина (у осам), односно Румуна (у шест), њихова заступљеност је изнад њиховог пропорционалног учешћа у војвођанској популацији.

У складу са својим овлашћењима, Омбудсман континуирано прати примену прописа и указује на потребу познавања језика и писама националних мањина који су у равноправној службеној употреби у органима покрајинске управе. На основу резултата раније спроведеног истраживања, Омбудсман је својевремено упутио препоруке покрајинским органима да анализирају радна места у својим правилницима о унутрашњој организацији и систематизацији и утврде на којим радним местима се обавља редовна комуникација с грађанима (и на мањинским језицима) и да се за та места пропише познавање језика националне мањине у службеној употреби, те да се приликом заснивања радног односа посвети посебна пажња осигурању адекватне заступљености припадника националних мањина. Међутим, и даље се не уочавају значајније промене у националној структури запослених, што се делом може тумачити и важећом забраном новог запошљавања.

Омбудсман је прошле године у граду Зрењанину одржао стручни скуп из области права националних мањина под називом „Језик и национални идентитет – искуства и проблеми у пракси“.

Полазећи од неспорне важности свих питања која се тичу права националних мањина, оличених у истицању равноправности грађана, националне равноправности, вишејезичности, мултикултуралности и слободе вероисповести, које су препознате као вредности од посебног значаја за Аутономну покрајину Војводину, стручни скуп је уприличен с циљем размене искустава и знања, те развоју сензибилитета свих одговорних лица сагласно поменутиим вредностима, као и унапређењу поступања институција по питању функционисања механизма заштите људских и мањинских права.

Стручном скупу су присуствовали стручњаци из области (остваривања права) националних мањина, образовања на језику националних мањина, лингвистике, представници Града Зрењанина, појединих националних савета националних мањина као и представници српске националне мањине из Републике Хрватске. Учесницима скупа је представљен рад и програм рада Одељења за националне мањине, а било је речи и о значају језика за очување и развој националног идентитета, о службеној употреби српског језика у Републици Хрватској, изазовима учења и образовања на ромском језику, представљена је и пракса Омбудсмана из области остваривања права на службену употребу језика и писама националних мањина, те остваривање овог права из перспективе матичара. Овом приликом је указано на проблеме са којима се суочавају припадници националних мањина у вези са неговањем матерњег језика, остваривањем права на службену употребу језика и писма националних мањина, те предочена могућа решења за постојеће проблеме и унапређивање стања у овој области.

Омбудсман је, између осталог, предузимао и мере ради решавања проблема који су се појавили у раду јавних бележника. Протеклих година је наине било више притужби грађана као и Националног савета мађарске националне мањине у којима се указивало на то да се у раду јавних бележника не води довољно рачуна о остваривању права на службену употребу језика и писама националних мањина. Овај проблем је најизраженији у Граду Суботица, где, на пример, није могуће саставити уговор и извршити његову солемнизацију на мађарском језику и писму, а трошкове превођења сноси странке.

У оквиру покренутог поступка одржано је више састанака са представницима Јавнобележничке коморе Србије. У мају је у Министарству правде Републике Србије одржан састанак уз учешће Омбудсмана, представника Министарства и Коморе. Имајући у виду национални састав у појединим срединама у којима припадници националне мањине чине значајну популацију, међу (нарочито старијим) странкама се често закључују уговори о издржавању, купопродајни и слични уговори, те је на састанку поново указано на значај уређивања питања поступања јавних бележника у случају када странка у поступку жели да се служи својим матерњим језиком, односно да оствари право на службену употребу језика и писма националне мањине и неопходност израде упутства о примени јавнобележничке тарифе.

Праћени су међунационални односи у локалним самоуправама, посебно у оним срединама где већинско становништво чине националне мањине. Тако је Омбудсман по сопственој иницијативи покренуо поступак прикупљања информација у вези са догађајима у насељеном месту Мартонош. Грађани Мартоноша су се жалили на то да су изложени разним непријатностима, претњама и притисцима од стране нових становника – повратника, претежно ромске националности, који су се на основу Споразума о реадмисији након повратка из земаља Европске уније настанили у овом насељеном месту. Као примери наведени су напади на децу, отимање ствари или праћења од стране групе људи или деце која изазивају страх међу становништвом.

По сопственој иницијативи, покренут је и поступак прикупљања информација у вези са догађајима у насељеном месту Бачки Брег. Према сазнањима из средстава информисања неколико стотина миграната са Блиског Истока је преко месец дана боравило у викендицама у околини Бачког Брега, које се налазе на обали Бајског канала. Обијене викендице су према изјавама њихових власника опљачкане, намештај и посуђе је уништено, избеглице су украденим чамцима прелазили на другу страну канала, остављајући иза себе неред.

Омбудсман је поводом поменутих догађаја затражио изјашњење Полицијске управе Кикинда, односно Полицијске управе Сомбор. Након исцрпних извештаја полицијских управа о предузетим и планираним мерама превенције поступци су обустављени.

Одласком са функције дотадашње заменице омбудсмана за права националних мањина, од краја августа па све до ступања на дужност новоизабраног заменика крајем октобра месеца није постојао руководилац задужен за питања заштите права националних мањина. Независно од ових кадровских промена, како за време мандата претходне заменице, тако и за време новог заменика, у институцији Омбудсмана су настављене раније започете активности у овој области.

Заменица омбудсмана за заштиту права националних мањина је за време свог мандата учествовала на конференцијама, састанцима, обуци покрајинских посланика и свим другим заједничким активностима институције чији је циљ заштита и унапређење људских права. Након ступања на дужност, нови заменик је учествовао на семинару посвећеном улози локалне самоуправе у заштити и промоцији људских права, организованог у Сремској Митровици и говорио о остваривању права националних мањина. Представници Омбудсмана задужени за мањинска питања су учествовали на јавним

консултацијама које је о радном тексту Нацрта Закона о изменама и допунама Закона о националним саветима организовало Министарство државне управе и локалне самоуправе, затим на представљању нацрта Петог извештаја о спровођењу Акционог плана за остваривање права националних мањина у организацији Канцеларије за људска и мањинска права, на заседању Скупштине Сталне конференције градова и општина – Савеза градова и општина Србије, скупу посвећеном културним правима националних мањина итд. Поред учешћа у телевизијским и радио-емисијама, редовно су даване и изјаве за средства јавног информисања.

ИСТРАЖИВАЊА

Током 2016. године, на почетку друге, односно по окончању прве Декаде Рома (2005-2015), Покрајински заштитник грађана - омбудсман спровео је и треће истраживање у области остваривања и заштите права припадника ромске националне мањине под називом „Примена афирмативних мера у области основног образовања Рома и Ромкиња на територији АП Војводине“, чији су резултати објављени у априлу 2017. године.

Истраживање које је спроведено у јединицама локалне самоуправе на територији АП Војводине показало је следеће:

1. Афирмативне мере, примењене од стране јединица локалне самоуправе, допринеле су већој заступљености ромске деце у систему образовања. На то указују подаци о (вишеструком) повећању броја ромске деце која се уписују у предшколски програм (273% у периоду 2006-2016.), први разред основне школе (146%), као и броја ромске деце која се уписују средњу школу (у просеку 10% годишње). Упркос томе што је током последњих година приметно осипање ромске деце из система основног образовања док не дођу у више разреде основне школе, оно је из године у годину све мање, а током 2014. и 2015. године забележен је већи број деце уписане у пети разред од броја деце уписане у први разред основне школе.
2. Примена афирмативних мера успорила је, у извесној мери, осипање ромске деце из система образовања. Број ромске деце која су у периоду 2006-2016. завршила основну школу готово је двоструко мањи од броја деце која су у том периоду уписала први разред основне школе. Током протеклих 10 година број ромске деце која уписују први разред основне школе већи је од броја деце која завршавају основну школу 1,70-3,00 пута. Упркос томе што највећи број ромских ученика који заврше основну школу наставља образовање у средњој школи, број деце која су се током овог периода по завршетку основног образовања уписала у средњу школу бележи просечан пад од 4,4% годишње. Од 2014. године забележен је просечни тренд опадања уписа ученика ромске националности у средњу школу од 5% годишње, а током последње две године још и већи (6% у 2015. години и 8% у 2016. години).
3. Афирмативне мере су допринеле већој видљивости Рома у локалној заједници и (индиректно) повећању свести припадника већинске заједнице о потреби да се унапреди њихов положај. У готово једној трећини јединица локалне самоуправе постоји ЛАП који у већој или мањој мери обухвата и мере усмерене ка припадницима ромске заједнице, док је у још готово једној десетини њих овакав ЛАП у припреми. Код већине не постоје посебне буџетске линије намењене унапређењу положаја Рома. Готово две трећине јединица локалне самоуправе које у буџету издвајају средства за образовање ромске деце то најчешће чине у оквиру ставке за образовање. Међутим, готово четвртина јединица локалне самоуправе није одговорила на питање о финансирању образовања ромске деце.

4. Примена афирмативних мера допринела је промовисању вредности уважавања различитости и инклузије, што је поткрепљено примерима из којих се види да се у школама активно ради на сузбијању дискриминације и друштвене маргинализације ромске деце, али и особља које им у оквиру образовног система пружа подршку.
5. Афирмативне мере нису допринеле повећању свести припадника већинске заједнице о дискриминисаности и друштвеној маргинализацији ученика ромске националности у систему образовања. Већина јединица локалне самоуправе наводи да нема сазнања о дискриминацији ромских ученика од стране наставничког особља или вршњака, док мање од једне десетине њих тврди да имају сазнања о дискриминацији, искључивању или маргинализовању ученика ромске националности током школовања. Упркос примерима из којих се види да се на сузбијању ове појаве активно ради у школама, резултати истраживања могу се тумачити на три начина: да дискриминација није присутна (што је најмање вероватно), да је присутна, али се о њој не(довољно) говори (што је вероватније), или да је свест о томе шта се све подразумева под дискриминацијом ромских ученика још увек недовољно развијена (што је највероватније), а на шта указују и одговори из Канцеларије за инклузију Рома.
6. О примени афирмативних мера се не води се одговарајућа евиденција ни у јединицама локалне самоуправе, нити у Канцеларију за инклузију Рома, што онемогућава поуздану процену ефеката њихове примене. На основу њихових постојећих евиденција није могуће доћи до тачних података о томе у коликој мери су предузете мере заиста усмерене на ромску децу, односно на посебне групе ромске деце (нпр. девојчице и дечаке, правно невидљиву децу, децу која живе и/или раде на улици, ону из многочланих породица, децу која су се вратила из иностранства по основу споразума о реадмисији, коју одгајају самохрани родитељи, о броју оних који су се у систем образовања укључила касније у односу на своје вршњаке из већинске популације, младе из ромске популације обухваћене системом образовања одраслих, итд). Подаци о националној припадности ромске деце су непоуздани и заснивају се на проценама, будући да се они воде на основу претпостављене националне припадности деце, односно изјаве родитеља ромске деце о њиховој сопственој националној припадности. Подаци из родно сензитивне евиденције су значајни због вишеструке маргинализације ромских девојчица, укључујући и маргинализацију у области образовања. На основу достављених података није било могуће утврдити који је проценат девојчица, односно дечака међу ромском децом обухваћеном предшколским програмом, који се уписују, односно похађају основну школу и уписују се у средњу школу. Из аспекта усмерености материјалне и новчане подршке ка ромској заједници, бројчани подаци добијени од јединица локалне самоуправе о материјално-финансијским издвајањима за потребе ромске деце обухваћене системом предшколског и основног образовања су непотпуни и несистематизовани, делимично и из претходно наведених разлога. Постојећи подаци се стога не могу сматрати поузданим показатељем износа новчаних средстава и/или и обима материјалне помоћи које јединице локалне самоуправе издвајају за потребе укључивања ромске деце у систем образовања, односно њиховог подстицања да заврше основну школу и да наставе образовање.
7. Координатори за ромска питања и педагошки асистенти имају пресудну улогу у примени афирмативних мера, нарочито у ромској, односно локалној заједници. Подаци из овог истраживања указују на то да је њихова улога у информисању и едуковању како ромске деце, тако и њихових родитеља кључна за подизање степена њихове свести о значају укључивања ромске деце у систем образовања, а за добробит припадника ромске заједнице. Подаци о томе да готово половина координатора за ромска питања има завршен факултет, а да је скоро једна трећина педагошких асистената завршила високу школу, да већина њих припада ромској

заједници, као и њихова снажна мотивисаност за бављење својим позивом, указују на то да они представљају изузетно позитиван пример афирмације како у оквиру сопствене, тако и у оквиру шире друштвене заједнице. Ова околност је веома значајна када се има у виду да се рад већине њих одвија у ромским заједницама, односно школама у сеоским срединама, које и иначе имају много мање приступа информацијама, новчаним и другим материјалним ресурсима (нпр. јавном превозу) у односу на урбан(иј)е средине. Захваљујући њиховом ангажовању на овим местима, координатори и педагошки асистенти су уједно у могућности да утичу и на живот локалне ромске заједнице.

8. Примена афирмативних мера оцењена је као ефикасна како од стране координатора за ромска питања, тако и педагошких асистената, нарочито у смислу обухвата ромске деце с једне, и њиховог осипања с друге стране. Велика већина координатора и педагошких асистената сматра да њихов рад има ефекта, што је уједно и разлог за њихово задовољство чињеницом да су укључени у процес примењивања афирмативних мера. Из њихових оцена стиче се утисак да је применом афирмативних мера учињен значајан први корак: током протеклих 11 година све већи број ромске деце бива обухваћен системом образовања. Међутим, упркос несумњивој оправданости афирмативних мера усмерених ка унапређењу друштвеног положаја и добробити припадника ромске заједнице, из угла интеграције ромске деце, односно ромске заједнице у локалну заједницу, као и интеркултуралне комуникације, питање њихове дугорочне ефикасности и одрживости и даље је отворено.
9. Радноправни положај већине координатора за ромска питања и свих педагошких асистената, као окосница спровођења афирмативних мера, и даље је неадекватно регулисан, а самим тим и неизвестан. Имајући у виду захтевност њихових радних места, улогу и значај координатора и педагошких асистената за унапређење положаја припадника ромске заједнице, као и постојеће услове под којима су ангажовани, из информација добијених овим истраживањем проистиче да досадашња примена афирмативних мера у значајној мери почива на ентузијазму и упорности самих координатора и педагошких асистената. Док је радноправни положај појединих координатора нешто бољи у односу на положај педагошких асистената (у смислу да су запослени на неодређено време), чињеница је да неизвестан радноправни статус значајног броја координатора и педагошких асистената може негативно да се одрази на наставак примене афирмативних мера, односно на одржавање њихових позитивних ефеката на постојећем нивоу. С обзиром на чињеницу да су у образовању и органима јединица локалне самоуправе (на нивоу извршилаца) превасходно запослене жене, значајан број координатора, а нарочито педагошких асистената су такође су жене из ромске заједнице. Уређивање овог питања стога је значајно како са аспекта спречавања посредне системске дискриминације припадника ромске заједнице, нарочито Ромкиња, тако и са становишта омогућавања стручног усавршавања и професионалне афирмације стручњака из редова ромске заједнице.

Имајући у виду резултате овог истраживања, Омбудсман сматра да је потребно:

- наставити са применом афирмативних мера, односно осмислити активности које се надовезују на њих, а које ће допринети повећању броја деце уписане у предшколски програм и основну школу, обезбедити наставак школовања ове деце у петом разреду основне школе и њено завршавање, као и уписивање и завршавање средње школе. Са применом ових мера потребно је наставити и због тога што оне доприносе промовисању вредности уважавања различитости и инклузије у оквиру система образовања.

- наставити са активностима усвајања, односно спровођења локалних акционих планова у оквиру којих ће ромска заједница бити видљива и који ће унапређењу њеног положаја, укључујући и област образовања, приступити на афирмативан и недискриминаторан начин. Усвајање поменутих докумената, односно спровођење активности треба да буде праћено одговарајућим издвајањима из буџета, како на нивоу јединица локалне самоуправе, тако и на вишим нивоима. Јединице локалне самоуправе, у сарадњи са ромским организацијама цивилног друштва, удружењима грађана и представницима већинске популације у локалним заједницама, треба да настоје да додатна средства обезбеде и путем донација. Сва средства треба да буду додељивана на основу транспарентних поступака утврђених на основу инклузивних и афирмативних критеријума, усмерених ка сузбијању, односно промени негативних ставова неромске популације према ромској заједници.
- преиспитати, односно сагледати примену афирмативних мера и спровођења активности из аспекта повећања степена свести припадника већинске заједнице, али и самих Рома, о дискриминацији и друштвеној маргинализовању ромских ученика у оквиру система образовања, као и из аспекта приступачности овог система деци из ромске заједнице.
- пошто резултати истраживања показују да се о дискриминацији ромских ученика нерадо говори, потребно је истражити разлоге за то, односно шта сами ромски ученици, њихови родитељи, вршњаци из већинске заједнице и наставници мисле о положају ромских ученика у систему образовања, па осмислити едукативне и информативне активности усмерене ка промовисању вредности уважавања различитости и инклузије у образовању, недискриминације, као и ка смањивању искључености/маргинализације ученика обухваћених афирмативним мерама.
- установити јединствени систем вођења евиденције о примени афирмативних мера у јединицама локалне самоуправе, који би омогућио квалитетну процену ефеката њихове примене. Таква евиденција треба што приближније да одражава број ромске деце обухваћене афирмативним мерама, укључујући и њихов пол, узраст, врсту и намену подршке коју добијају како би се укључили, односно остали у систему образовања, као и податке о социјално-економском положају породица из којих та деца долазе. Таква евиденција би требало да омогући дугорочно праћење ромске деце у систему образовања, од њиховог уписа у предшколску установу до завршетка школовања на универзитетском нивоу.
- педагошким асистентима и координаторима за ромска питања обезбедити континуирану подршку, могућности за стручно усавршавање, размену искустава и примера добре праксе, приступ ресурсима потребним за обављање њиховог посла и остваривање права по основу радног односа под истим условима као осталим запосленима у образовним установама, односно јединицама локалне самоуправе.

У другој половини 2017. године започете су активности на спровођењу истраживања усмереног на сагледавање стања у области информисања предшколске и школске деце на језицима националних мањина. У условима савременог живота, брзог развоја нових технологија и глобализације за националне мањине је важно да имају на располагању разноврсна средства која омогућују очување и развој свих оних елемената који заједно чине њихову културну посебност. Поред основне улоге преношења информација, медији, између осталог, представљају и погодно средство за ширење обичаја, традиције, културе и историје, те су у том контексту веома значајни за очување и унапређење националног, језичког и културног идентитета припадника националних мањина и као групе и као појединаца. Ради увида у начине и степен остваривања права на информисање на језицима

националних мањина кроз медије намењене деци предшколског и школског узраста израђени су упитници за националне савете националних мањина с циљем прикупљања информација о дечјим и омладинским листовима (о њиховом оснивачу, средствима издвајаним за њихово излагање, фреквенцији излагања, дистрибуцији, тиражу, цени, претежном садржају и сл.). Од Покрајинског секретаријата за културу, јавно информисање и односе са верским заједницама су затражени подаци о висини средстава која секретаријат распоређује за медијске садржаје за децу и омладину на језицима националних мањина, као и о уделу појединих мањинских медија у тим средствима. Ради потпунијег сагледавања стања у овој области, у погледу електронских медија, од Јавног медијског сервиса Радио-телевизија Војводине су тражени подаци о томе на којим језицима и у ком обиму су у програмској шеми телевизијских и радио-програма РТВ-а заступљени дечји и омладински програми, у којим терминима се емитују наведени програми, ком узрасту су намењени и којим темама се баве. Након прикупљања и систематизовања прибављених података сачињен је се извештај/истраживање и формулисати препоруке.

Закон о националним саветима националних мањина¹⁶ прописује да национални савет може, на начин утврђен законом, самостално или заједно са другим правним лицем, оснивати установе и привредна друштва за обављање новинско-издавачке и радио-телевизијске делатности, штампања и репродукције снимљених медија и вршити права и обавезе оснивача. Пошто је у погледу оснивачких права већине медија на језицима националних мањина тренутно ситуација таква да та права врши национални савет односне националне мањине, упитници су послати свим националним саветима националних мањина који имају седиште на територији Аутономне покрајине Војводине, тј. националним саветима мађарске, хрватске, буњевачке, словачке, чешке, ашкалијске, египатске, немачке, грчке, русинске, украјинске, румунске, македонске, црногорске и ромске националне мањине. Попуњене упитнике су доставили само национални савети мађарске, русинске, украјинске, и хрватске националне мањине. Национални савети чешке, ашкалијске, немачке и црногорске националне мањине су обавестили Омбудсмана да не постоје публикације намењене деци/омладини на језику националне мањине. Своје одговоре нису доставили национални савет македонске, ромске, грчке, египатске, словачке, буњевачке и румунске националне мањине.

На основу добијених података може да се закључи да код већине „традиционалних“ националних мањина у АП Војводини постоји дуга традиција објављивања дечјих/омладинских публикација на њиховим језицима (у оквиру мађарске, словачке, румунске, русинске, украјинске, хрватске и буњевачке националне заједнице). За разлику од њих, националне мањине чији су национални савети формиран од доношења Закона о заштити права и слобода националних мањина па до данас, немају дечје/омладинске публикације на њиховим мањинским језицима. Разлози за то су многобројни: недостатак финансијских средстава, недостатак људских ресурса, недостатак потребне организационе инфраструктуре, а код појединих националних мањина чак и низак степен познавања матерњег језика. С обзиром на то да дечје/омладинске публикације на језику националне мањине за једну националну мањину могу да буду значајно средство (суптилног) преношења, очувања и развијања културног идентитета, националне мањине код којих не постоје ове публикације морају више да се постарају око препознавања и изналагања других начина за очување и развијање културног идентитета, односно око његовог преношења на њене најмлађе припаднике.

Аутономна покрајина Војводина преко Покрајинског секретаријата за културу, јавно информисање и односе са верским заједницама већ годинама обезбеђује финансијску помоћ, односно суфинансира објављивање штампаних медија на језицима националних мањина, а међу њима и дечјих/омладинских

¹⁶ „Службени гласник РС“, број 2/09, 20/14 – одлука УС и 55/14.

публикација, што је пример добре праксе коју треба наставити. Национални савети, као тела мањинске самоуправе, морају и сами уложити напоре у циљу обезбеђивања извора стабилног финансирања и опстанка мањинских медија, који су у већини случајева матичне куће за дечије/омладинске листове. За финансирање издавања дечјих часописа је у 2017. години у буџету АП Војводине су опредељена следећа средства:

Издавач	Назив часописа	Тираж	Висина средстава
НИУ „Хрватска ријеч“	„Хрцко“	1500	2.268.000,00 динара
	„Кужиш“	1500	1.728.000,00 динара
НИУ „Ридне Слово“	„Соловејко“	300	1.098.000,00 динара
НИУ „Руске слово“	„Захрдка“	700	2.412.000,00 динара
	МАК	400	2.412.000,00 динара
НИП „Мађар со“	„Кепеш ифјушаг“	130000	6.785.400,00 динара
	„Јо пајташ“	70500	4.644.000,00 динара
	„Мезешкалач“	41500	1.828.200,00 динара
НИУ „Хлас људу“	„Зорњичка“	1500	2.844.000,00 динара
	„Взлет“	1550	2.412.000,00 динара
НИУ „Либертатеа“	„Тинерецеа“		2.412.000,00 динара
	„Букуриа копилор“		2.412.000,00 динара
Буњевачки информ. центар	„Тандрчак“	1000	1.782.000,00 динара
	„Боцко“	1000	1.782.000,00 динара

Посебна пажња се мора посветити и праћењу и унапређењу услова рада Јавне медијске установе Радио-телевизија Војводине који програме за предшколску децу и омладину емитује на Другом програму РТВ, као и на Другом и Трећем програму радија. Помањкање средстава и кадрова, као и погоршане и отежане продукцијске могућности резултирају смањењем обима програма и снимања одређених типова емисија, што намеће потребу за стварање погоднијих услова за унапређење квалитета програма електронских медија на језицима националних мањина.

Омбудсман сматра да је обавеза свих субјеката у чију надлежност спада информисање на мањинским језицима да имају у виду карактер, специфичности и улогу мањинских средстава информисања, како њихов опстанак не би био доведен у питање.

Омбудсман ће у свом раду и даље пратити ниво остваривања права и слобода националних мањина у АП Војводини у сфери информисања и својем деловањем указивати на спорне ситуације из аспекта остваривања људских и права националних мањина, те покушати да допринесе побољшању свеукупне ситуације у овој области.

ПРИМЕРИ ПРИТУЖБИ

1. Омбудсману се обратила Ј. (рођена Брусњаи) В. из Новог Сада притужбом на рад студентске службе једног од факултета Универзитета у Новом Саду. Наводи да је у циљу нострификације дипломе у Аустрији поднела захтев за издавање уверења о положеним испитима на том факултету, а да је служба издала уверење у којем је њено презиме неправилно написано. Мајка подносиоце притужбе је у свом поновном обраћању студентској служби захтевала да се презиме њене ћерке у уверењу напише на мађарском језику, у изворном облику, тако као што је оно и уписано у индексу и у свим осталим документима, али је њен захтев одбијен уз образложење да то није могуће због тога што то софтвер не омогућава, пошто подржава само ћирилично писмо. Подносиоце притужбе истиче да је у матичним књигама рођених њено презиме уписано искључиво на мађарском језику, као *Brusznai* и да јој се до удаје на тај начин наводи презиме у

свим документима, тако и у индексу. У уверењу о положеним испитима наведено презиме се појављује у облику Бруснџаи, где су слова транскрибована по принципу карактер по карактер, односно слово „sz” је преписано ћириличким писмом као „сз“, а „пу” као „ну” што је нечитко и неизговорљиво, а коси се и са правописним правилима (двокарактерна сложена слова мађарске абецете „sz” и „пу” се изговарају - а према томе и транскрибују - као „с“ и „њ“).

Омбудсман је на основу својих овлашћења затражио изјашњење тог факултета Универзитета у Новом Саду. У изјашњењу се наводи да је приликом издавања уверења о положеним испитима на дотичном факултету за студенткињу Бруснџаи В. дошло до неспоразума између референта студентске службе и мајке студенткиње која је поднела захтев за издавање уверења, те да јој је накнадно издато уверење у облику који је она молила од стране продекана за наставу. Тиме је орган на чији рад се притужба односила у току поступка сâм отклонио недостатке.

2. Омбудсман је примио притужбу Терек (Török) Е. на рад Полицијске управе Нови Сад. У конкретном случају странка у поступку – подносилац захтева за издавање нове електронске личне карте захтевала је издавање двојезичног документа, односно личне карте у којој би њено презиме било наведено и на мађарском и на српском језику. Подносиатељка притужбе наводи да је полицијски службеник изричито захтевао од ње да одабере на ком језику жели да јој презиме буде наведено у личној карти. Поред тога што су је према наводима притужбе приморали на избор, након тога су је замолили да се потпише на српском језику, при чему су јој скренули пажњу на то да се у будуће на свим званичним документима мора потписивати искључиво на српском језику. Подносиатељка притужбе је истакла да је досад имала двојезичну личну карту, као и да је прибавила двојезична документа (извод из матичне књиге рођених и уверење о држављанству) које је и предала у Полицијској управи Нови Сад.

У свом изјашњењу Полицијска управа Нови Сад истиче да је име странке у изводу из матичних књига уписано на српском и на мађарском језику, као и да је странка у захтеву за издавање нове електронске личне карте своје име навела на српском језику.

Поводом притужбе грађанке да је била приморана да одабере на ком језику жели да јој презиме буде наведено у новој електронској личној карти Омбудсман је указао подносиатељки притужбе на то да према важећим прописима припадници мађинских националних заједница имају право захтевати да им се у личним документима лично име упише на мађинском језику. Ово право се дакле не односи на издавање двојезичних докумената, него на упис личног имена на мађинском језику. У конкретном случају могла је захтевати да јој се у личној карти име упише на мађарском језику, што се не може изједначити са двојезичним уписом.

3. Омбудсману се обратила се М. Х., притужбом на рад Одељења матичара Градске управе Новог Сада. У свом обраћању је навела да је тражила двојезички извод из матичне књиге рођених, да је добила двојезички образац, али су подаци уписани само на српском језику.

У одговору подносиатељки притужбе Омбудсман је указао на то грађани имају право да захтевају издавање извода на двојезичком обрасцу, али се упис у те обрасце у складу са прописима врши на српском језику и ћириличним писмом. Истакнуто је да лично име може да се упише и на мађарском језику, непосредно испод уписа имена на српском језику. Међутим, упис личног имена на мађинском језику се не врши аутоматски. То значи да иако је образац двојезичан, лично име ће се уписати у облику како оно гласи у основном упису у матичним књигама. Грађани чије име у матичним књигама није уписано (и) на мађинском језику, а желе да им се у изводу упише име и на том језику, претходно морају поднети захтев за допуну уписа свог личног имена у самим матичним књигама. У изводима из матичних књига се само име и презиме може навести на (у овом случају) мађарском језику (и то само ако је лично име тако уписано и у матичним књигама). Остали подаци се и на двојезичком обрасцу уписују искључиво на српском језику, и то ћириличким писмом. Да би се такав извод могао користити у Републици Мађарској (као у случају подносиатељке притужбе), исти се мора дати овлашћеном судском преводиоцу на превод, истакнуто је у одговору Омбудсмана.

ПРАВА ДЕТЕТА

УВОД

У оквиру надлежности да поступа по притужбама грађана или по сопственој иницијативи када оцени да постоји повреда људског права, приликом спровођења истраживања ради стицања увида у стање људских права, идентификовања проблема и формулисања препорука, као и у вршењу осталих својих овлашћења, заштитна функција Омбудсмана у области права детета најефикасније се остварује кроз праћење примене међународних уговора, стандарда и прописа из ове области од стране надлежних органа, установа, организација и других одговорних субјеката, што пре свега подразумева континуирано надгледање поштовања основних начела – права детета на живот, опстанак и развој, права на недискриминацију, права на партиципацију и принципа најбољег интереса детета – у породичноправној, социјалној и здравственој заштити и систему образовања и васпитања.

Обавеза поштовања наведених стандарда најцелисходније се остварује холистичким приступом и интерсекторским и мултидисциплинарним радом, што претпоставља целовит прилаз конкретної ситуацији, у односу на све аспекте који носе ризик по право детета и од стране свих одговорних органа, у оквирима њихових овлашћења, стручних компетенција и метода рада. Полазећи од овог модела, како би на основу прикупљених информација предложио адекватне мере за побољшање стања у области заштите и унапређења људских права детета, Омбудсман је пратио рад покрајинских органа управе, а у великом броју случајева и иницирао њихово поступање. Ово се пре свега односи на послове надзора над радом установа, вођења поступка за заштиту права ученика и вршења инспекцијског надзора ако га општинска, односно градска управа не врши, односно инспекцијског надзора у односу на општинске, односно градске просветне инспекторе, када су у питању надлежности ресорног секретаријата за послове образовања, те послове обезбеђивања услуга и вршења надзора над стручним радом органа старатељства и установа социјалне заштите, када је реч о надлежностима ресорног секретаријата за област социјалне политике.

У складу са овлашћењем да прати процесе доношења покрајинских прописа и измена и допуна важећих, у свим областима остваривања људских права, те да у поступку припреме прописа Покрајинској влади и Скупштини даје мишљење и препоруке у вези са предлозима одлука, ако се њима уређују питања од значаја за заштиту права грађана, у области права детета, Омбудсман предлоге одлука разматра нарочито са становишта процене утицаја на права детета, пре свега кроз поштовање наведених основних начела Конвенције Уједињених нација о правима детета.

Поред прегледа рада у 2017. години у области права детета у оквиру изворних овлашћења Омбудсмана, активности ће у извештају бити приказане и у односу на закључна запажања, главне области за забринутост и препоруке Комитета за права детета Уједињених нација, као међународног тела задуженог за надзор над применом Конвенције Уједињених нација о правима детета у земљама чланицама, који је разматрао други и трећи периодични извештај о примени Конвенције у нашој земљи и 3. фебруара 2017. године објавио своја запажања.

ПРАВО НА ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ

У области образовања, кључне препоруке Комитета се односе на развијање програма за смањење стопе напуштања школе, њихово праћење и евалуацију, ојачавање напора на промовисању и обезбеђивању инклузивног образовања за сву децу, нарочито за најугроженију, што подразумева адекватну људску,

финансијску и техничку подршку доступну у спровођењу законских одредаба, обезбеђивање пружања додатне подршке ученицима у образовном процесу и права свој деци са сметњама у развоју на инклузивно образовање у редовним школама, независно од сагласности родитеља. Током 2017. године, Омбудсман је предузимао поступке и бавио се истраживањима у вези са инклузивним образовањем, насиљем, здравственим и другим додатним услугама у оквиру образовног система, а учени пропусти и препоруке потврђују потребу за уважавањем и применом препорука Комитета.

ИНКЛУЗИЈА

Омбудсман је у току свог рада и ове, као и претходних година, пратио процес развоја инклузије и праксу надлежних органа, установа и институција у обезбеђивању подршке деци и ученицима са сметњама у развоју, као и ученицима са изузетним способностима.

У циљу достизања инклузивног образовања, држава се обавезала на то да предузима различите мере и активности, од законодавних промена до иновација у пракси у раду образовних установа. Истовремено, подршка развоју инклузивног образовања не би требало да подразумева искључиво подршку конкретном ученику, већ школи, наставницима, родитељима. Реч је о подршци која није искључиво у домену образовања, већ обухвата читав низ активности и мера из области здравствене и социјалне заштите. Искуство и пракса Омбудсмана показују да постоје бројни проблеми и отежавајуће околности у процесу стварања инклузивног образовања и остваривања права детета на образовање.

У извештајном периоду евидентирано је више притужби грађана због тешкоћа у остваривању права детета на додатну подршку у виду личног пратиоца и/или педагошког асистента. Поступањем по притужбама је утврђено да школама и даље недостају педагошки асистенти и да њихово ангажовање, односно запошљавање у великој мери отежава примена Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору. У тим ситуацијама, често се - као привремено решење - одлучује да се ученику који има потребу за додатном подршком у виду педагошког асистента, додели лични пратилац. Омбудсман истиче да је реч о потпуно различитим видовима услуге који се не могу алтернативно примењивати и који онемогућава поједину децу и ученике да стичу образовање и васпитање у складу са својим потребама и могућностима. Истовремено, остваривање права на личног пратиоца је у локалним срединама и даље различито омогућено, што због недостатка установа социјалне заштите које су акредитоване за пружање ове услуге, што због тешкоћа у финансирању овог вида услуге и обезбеђивању њене одрживости за свако појединачно дете.

Родитељи једне војвођанске општине обратили су се Омбудсману указавши на то да деци са сметњама у развоју није обезбеђена могућност похађања специјалних одељења, могућност похађања наставе у кућним условима и могућност наставка образовања у средњим школама, те да општини недостају дефектолози и у школама и у здравственим установама. Овај случај представља очигледан пример недовољног познавања концепта и садржине инклузије, што је јасан индикатор потребе за едукацијом родитеља. Омбудсман је указао родитељима на смисао и циљ инклузије и инклузивног образовања. Објашњено је да инклузивно образовање није усмерено искључиво на реформу специјалног образовања и на пружање подршке деци са тешкоћама, већ би требало да води ка поштовању и уважавању различитости, међусобној интеракцији и међуљудским односима заснованим на овим принципима, те би требало да представља добробит за свако дете и ученика. Истовремено, уважене су примедбе родитеља због необезбеђивања адекватних услова и квалитетног стручног рада за образовање деце и ученика са сметњама у развоју, те је указано на то да ће Омбудсман детаљније испитати проблеме у процесу развоја инклузије у васпитно-образовним установама у АП Војводини и сходно утврђеним чињеницама формулисати препоруке за њихово отклањање.

Указујемо и на један од проблема у процесу инклузије са којима се сусрела Комисија за процену потребе за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику једне општине. Комисија је имала недоумицу у вези са покретањем поступка процене у случају када родитељ коме није поверено старатељство над дететом, није сагласан са покретањем овог поступка. Наиме, Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику прописано је да се процена потреба детета за пружањем додатне подршке врши по захтеву родитеља, односно старатеља детета и по службеној дужности - на иницијативу образовне, здравствене или установе социјалне заштите, односно пружаоца услуга социјалне заштите, уз сагласност родитеља, односно старатеља детета. Покретању поступка по службеној дужности претходи стручни и саветодавни рад са родитељем ради пружања потпуних информација о облицима додатне подршке. Мада овај пример отвара деликатно питање границе интервенције јавне власти у родитељско право, Омбудсман је указао на решење по којем, уколико родитељ, односно старатељ детета није сагласан са покретањем поступка процене по службеној дужности, а подносилац иницијативе је проценио да се таквим поступком наноси штета детету, подносилац иницијативе је дужан да о томе обавести надлежни орган старатељства, ради предузимања мера из његове надлежности и заштите најбољег интереса детета.

Отежано остваривање права на образовање и васпитање, услед онемогућавања пружања услуга здравствене заштите деци у предшколским установама било је предмет поступања Омбудсмана у неколико случајева. Издвајамо случај предшколске установе коју похађа дете са искуством фебрилних конвулзија због чега има потребу да му се, у случају повишене телесне температуре, пружи одговарајућа здравствена подршка. Надлежни педијатар је преписао терапију и упутство о давању лека, али медицинска сестра запослена у установи није имала дозволу да детету да лек у случају да је то потребно. Анализом позитивно-правних прописа Републике Србије у моменту подношења притужбе родитеља, питање давања медицинске терапије детету у предшколској установи није било ближе уређено. Омбудсман је препознао значај уређења овог питања, што је увидео и сам законодавац с обзиром на то да је доношењем новог Правилника о ближим условима и начину остваривања неге и превентивно-здравствене заштите деце у предшколској установи у децембру 2017. године прописао основне мере које медицинска сестра – сарадник спроводи код промене општег стања детета. Између осталог, код деце са повишеним здравственим ризиком (склоност ка развоју фебрилних конвулзија и друга хронична незаразна обољења) реагује у складу са писаним упутством педијатра, обавештава родитеље и по потреби службу хитне медицинске помоћи. Уколико упутства ординирајућег педијатра нису достављена, позива службу хитне помоћи, прати упутства лекара и обавештава родитеље, односно старатеље детета.

Као други пример издвајамо случај четворогодишње девојчице којој је дијагностификован дијабетес и о чему су обавештени надлежни у предшколској установи. Због наведеног здравственог стања, дете је имало потребу да јој се два пута у току боравка у вртићу измери ниво шећера у крви и да јој се да инсулинска терапија. У предшколској установи није постојала обучена особа која би детету пружала потребну здравствену услугу. Омбудсман је указао родитељима и директору предшколске установе на могућност обраћања Комисији за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке детету и ученику. Предшколска установа поднела је захтев за подршку и донето је мишљење да постоји потреба за пружањем материјалне подршке за ангажовање лица које би за време боравка детета у предшколској установи вршило мерење гликемије и давало инсулин. Родитељима је указано на то да са мишљењем комисије поднесу захтев локалној самоуправи за одобравање средстава за плаћање медицинских услуга. Напослетку, дете је остварило право на наведену услугу, сходно препоруци Омбудсмана.

У области инклузивног образовања, 2017. године Омбудсман је објавио и истраживање „Примена афирмативних мера у области основног образовања Рома и Ромкиња на територији АП Војводине“ у ком указује на то да је примена афирмативних мера допринела већој заступљености ромске деце у систему образовања и успорила, у извесној мери, осипање ромске деце из система образовања, као и промовисању вредности уважавања различитости и инклузије. Истовремено, закључак је да примена афирмативних мера није допринела повећању свести (припадника већинске заједнице) о дискриминисаности и друштвеној маргинализацији ученика ромске националне припадности у систему образовања, а утврђено је да се о примени афирмативних мера не води одговарајућа евиденција и процена ефеката њихове примене.

УКЉУЧИВАЊЕ ДЕЦЕ МИГРАНАТА У СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА И ВАСПИТАЊА

Као одговарајућу меру помоћи деци која се сматрају избеглицама да остваре право на образовање и васпитање под истим условима и на начин прописан за наше држављане – што представља обавезу државе чланице Конвенције о правима детета - започет је поступак укључивања деце миграната на територији АП Војводине у образовно-васпитни систем Републике Србије за школску 2017/2018 годину. С обзиром на сазнања о жалбама грађана на начин реализације ове мере у појединим местима, као и бројне медијске написе о току овог процеса, Омбудсман је сагласно својим овлашћењима покренуо поступак контроле поштовања међународних аката и стандарда у примени ове мере.

У том циљу представници Омбудсмана обавили су 9. септембра 2017. године посету Прихватном центру Принциповац, издвојеном одељењу ОШ „Сремски фронт“ из Шида у Соту и ОШ „Бранко Радичевић“ у Шиду, а 10. октобра 2017. године и посету Прихватном центру Шикара у Сомбору, када је одржан и састанак са представницима локалне самоуправе, Школске управе Града Сомбора и директорима две сомборске основне школе. У међувремену, Омбудсману се обратило неформално удружење грађана из неколицине насељених места са територије шидске општине притужбом због начина реализације укључивања деце у образовни систем у школама које похађају домицилна деца, те захтевом за састанак са представницима Омбудсмана, који је потом и одржан 30. октобра 2017. године у седишту институције. Наредног дана је одржан састанак са школском саветницом и координаторком из Школске управе Нови Сад, од које је затражено и добијено и писмено изјашњење о активностима овог органа у реализацији укључивања деце миграната у школски програм. Представница Омбудсмана учествовала је на конференцији одржаној 12. октобра 2017. године у Новом Саду, на којој је представљена пракса основних школа у поступцима укључивања деце миграната у наставу.

Прихватни центар Принциповац налази се на територији места Сот у општини Шид, на самој граници са Републиком Хрватском. Деца основношколског узраста из овог прихватног центра укључена су у систем образовања и васпитања у две основне школе у три објекта на територији ове општине. Настава у овим образовним установама је организована тако да су деца по три школска часа на настави према распореду који имају. Обуку наставника за рад са децом мигрантима организовала је надлежна школска управа у складу са упутством Министарства просвете. Деца мигранти распоређени су у разреде и за сваког ученика сачињен је индивидуални програм (ИОП 2), којим је акценат стављен на социјализацију и смањење стреса код ових ученика, а не на усвајање планираног школског градива, имајући у виду трауматизацију ове деце. Представници Омбудсмана су се уверили на лицу места да су деца из прихватног центра добро прихватила школску средину, да воле да иду у школу, радују се одласку и дружењу са другом децом и да нема отпора према овом начину организовања образовног процеса ни код деце миграната, ни код њихових родитеља, који децу радо пуштају у школе. Протести родитеља домицилне деце због поласка деце миграната у школе које редовно похађају њихова деца проистекло је, по мишљењу стручних лица у образовним установама, због недовољне информисаности, страха од непознатог и предрасуда. Родитељи су били прилично затечени

чињеницом да ће њихова деца ићи у исти разред са децом која можда и нису у могућности да на адекватан начин прате наставу и да ће то утицати на квалитет знања који ће њихова деца добити. Такође, родитељи нису добили никакву информацију о томе да ли су деца мигранти обавила потребне здравствене систематске прегледе и да у том смислу не прети никаква опасност за њихову децу.

Прихватни центар Шикара се налази на ширем подручју Града Сомбора и он је тзв. „транзитни центар“ у који долазе породице из других прихватних центара са листе Комесаријата за избеглице и миграције и чекају прелазак границе са Мађарском на два гранична прелаза, према динамици од по пет миграната дневно на сваком прелазу. Представници Комесаријата наводе да је сарадња са локалном самоуправом прилично лоша и да управо због лоше комуникације настају проблеми, како са локалним становништвом, тако и са представницима институција у овом граду. У време посете Омбудсмана је део деце био на настави, а део деце млађег узраста на радионици са представницима Црвеног крста. Сва деца која се налазе у прихватном центру имају могућност да се укључе у неки вид активности, са малом децом и предшколцима раде представници Црвеног крста, а са децом школског узраста поред представника Црвеног крста раде и по два наставника локалних основних школа, и то три дана седмично, у по два термина. У раду са школском децом ангажовани су наставници из две сомборске основне школе, а у време посете Омбудсмана представница треће школе се упознавала са условима, пре укључивања у рад. Образовни процес за децу из прихватног центра се обавља у просторијама у којима су она и смештена са својим породицама, у посебној просторији која је претворена у учионицу. Рад са децом је почео после 1. септембра 2017. године и превасходно је усмерен на стицање компетенција деце и смањење трауматизације кроз циљано осмишљене радионице, а не на савладавање и усвајање градива по плану и програму који је предвиђен за узраст основног образовања. Због начина на који је локално становништво и локална самоуправа раније пружала отпор, посебно због чињенице да се у прихватном центру налази велик број самаца који уносе немир и несигурност код локалног становништва, прихватни центар је одлучио да се локално становништво не узнемирава додатно и да се деца не довозе у школе у граду. Наставници су навели да немају никаквих примедби и да лепо сарађују са децом, која су заинтересована за рад, желе да стекну конкретна знања, те се у неким областима ради на усвајању градива (географија, математика, страни језик – енглески, немачки, српски, ликовно, музичко). Настава се обавља на енглеском језику, међутим деца познају и српски језик (додуше прилично елементарно) и могу разумети шта се од њих тражи (посебно деца млађег узраста). Деца која не разумеју енглески, друга деца која познају језик преводе на језик који разумеју.

Након обиласка прихватног центра, представници Омбудсмана су стекли утисак да су деца и чланови њихових породица задовољни начином како се реализује настава. На састанку са заштитницом грађана, замеником градоначелника, координаторком надлежне школске управе и директорима две основне школе из Сомбора је наглашено да је у складу са инструкцијом Министарства просвете - које је Суботицу, Сомбор и Кикинду означило као „транзитне“ територије у којима се мигранти не задржавају дуго, - процес образовања ад хок планиран у самим прихватним центрима. Према речима директора школа, деца су веома мотивисана за рад, редовно долазе на наставу и активно учествују у свему што им наставници припреме за часове. У почетку су садржаји и програми прилагођени потребама примењивог знања на стицању компетенција без обавезе да се врши образовни процес усвајањем градива, међутим након месец дана се уводе и садржаји који имају образовни карактер, посебно из предмета као што су математика, географија, страни језик, ликовна култура, музичко образовање и слично. За децу у овом прихватном центру није сачињен индивидуални образовни програм, већ наставници припремају часове у складу са жељама ученика у погледу теме коју желе да обраде, а коју уподобљавају циљу да деца стекну самопоуздање у своје компетенције и могућност да изграде добре навике које ће им бити даља основа за будуће школовање када стигну у земље жељеног одредишта.

Омбудсман ће у 2018. години, до краја школске године, поново посетити ове, али и остале прихватне центре на територији АП Војводине, односно школе које похађају деца мигранти, како би стекао увид у степен остварења процеса укључивања деце у систем образовања и васпитања и ефекте ове мере, те идентификовао проблеме и формулисао препоруке у циљу остваривања, заштите и унапређења права детета. С обзиром на то да је, уз породицу, институција школе препозната као најадекватнија средина за остваривање циљева образовања и васпитања и уопште развоја детета, због чега и наш законодавац прописује да ову делатност обавља установа, те да систем мора да обезбеди за сву децу образовање и васпитање у демократски уређеној и социјално одговорној установи, Омбудсман ће у даљем поступању у овој ствари посебно имати у виду ову чињеницу.

НАСИЉЕ

Омбудсман, као и свих година до сада, бележи велик број поступака у вези с насиљем према деци, а његова искуства се у потпуности наслањају на запажања Комитета који изражава забринутост због распрострањености насиља у школама, посебно у основној школи, као и због неадекватне примене Општег и посебних протокола у вези с поступањем установа у заштити деце од насиља, занемаривања и злостављања.

Сви облици насиља, злостављања, злоупотребе или занемаривања деце, којима се угрожавају или нарушавају физички, психички и морални интегритет личности детета, представљају повреду једног од основних права детета садржаних у Конвенцији Уједињених нација о правима детета, а то је право на живот, опстанак и развој. Међутим, пракса Омбудсмана показује да међу стручњацима још увек има различитих схватања о томе шта је насиље, а то често доводи до тога да насиље не буде препознато. Омбудсман изражава посебну забринутост због чињенице да према подацима центара за социјални рад - до којих је дошао прикупљањем података о поступању институција у спречавању и заштити од насиља у породици, - образовно-васпитне установе пријављују органима старатељства тек три одсто укупног броја случајева насиља у породици према деци. Уз то, у васпитно-образовним установама још увек има примера да стручни и наставни кадар предузима поступке и обраћа се ученицима на начин који је угрожавајући по лични интегритет и људско достојанство ученика.

Издајамо пример поступања у случају када гимназија покреће дисциплински поступак против ученице првог разреда, због скривања оцена закључених на крају школске године од мајке. У Записнику о вођењу дисциплинског поступка забележена су обраћања од стране запослених према ученици у којима јој се намеће осећај кривице због утицаја њеног понашања на здравље мајке. Омбудсман је уочио и неправилности у примени закона и прописа у дисциплинском поступку, али имајући у виду своје надлежности, није на њих упућивао, већ је родитеља који је поднео притужбу саветовао да се обрати инспекцијским органима. Међутим, школи је указао на то да је, између осталог, један од општих принципа образовања и васпитања и поштовање људских права и права сваког детета, ученика и одраслог и уважавање људског достојанства, образовање и васпитање у демократски уређеној и социјално одговорној установи у којој се негују отвореност, сарадња, толеранција, посвећеност основним моралним вредностима, вредностима правде, истине, поштења и одговорности и у којој је осигурано пуно поштовање права детета, ученика и одраслог. Истовремено, имајући у виду циљеве образовања и васпитања, који говоре о обезбеђивању добробити и подршке целовитом развоју детета и ученика, те обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за целовити развој детета, ученика и одраслог, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције на насиље, Омбудсман је нагласио да казна и дисциплинска мера сама по себи не доприноси подучавању и моралном развоју деце и ученика. Напротив, запослени у установи преузимањем одговорности за однос и комуникацију с децом и ученицима на начин који показује разумевање, поштовање и уважавање личног интегритета и достојанства детета, а не омаловажавање,

посрамљивање и наметање осећаја кривице због поступака који су починили (или постоји сумња да су их починили), подстичу развој самосвести код деце, критичко мишљење и развој њихових компетенција за разумевање и поштовање људских права и одговорно понашање у друштвеној заједници.

Ове извештајне године Омбудсман се у неколико наврата бавио проблемом насиља запослених према ученицима, и то по притужбама родитеља који нису били задовољни предузетим мерама установе у одговору на насиље, али и у поступцима по сопственој иницијативи. Имајући и виду надлежности Омбудсмана, родитељи су првенствено саветовани да се обрате инспекцијским органима у овим случајевима, а тамо где су се већ обратили овим органима, затражене су информације о поступању и предузетим мерама надлежног Покрајинског секретаријата за образовање, прописе, управу и националне мањине – националне заједнице.

Уочено је да родитељи - када школа пропусти да предузме све мере ради заштите њиховог детета, - имају проблем у даљој комуникацији са надлежнима у школи, не желе да постигну заједнички споразум и пронађу решење у најбољем интересу детета, све док се не утврди одговорност и санкционише запослени. Омбудсман је у конкретним случајевима указивао школама на пропусте, предлажући школи и родитељима да се спроведе поступак медијације, као начин превазилажења и решења насталих проблема, с обзиром на овлашћење Омбудсмана да посредовањем делује превентивно, у циљу унапређења заштите људских права и слобода, те да су запослени у Омбудсману обучени медијатори.

Према мишљењу Омбудсмана, у оваквим случајевима неопходно је да запослени у образовно-васпитним установама константно унапређују своје компетенције у разумевању шта је насиље, злостављање и занемаривање ученика, идентификацији и решавању проблема насиља у установи. Посебно је важно доследно придржавање прописаних смерница и протокола о поступању у одговору на насиље, злостављање и занемаривање у сваком конкретном случају, те међусобна сарадња са другим институцијама и установама. Неадекватним, недоследним, а пре свега неблаговременим поступањем установа у заштити ученика од насиља, проблем се усложњава, што не само да отежава даље поступање и предузимање одговарајућих мера заштите и подршке ученицима, већ доводи и до одлагања и одуговлачења, као и проблема у комуникацији с родитељима и ученицима који се тешко превазилазе.

Омбудсман је похвалио поступање Основне школе „Жарко Зрењанин“ у Новом Саду у случају заштите ученице којој је наставник слао непримерене поруке сексуалне садржине и то поступање истакао као пример добре праксе у одговору установе у заштити ученика од насиља, злостављања и занемаривања.

Уочени проблеми у поступцима који се тичу вршњачког насиља исти су као и у другим поступцима образовно-васпитних установа у одговору на заштиту ученика од насиља – препознавање насиља, неблаговремено поступање, заузимање одбрамбеног става на изражену сумњу и притужбу родитеља због незадовољства поступањем установе, недостатак сарадње с другим институцијама и непредузимање одговарајућих мера заштите и подршке ученицима.

ПОРОДИЧНОПРАВНА И СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Конвенција Уједињених нација о правима детета садржи одредбе према којима породици, као основној јединици друштва и природној средини за развој и благостање свих њених чланова, а посебно деце, треба да буде пружена неопходна заштита и помоћ, као би могла у потпуности да преузме одговорности у заједници. Комитет у својим запажањима изражава забринутост због тога што су деца

у руралним срединама и ромске породице несразмерно више погођене сиромаштвом, услед неадекватних услова становања за многе, посебно ромске породице, који битно нарушавају здравље детета и његово основно право на живот, опстанак и развој. Комитет указује и на скупе и компликоване административне процедуре које ометају приступ новчаној помоћи, недовољне износе дечјег додатка, те упућује препоруку држави да поједностави административне процедуре, размотри адекватност новчане помоћи и преиспита законодавство, политике и програме у овој области. У том смислу, указујемо на то да је у извештајној години донет нов Закон о финансијској подршци породици са децом, који ће се примењивати од 01.07.2018. године, а донете су и измене Закона о друштвеној бризи о деци.

У области остваривања права детета из домена социјалне заштите, у 2017. години Омбудсман није покретао поступке у вези са правом на новчану помоћ, али су евидентирана обраћања родитеља, који су указивали на тешку материјалну ситуацију у којој се налазе, те су они упућивани да се обрате локалним органима управе и социјалне заштите ради остваривања права на материјалну и новчану накнаду.

У овој области права детета, притужбе и поступци Омбудсмана односили су се највише на питања поверавања детета, вршење родитељског права и заштиту деце у случајевима неадекватног родитељског старања.

ВРШЕЊЕ РОДИТЕЉСКОГ ПРАВА

У надлежности органа старатељства јесте, између осталог, пружање саветодавно-терапијских и социјално-едукативних услуга, као вида помоћи појединцима и породицима које су у кризи, ради унапређења породичних односа, превазилажења кризних ситуација и стицања вештина за самосталан и продуктиван живот у друштву. Супружници који су у поступку развода брака или када је судском одлуком развод већ утврђен, те је уређено и питање поверавања деце и одржавања личних контаката деце са другим родитељем, често имају примедбе на рад овог органа у пружању услуга породичноправне заштите. То је био разлог обраћања већег броја грађана и у овој извештајној години.

Омбудсман је утврдио да је због непостојања минимума комуникације између бивших супружника органу старатељства отежан рад, што проузрокује и одређене пропусте у раду у процени стања породичних односа, а у складу са тим и примену услуга, мера, задатака и активности за превазилажење насталих проблема. Приступ органа старатељства кризним ситуацијама некада није одговарајући, те процене стања и пружања подршке не одговарају потребама корисника. Тада ресорни покрајински секретаријат, као орган који врши надзор над стручним радом центра за социјални рад даје препоруке, смернице и утврђује мере ради отклањања пропуста у раду, у циљу очувања, пре свега, породичних односа и најбољег интереса деце. Омбудсман се у неколико наврата обраћао Покрајинском секретаријату за социјалну политику, демографију и равноправност полова, како би се предупредиле или отклониле последице неефикасности рада органа старатељства.

Значајан проблем на који Омбудсман скреће пажњу у овом извештају је чињеница да у великом броју поступака стручни сарадници органа старатељства, али и судско-психијатријски вештаци у судским поступцима, не увиђају или не праве разлику између насиља у породици и конфликтних партнерских односа. Ово у многим случајевима као озбиљну последицу има ситуацију да се насилном родитељу поверава вршење родитељског права над децом, што он користи за додатно емоционално злостављање бившег партнера, онемогућавајући му виђање с децом, али и емоционално злостављање деце и њихово емоционално отуђење од другог родитеља. Омбудсман је надлежним органима старатељства и надзорном органу у оваквим случајевима указивао на пропусте и упућивао препоруке, али нажалост,

неадекватност у поступању ових органа у покренутим поступцима довела је до продубљивања проблема и створила врло деликатне и сложене околности у којима је постало готово немогуће проценити и предузети мере у најбољем интересу детета, а који је кроз цело поступање био занемарен и озбиљно нарушен.

Према подацима центара за социјални рад о поступању у случајевима насиља у породици, у 26% ових установа деца се не евидентирају као жртве насиља, ако нису непосредне жртве, а у неким установама ова деца не бивају обухваћена ни планом услуга и планом заштите и подршке. Чак ни почетак примене Закона о спречавању насиља у породици није утицао на то да деца жртве насиља у породици постану видљивија пред институцијама, имајући у виду да је једино број евидентираних малолетних жртава (до 14 година) непромењен, док је број евидентираних жртава старијих доби значајно увећан, а негде чак и удвостручен. Деца чине 15% жртава породичног насиља по евиденцијама центара за социјални рад, 9% жртава према подацима судова по Породичном закону, 6% жртава према полицијским евиденцијама, 5% у евиденцијама тужилаштва и 4% према евиденцијама судова у кривичном поступку. Деца су уједно и једина старосна група код које су оба пола подједнако изложена ризику од насиља у породици. Разлике у погледу већег броја жртава женског у односу на мушки пол се уочавају тек код узраста деце старије од 14 година.

Сходно озбиљности овог проблема, те и не тако реткој појави да су у раду свих правосудних органа деца недовољно видљива као жртве породичног насиља, посебно емоционалног злостављања од стране родитеља, а тиме и недовољно заштићена од стране државе и њених институција, Омбудсман ће посветити овој теми посебан стручни скуп у 2018. години.

ХРАНИТЕЉСТВО

Конвенција Уједињених Нација о правима детета полази од становишта да дете, у циљу потпуног и складног развоја личности, треба да расте у породичној средини, у атмосфери среће, љубави и разумевања. У ситуацијама када је дете привремено или стално лишено породичне средине или када му, у његовом најбољем интересу, не може бити допуштено да остане у таквој средини, дужност је државе да му обезбеди посебну заштиту и помоћ. Брига и подршка за дете без адекватног родитељског старања, требало би да буде обезбеђена у виду смештаја у другу породицу, усвојења, а ако је неопходно, смештаја у одговарајућу установу за бригу о деци.

Имајући у виду научна сазнања у области развојне психологије, неуронауке и сродних дисциплина, те значај ране стимулације и афективне везаности за примарне стараоце, на целокупан психо-физички и развој личности детета, препоруке Комитета, а и пракса развијених земаља су такве да инсистирају на породичном смештају, кад год је то могуће, а нужно за сву децу млађу од три године. Искуство је показало да институционална заштита деце даје константно горе резултате од висококвалитетних услуга у заједници, а истраживања показују да чак и краћа институционализација може негативно утицати на развој мозга код деце млађег узраста, што оставља озбиљне и трајне последице по њихово емотивно, ментално и физичко здравље. Стога се хранитељство, као организовани облик збрињавања деце у другој породици онда када им је - из различитих разлога, - привремено или трајно ускраћена могућност да одрастају с родитељима, види као најбољи начин да се детету обезбеди средина за адекватан развој.

На територији АП Војводине од 2014. године постоји Центар за породични смештај и усвојење Нови Сад, који је основала Покрајинска влада, а чији рад покрива територију Јужнобачког, Сремског и Средњобанатског управног округа. Омбудсман сматра да је потребно оснивање још оваквих центара, како би хранитељство, као мера заштите детета, било квалитетно обезбеђено и у преостала четири

округа на територији покрајине. На територији на којој не постоје центри за породични смештај и усвојење, центри за социјални рад воде рачуна о целокупном поступку, односно о организацији, смештају корисника и пружању стручне помоћи хранитељским и усвојитељским породицама, што представља оптерећење за стручне раднике ових установа, а и фактор који отежава квалитетно обезбеђивање пружања ове мере заштите.

Омбудсман је на основу сазнања из медијских написа покренуо поступак по сопственој иницијативи како би испитао наводе према којима дечак са видљивим траговима физичког злостављања проси у центру Новог Сада. Сматрајући да постоји могућност да је у овом случају реч о повреди права детета, односно о присилном просјачењу и експлоатацији деце, обавестио је о томе Полицијску управу Нови Сад и Центар за социјални рад Града Новог Сада. Надлежне установе су обавестиле Омбудсмана да им је познат идентитет детета. Полиција је предузела потребне радње ради обезбеђивања заштите права детета и обавестила надлежно јавно тужилаштво о случају, а током фебруара спровела је и акцију ради откривања и сузбијања појаве просјачења. Надлежни орган старатељства се изјаснио да је породица дечака већ неколико година на евиденцији ове установе, да је и школа коју дечак похађа обавештавала орган старатељства о проблемима који су уочени у његовом понашању и указивала на сумњу да родитељи злостављају и занемарују тог дечака и његовог брата. У току поступка је утврђено да орган старатељства није поступао благовремено и није предузимао одговарајуће мере заштите деце, а да је и Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова упознат са случајем, те да је спречио да дечак буде упућен у програм интензивног третмана Завода за васпитање деце и омладине у Београду, јер претходно нису примењене мање рестриктивне мере подршке и заштите детета, нити су поштоване прописане процедуре. Напоследку, дечак је смештен у хранитељску породицу, што је - према мишљењу Омбудсмана, - мера заштите коју је требало много раније укључити. Извештај саветника за хранитељство Центра за породични смештај и усвојење Нови Сад потврдио је да је боравак детета у хранитељској породици умногоме допринео побољшању његовог емотивног стања, понашања и целокупног психофизичког здравља, али да је потребан додатни рад и сарадња свих институција у пружању подршке дечаку у учењу и развоју социјално-комуникацијских вештина са вршњацима.

У току поступка у овом и сличним предметима је уочено да нису сви стручни радници органа старатељства једнако сензибилисани за адекватну процену проблема и примену одговарајуће мере у случају када деца без одговарајућег родитељског старања испољавају проблеме у понашању. Чешће се опредељују за пружање материјалне помоћи и саветодавни рад са родитељима, а ређе за мере корективног надзора у вршењу родитељског права и друге породичноправне и мере заштите права детета. У фокус се ставља проблематично понашање детета, као нешто што је непосредно потребно кориговати, уместо да се случају прилази применом начела целовитости у поступању, те изостаје посматрање проблема у контексту и претежно усмеравање активности и мера управо на узроке и разлоге одржавања проблема. Уз то, изостаје или је често само повремени и једносмерна сарадња с установама образовног и система здравствене заштите, што се одражава и на потребу да се, након дуготрајне примене неодговарајућих мера, прибегава драстичнијим, уместо најмање рестриктивним мерама.

У последње три извештајне године Омбудсман указује на проблем непостојања социјално-здравствених установа које би представљале решење за збрињавање и заштиту деце и младих, који услед свог специфичног социјалног и здравственог статуса имају потребу за социјалним збрињавањем и за сталном здравственом заштитом или надзором. И у току 2017. године, у неколико предмета, констатована је потреба за овим видом збрињавања малолетника, јер сви остали видови социјалне подршке и услуга нису дали резултате. Понекад су и ове околности последица неблаговременог обезбеђивања адекватне породичне средине и здравог подстицајног окружења за децу.

Омбудсман у 2018. години планира организовање стручног скупа на тему хранитељства, а све у циљу прикупљања више информација у вези с обезбеђивањем и изазовима у пружању ове мере заштите, а потом и предлагања мера за побољшање стања у овој области.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Комитет Уједињених нација за права детета у својим препорукама указује на забринутост због неједнаке доступности здравствене заштите и здравственог осигурања свим породицама и деци у Републици Србији, будући да породицама и деци у сеоским срединама, ромским породицама, деци са сметњама у развоју и потребом за психотерапијском и психијатријском подршком ове услуге често нису приступачне и адекватно обезбеђене. Управо због оваквих и сличних проблема су се Омбудсману обраћали родитељи и у 2017. години, где треба напоменути да је увећан број предмета у вези са проблемом пружања здравствене заштите деци у образовно-васпитним установама.

Непостојање педијатријске здравствене заштите у месту Степановићево, био је повод обраћања већег броја родитеља. Тако се преглед болесног детета вршио у суседном месту, а често се дешавало да и тамо није могуће обавити преглед, па су родитељи били принуђени за одлазак у Нови Сад, што је изискивало како додатно време, тако и додатна материјална средства, која неки родитељи нису у могућности да приуште. У циљу решавања овог питања, Омбудсман је проследио предмет Заштитнику грађана Града Новог Сада и дат је савет родитељима за даље кораке како би остварили право на здравствену заштиту своје деце. Овај случај је указао на неопходност боље унутрашње организације рада домова здравља, планског и стручног рада руководства, а у циљу обезбеђивања најбољих услова за здравствену заштиту деце. Из медијских написа, Омбудсман је дошао до сазнања да је проблем у конкретном случају решен. Сличан случај је и са недостатком дефектолога на територији Општине Рума, те деца са сметњама у развоју с територије ове општине нису у могућности да остварују услуге подршке која им је потребна због недостатка одговарајућег кадра.

Омбудсману су се обратили и родитељи притужбом због тога што у оквиру Дома здравља „Нови Сад“ није обезбеђена услуга дежурног стоматолога за децу недељом и празницима. У току поступка, Омбудсман је утврдио да је дежурство у погледу пружања стоматолошке заштите укинута недељом и празницима, сходно изменама прописа, те чињеници да Републички фонд за здравствено осигурање не финансира услуге хитне стоматологије, као ни рад недељом и празницима. Дом здравља „Нови Сад“ се више пута обраћао надлежним градским органима у намери да се нађе решење за поновно увођење ове услуге и њеног финансирања од стране оснивача, али је повратна информација изостала. Сходно својим надлежностима, Омбудсман је поучио подносиоце притужбе о могућностима решавања овог проблема, а Градској управи упутио је допис ради детаљнијег информисања о наведеном проблему. У одговору Градске управе Нови Сад је потврђено да је након дописа Републичког фонда за здравствено осигурање од септембра 2012. године укинут рад екипе поливалентних стоматолога у амбуланти Хитне стоматолошке здравствене заштите. Имајући у виду да је Конвенцијом Уједињених Нација о правима детета предвиђено право детета на највиши ниво здравствене и медицинске заштите, као и на обезбеђење неопходне медицинске помоћи и здравствене заштите свој деци, са нагласком на развој примарне здравствене заштите, Омбудсман истиче овај пример као један од примера неусаглашености домаћих прописа са наведеним међународним уговором, што се у пракси може неповољно одразити на остваривање права детета на одговарајућу здравствену заштиту.

Доступност образовања деци која се налазе на болничком лечењу, било је предмет истраживања и поступања Омбудсмана у 2017. години.

На основу сазнања из медијских написа, Омбудсман је покренуо поступак ради испитивања околности у вези са забраном коришћења простора у Општој болници у Суботици намењеног за образовно-васпитни рад с децом. Због неодговарајућих хигијенских и санитарно-техничких услова, а све услед постојећих несугласица између руководства болнице и предшколске установе у вези са одржавањем простора, рад „Дечијег кутка“ доведен је у питање. Санитарна инспекција је забранила коришћење овог простора, након чега су болница, предшколска установа и основна школа која га користи сачиниле уговор о техничкој и пословној сарадњи у циљу наставка рада овог кутка. Након тога, санитарни инспектор је на основу епидемиолошке процене донео решење којим се дечији кутак измешта из безусловног простора у посебно опремљену просторију у Служби педијатрије, где деца поред задовољавајућих хигијенских и санитарних услова простора у којем бораве, имају и стални надзор здравственог особља. Васпитач и учитељ који раде са децом, пролазе редовне здравствене прегледе, а обезбеђене су и посебне просторије за пресвлачење, као и санитарни чвор. Тиме је боравак деце и рад са васпитачима и учитељем подигнут на виши ниво, како у погледу епидемиолошког, тако и општег здравственог превентивног надзора. Овај проблем је указао на значај интерсекторске сарадње и међусобне подршке служби намењених деци и раду с децом, на шта Омбудсман у континуитету подсећа надлежне органе, институције и установе.

У закључним запажањима Комитета, између осталог, указује се на то да примена Закона о начину одређивања максималног броја запослених у јавном сектору негативно утиче на пружање дечијих услуга. Ово је нарочито приметно у области здравствене заштите деце, што су била запажања Омбудсмана који је, у поступцима по притужбама и закључцима истраживања, указивао на то да недостатак педијатара, офталмолога, дечијих психијатара и других медицинских радника умногоме ограничава пружање и квалитет здравствених услуга које су деци потребне, те онемогућава пуну заштиту и остваривање права детета. У овој области, Омбудсман ће нарочиту пажњу у 2018. години посветити менталном здрављу деце, сагласно посебној препоруци Комитета, начину остваривања права на услугу пратилац деце на болничком лечењу и осигурању деце од последица несрећног случаја у школама.

ПРАВО НА ИНФОРМИСАЊЕ И МЕДИЈИ

Медијско окружење се из године у годину развија и постаје значајан чинилац у општем образовању и васпитању деце. У доба телевизије, интернета и мобилних телефона постаје све теже задржати контролу над садржајима који круже медијским простором. На основу порука добијених из медија, деца формирају узор, слику о друштву у ком живе, систем вредности. Тиме је одговорност медија за пласирање садржаја о деци још већа.

Конвенцијом Уједињених нација о правима детета прописана је дужност и обавеза државе да подстиче развој одговарајућих смерница за заштиту детета од информација и материјала који штете његовом добру, а имајући у виду право детета на информисање и право да његови родитељи/старатељи воде рачуна о интересима детета пре свега.

Нажалост, као значајан проблем у претходном периоду, издваја се сензационалистичко извештавање о догађајима у којима су деца жртве, или осумњичени за почињена кривична дела и прекршаје. У већини случајева се - директно или индиректно - открива идентитет детета, уз изношење осетљивих података из живота детета и његове породице, а неретко извор ових информација и учесници оваквих медијских садржаја бивају управо родитељи, хранитељи и старатељи деце. Конвенцијом о правима детета је прописано да ниједно дете неће бити изложено произвољном или незаконитом мешању у његову приватност, породицу, дом или преписку, нити незаконитим нападима на његову част и углед. Загарантовано право на приватност намеће обавезу новинара да приликом извештавања о деци и

темама у које су посредно укључена деца, поступају у складу са етичким стандардима утврђеним Кодексом новинара Србије, а пре свега се морају руководити најбољим интересом детета.

На основу сазнања добијених континуираним праћењем медијског извештавања о деци и повреди права детета, Омбудсман је током 2017. године покретао поступке по сопственој иницијативи како би проверио поступање надлежних институција и утврдио да ли су у конкретном случају предузете све неопходне мере заштите права и интереса детета.

Праћењем медија, поред питања заштите права приватности детета, уочене су и друге појаве као што су учествовање деце млађе од 14 година у емисијама после 22 часа (музичка такмичења), емитовање у дневним терминима ријалити програма, садржаја који обилују насиљем, недостатак едукативног програма. Какав је утицај оваквих медијских садржаја на понашање деце и какву поруку друштво шаље најмлађима, питања су која ће бити разматрана на стручном скупу „Деца и медији“ који ће Омбудсман одржати у марту 2018. године.

Као позитиван пример праксе да медијски радници настоје одговорно да обављају посао и да својим поступањем не угрожавају права детета, може да се наведе случај да се новинарка локалне радио станице обратила дописом Омбудсману ради провере на који начин је могуће извештавати о хуманитарној акцији за ученике ОШ „Јован Грчић Миленко“ из Беочина, будући да је директорка школе указала на став Омбудсмана да у извештају о реализацији ове акције не смеју да се виде деца и родитељи деце којима се уручују поклони из донираних средстава. Омбудсман је указао новинарки на то да је приликом било каквог медијског извештавања о ученицима школе нарочиту пажњу потребно обратити на приватност и достојанство личности, као права детета која уживају посебну заштиту, на начин утврђен Уставом, законом и потврђеним међународним уговорима, пре свега Конвенцијом о правима детета, а у конкретном случају и одредбама општег акта који уређује област јавног информисања и медија, те сагласно етичком стандарду професионалног поступања новинара. Приликом медијског извештавања о уручењу поклона ученицима које је прикупила фондација, нису приказана лица деце, као ни лица њихових родитеља.

Омбудсман је током године започео и активности у области остваривања права детета на слободно изражавање мишљења и информисање. Будући да Конвенција о правима детета налаже држави да, у циљу унапређења социјалног, духовног и моралног добра и физичког и менталног здравља детета, креира могућности и приступ детета информацијама и материјалима из различитих националних и међународних извора, Омбудсман је одлучио да испита да ли је и на који начин дечја продукција и продукција за децу обезбеђена у АП Војводини. С тим у вези, а имајући у виду да држава има и дужност да подстиче средства јавног информисања да посвете посебну пажњу лингвистичким потребама детета које припада мањинској групи или које је аутохтоног порекла, реализовано је истраживање у вези с информисањем деце на језицима националних мањина.

Осим да прима информације, дете има и право да слободно изражава своје мишљење и идеје свих врста, било усмено или писмено, преко штампе, уметности или неког другог медија по избору детета. О томе како се ово право реализује у пракси, Омбудсман је имао прилику да чује од ученица четвртог разреда ОШ „Жарко Зрењанин“ које уређују дечји лист „Мали Наполеон“, а које су са својом учитељицом посетиле институцију Омбудсмана у мају месецу. Са ученицама је реализована и радионица о правима детета и Омбудсману, као једном од механизма заштите права детета.

Промоција рада институције у области права детета остварује у континуираној сарадњи са медијима, како путем обавештавања јавности о планираним активностима (стручним скуповима,

конференцијама, едукацијама, обиласцима установа), тако и путем гостовања у радио и телевизијским емисијама.

ЕДУКАЦИЈА УЧЕНИКА ОСНОВНИХ ШКОЛА О ПРАВИМА ДЕТЕТА

Учећи да имају своја права, деца науче да иста права припадају и другима, те да је њихово право ограничено правом другог појединца или групе да не буду угрожени. Партиципација деце заузима значајно место у Конвенцији Уједињених нација о правима детета и подигнута је на ниво принципа, те она наглашава улогу детета као субјекта права. Активно учешће у друштвеном животу доприноси личном развоју детета, развоју његовог самопоуздања, сазнајних способности, друштвених вештина, поштовања других и самопоштовања. Истовремено, партиципација деце доприноси развоју грађанског друштва и развоју друштвене одговорности, јер деца уче како могу да допринесу својој заједници, како сами да буду одговорни и како да доносиоци одлука и власт буду одговорнији. Када говоримо о партиципацији деце, говоримо о сарадњи, размени информација, дијалогу заснованом на узајамном поштовању и равноправном достојанству. То значи да деца и одрасли, у складу са својом улогом, искуством, знањем и развојним могућностима треба да буду партнери, да раде заједно и да се међусобно допуњују. Циљ партиципације деце није да се њихово учешће у друштвеном животу повећа само због себе, већ да оно буде смислено, да се односи на оно што је деци стварно значајно и чему она могу да допринесу, али и да омогући развој друштва, које ће у већој мери одговарати на потребе деце и младих.

Комитет Уједињених нација је истакао позитивно учињене напоре наше земље да се обезбеди поштовање ставова детета, у складу са одредбом Конвенције која прописује обавезу да се детету које је способно да формира сопствено мишљење обезбеди право слободног изражавања његовог мишљења о свим питањима која га се тичу, с тим што се мишљењу детета посвећује дужна пажња у складу са његовим годинама живота и зрелошћу. У оквиру активности праћења процеса доношења покрајинских прописа и измена и допуна важећих, у свим областима остваривања људских права, у области права детета Омбудсман указује на значај доношења Одлуке о образовању савета за младе АП Војводине Покрајинског секретаријата за спорт и омладину. Имајући у виду факултативно утврђену законску могућност, а не и обавезу оснивања покрајинског, градског и општинског савета за младе, Омбудсман похвалује препознату потребу за оснивањем овог савета, као вида активног учешћа младих у процесима доношења и спровођења одлука, што ће допринети њиховом личном и друштвеном развоју. Омбудсман се на значај ове активности осврће у овом делу, с обзиром на то да су, у складу са законом, омладина или млада лица од навршених 15 година до навршених 30 година живота, а то укључује и део популације деце, те изражава наду да ће се одредба ове одлуке по којој ће у рад Савета, а без права гласа приликом доношења одлука, по потреби бити укључени и представници ученичких организација, у већој мери примењивати у пракси, сагласно наведеним бенефитима, али и обавези наше државе у ојачавању партиципације деце.

Управо због важности права детета на партиципацију, Омбудсман је у 2017. години започео низ активности у циљу подстицања активног и смисленог учешћа деце у друштвеном животу. Прва је реализована у складу с овлашћењем Омбудсмана да организује саветовања и кампање у области образовања о људским правима, а у виду едукативних радионица о правима детета с ученицима четвртих разреда основне школе у АП Војводини. Радионице су одржане током другог полугодишта школске 2016/17. и првог полугодишта 2017/18. године у девет војвођанских школа. Школе су одабране случајним избором, при чему се водило рачуна да буду заступљене школе из све три војвођанске регије. Пре почетка едукације, школама је упућен допис о детаљима радионице с молбом

да сви ученици четвртих разреда буду обавештени о радионицама и да се приликом одабира ученика пажња поклони њиховој мотивацији и жељи да учествују у едукацији.

Садржај едукације је подељен у две радионице, које су се одржавале у размаку од недељу дана, а од којих је свака трајала два школска часа. Теме прве радионице су се односиле на разумевање разлике између потреба и жеља и разумевање да права детета, као сва људска права, почивају на људским потребама. У завршном делу радионице, ученицима су предочене основне информације о Конвенцији Уједињених нација о правима детета и о Омбудсману, као једном од механизма заштите и унапређења права детета. Будући да је, због интерактивног начина рада, радионицама присуствовало највише 20 ученика, полазницима радионице је задат домаћи задатак који су, уз подршку наставника разредне наставе, израђивали заједно за осталим ученицима из својих одељења. Задатак је подразумевао израду паноа или другу презентацију на три теме (сваку је обрађивала једна група ученика у одељењу): *Школа по мојој мери*, *Дом по мојој мери* и *Моје место по мојој мери*, а радове је било потребно донети на наредну радионицу. Након прве радионице, ученицима је подељен материјал у виду штампаног флајера са подацима о Конвенцији и Омбудсману, распоред часова и означивачи књига са информацијама о правима детета.

На другој радионици било је више речи о обавезама и одговорностима деце и одраслих које произлазе из одређених права, као и о могућностима партиципације деце у свим активностима које их се тичу. Са ученицима је разговарано о томе како и зашто свако право носи и неке обавезе са собом, али им је и објашњено да ниједно људско право не може бити одузето или ускраћено само зато што обавеза које из њега произлази није извршена. Ученици су упућени у то да је одговорност за заштиту права детета пре свега на држави и подстицани су на размишљања о начинима на који активније и сами могу да се залажу за остварење, заштиту и унапређење својих права. У оквиру радионице је посебан час био посвећен њиховим домаћим задацима, који су послужили стицању бољег увида у то како деца виде породицу, школу, место у ком живе, које проблеме уочавају, какве промене су им потребне, које су им жеље, а онда бисмо заједно одабрали проблем који их највише тишти и покушали да пронађемо начине на који би ученици сами или уз подршку својих вршњака, старијих ученика и одраслих могли да га реше. Стога, радионице нису допринеле само бољем информисању и едукацији ученика о правима детета, већ и бољем упознавању Омбудсмана са начином на који ученици виде своје окружење, њиховим проблемима и стањем у погледу остваривања права детета појединим локалним срединама у АП Војводини.

Од утисака са радионица треба издвојити сазнање да је већина ученика у оквиру часова грађанског васпитања већ информисана о правима детета, да су знали да наведу бројна права садржана у Конвенцији, али им је недостајало суштинско разумевање смисла и концепта права детета. Истовремено, иако од одраслих често чујемо да се о правима деце говори много, а недовољно се прича о њиховим обавезама и одговорностима, на радионицама је уочено да ученици умеју да препознају обавезе које произлазе из одређених права детета, мада им је понекад потребна и подршка у томе. Као примере, издвојићемо најчешће одговоре ученика на задатак да наброје обавезе и одговорности деце и одраслих које произлазе из појединих права:

- **Право на образовање:**

- обавезе деце: *да учимо, редовно радимо домаћи задатак, пажљиво слушамо на часовима, редовно долазимо у школу*
- обавезе одраслих: *обезбедити прибор и књиге за школовање, објаснити деци оно што не разумеју*

- **Право на заштиту приватности:**

- обавезе деце: не читамо туђа писма, не смемо претурати по туђим ставрима, не смемо да откривамо туђе тајне
- обавезе одраслих: не *гледају дечије ствари, када су нам другари у соби, рећи ће нам критике насамо, да се не бисмо осрамотили*

- **Право на здравствену заштиту:**

- обавезе деце: да се чувамо од болести, да се здраво хранимо и пијемо лекове ако смо болесни
- обавезе одраслих: да *нас одведу код лекара, купе лекове, да нас негују*

- **Право на приступ информацијама:**

- обавезе деце: да не инсталирамо непотребне и непознате апликације, да не разговарамо са непознатим људима, да не користимо друштвене мреже пре 16 година, да идемо у библиотеку
- обавезе одраслих: да нас *информишу, да нам купују књиге и часописе, да нас чувају од штетних информација*

- **Право на одмор, игру и слободно време:**

- обавезе деце: да не покваримо игру, да пазимо на себе и друге, да поштујемо правила игре, да спремимо играчке, да их не ломимо и не кваримо
- обавезе одраслих: да *нам купе опрему за игру и спорт, да нам дозволе да се играмо, да се играју са нама у своје и наше слободно време и када немамо са ким*

- **Право на слободу изражавања:**

- обавезе деце: *да се* лепо изражавамо и кажемо своје мишљење, али и да пазимо да не повредимо особу којој се обраћамо, не треба да тражимо пуно од особа којим причамо
- обавезе одраслих: треба да буду пристојни *према деци и да не претерују са наређењима*

Вежбе са ученицима показале су да ученици који процењују да добро познају своја права најчешће о томе сазнају код куће, у школи, из књига. Они који процењују да недовољно познају своја права, истовремено су показали и најмање заинтересованости за ове теме, а међу њима је било највише оних који су навели да су о правима детета први пут чули на овим радионицама. Показало се, дакле, да заинтересованости ученика за област права детета умногоме доприноси подстицај и подршка окружења, пре свега породице и образовно-васпитних установа.

Када смо говорили о поштовању права детета, ученици су махом указивали на то да су задовољни тиме како се њихова права поштују. Међутим, један део ученика је указивао на то да одрасли праве разлику у начину на који им се обраћају и како очекују да се деца обраћају њима – одрасли их понекад туку, вичу на њих, не обраћају пажњу на њих када желе нешто да кажу, не схватају их озбиљно.

Утисак који се понављао у већини школа је такав да ученици одвајају одрасле и децу у „два одвојена света“ (деца треба да се поштују међусобно и одрасли треба да се поштују међусобно) између којих постоји јаз у комуникацији и где је присутна неравноправност у односу - од деце се очекује да поштују одрасле и да њихово мишљење и понашање не доводе у питање, док се потребе и мишљење деце занемарују. На радионицама су се могле чути реченице „Ми деца још не знамо довољно, зато су

одрасли важнији и више вреде“, „Треба да учимо о правима да се не би понашали као деца“ и тада би се с ученицима разговарало о разлозима због којих осећају да вреде мање од одраслих и објашњавању да је људско достојанство нешто што припада и деци и одраслима, те да су управо урођено достојанство и вредност личности сваког људског бића основне вредности на којима почивају људска права.

Запажања са радионица преведена су у закључке који су презентовани ученицима на заједничкој симулацији рада скупштине одржаној поводом обележавања Светског дана детета у Скупштини АП Војводине.

ОБЕЛЕЖАВАЊЕ СВЕТСКОГ ДАНА ДЕТЕТА

У жељи да широј јавности приближи дечје виђење света и њихов поглед на теме из области права детета, Омбудсман је поводом Светског дана детета организовао изложбу ликовних и литерарних радова ученика који су учествовали у едукативним радионицама. Изложба ученичких радова под називом „ОПРАВЉЕНИ СВЕТ“ била је постављена у згради Скупштине АП Војводине, а свечано је отворена 22. новембра. У програму поводом отварања изложбе наступио је и Дечји хор АКУДУНС „Соња Маринковић“, а ученици IV/1 одељења ОШ „Свети Сава“ из Житишта су као „Форум театар“ извели представу под слоганом „Ми имамо прилику да свет учинимо бољим и зато дохвати снове и прескочи изговоре“.

Након отварања изложбе и пригодног програма, ученици су имали прилику да упознају зграду Бановине, а потом и да седну у клупе Скупштине АП Војводине. Ученике је у симулацију седнице увела потпредседница Скупштине Александра Ћанковић, која им је помогла да формирају парламент и органе, а потом и да отпочну с расправом о предложеним закључцима. Ученици су износили различита виђења и предлоге, опонирали једни другима, гласали, дебатовали и све то уз узајамно поштовање. Тема насиља се издвојила као нешто о чему се најдуже и најжустрије расправљало. Било је различитих предлога и мишљења, па су неки сматрали да је школама потребан видео надзор, док су други истицали да видео надзор не решава проблем, јер се и поред камера суочавамо са насиљем. Једни су истицали да ученици у школи испољавају насиље које виде у кући, други да се насиље учи гледајући филмове и играјући игрице. Упркос различитим ставовима, већина ученика се сагласила да су и њима, као и њиховим родитељима потребне информације о томе шта је насиље, врстама насиља, али да је важно причати и о лепом понашању јер је превенција веома важна. Ученици су водили расправу и о другим темама, а једна од оних коју су често истицали током радионица је тежина школске торбе чије ношење нарушава физичко здравље ђака, те су нудили решења у виду употребе торбе са точковима, ормарићима у школи за одлагање књига, ношењем таблета уместо књига, смањења броја предмета и друго. И поред различитих мишљења и амандмана, на првој ученичкој скупштини великом већином изгласано је следећих девет закључака:

1. Друштво у којем постоји међусобно уважавање и поштовање између деце и одраслих је друштво које је сигурно и безбедно место за све своје чланове. Такво друштво се слободно развија и гради.
2. Деца и одрасли су равноправни и једнако вредни као људска бића и тако треба да се опходе једни према другима. Одрасли имају одговорност да, као искуснији и старији, својим примером показују деци шта је то поштовање, разумевање и уважавање других. Одрасли могу да уче од деце и на њиховим примерима лепог понашања и комуникације.

3. Деци је важно да учествују у доношењу одлука које имају везе са њима. Она желе да буду саслушана и да добију информације које ће им бити разумљиве.
4. Чист и свеж ваздух и што више физичке активности неопходни су за здрав развој деце. Због тога је потребно обезбедити што више слободне физичке активности у школама и више игралишта, паркова и других простора за игру у сваком мањем и већем месту. Приликом осмишљавања, уређивања и изграђивања простора за дечју игру, обавезно питати децу за мишљење и укључити их у сарадњу и одлучивање
5. Тешке школске торбе свакодневно оптерећују кичму и правилан раст и развој ученика, чиме се нарушава њихово здравље и људско достојанство. Неопходно је да надлежни у школама и сви они који осмишљавају образовне планове и програме воде рачуна о томе да ништа не сме да угрожава физичко и психичко здравље ученика. Један од начина да се деци скине овај терет са леђа је и то да се у школе уведу ормарићи за књиге.
6. Деца и ученици се свакодневно суочавају са неким од облика насиља, злостављања и занемаривања, али им недостају информације које би им помогле да се адекватно заштите. Због тога је потребно редовно обучавати децу о врстама насиља, начинима и поступцима заштите од насиља.
7. Неопходно је да одрасли (родитељи, наставници, запослени у установама социјалне и здравствене заштите и у правосудним органима) заштите децу и ученике од насиља. Због тога је потребно да се и одрасли редовно обучавају о појави насиља, да на појаву насиља реагују одмах и да међусобно сарађују.
8. Мере које одрасли предузимају у заштити деце од насиља не треба само да буду усмерене на кажњавање и дисциплинске мере према онима који су починили насиље, већ да пружи свима потребну подршку у разумевању и превазилажењу узрока који је до насиља довео.
9. Ради превенције насиља важно је децу, њихове родитеље и наставнике обучавати о ненасилним начинима комуникације.

Омбудсман ће у 2018. години предложити формирање посебног одбора за права детета Скупштине АП Војводине, као сталног скупштинског радног тела које ће разматрати и претресати питања из надлежности Скупштине, предлагати акте и сагледавати стања у области права детета у Покрајини.

ЧАС ЉУДСКИХ ПРАВА

У Гимназији „Светозар Марковић“ у Новом Саду у новембру је одржан час људских права за чланове ученичког парламента и друге заинтересоване ученике школе.

Ученици су имали прилику да слушају о темама из области родне равноправности, права националних мањина и права детета. Имајући у виду присуство великог броја чланова ученичког парламента, као законом утврђеног облика удруживања ученика путем којег они остварују своје право на активно учешће у процесу планирања развоја школе, обавештавање о питањима од значаја за њихово школовање, давање мишљења и предлога, посебан акценат је стављен на важност партиципације деце, као једног од четири основна принципа Конвенције Уједињених нација о правима детета. Кроз примере активности деце из целог света која су сопственим залагањем допринела заштити и унапређењу права детета на школовање, лечење, приступ правди и у многим другим случајевима, али и конкретне теме и проблеме са којима се суочавају у свакодневном животу, ученици су покретали

занимљиве расправе у којима су износили своја гледишта и могућа решења, при чему су упознати са појединачним правима која уживају у одређеним животним ситуацијама и начинима њихове заштите. Истичући недостатак животног искуства као њихову највећу предност, која им омогућава да размишљају ван устаљених шема и калупа који су развили одрасли и да тако изналазе оригинална решења, представници омбудсмана апеловали су на ученике да у што већој мери „вежбају“ своје право да буду саслушани, да се информишу и слободно изражавају своје мишљење.

Омбудсман ће интензивирати рад на едукацији деце, младих, али и стручњака из различитих области друштвеног и јавног живота, доносиоца одлука, представника локалних и покрајинских власти о правима детета. Истовремено, иницираће и развијати сарадњу са ученичким парламентима основних и средњих школа у АП Војводини, што ће за резултат, између осталог, имати и формирање Дечјег савета Омбудсмана, те подстицати развијање сличних тела на нивоу јединица локалне самоуправе и АП Војводине.

ЕДУКАЦИЈА ИЗАБРАНИХ, ПОСТАВЉЕНИХ И ЗАПОСЛЕНИХ ЛИЦА У ЛОКАЛНИМ И ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА

У оквиру обука о људским правима за посланике Скупштине АП Војводине, запослене у секретаријатима АП Војводине, те запослене у органима и установама јединица локалне самоуправе са територије АП Војводине, посебан сегмент посвећен је заштити права детета.

Имајући у виду да Омбудсман у свом раду неретко наилази на ставове одраслих, било да је реч о стручној или широј јавности, према којима се деци даје све више права, а ређе се говори о њиховим обавезама и одговорностима, фокус обуке о правима детета усмерен је на разумевање тога да су права детета по својој природи људска права и да се заснивају на најосновнијим људским потребама без чијих задовољавања квалитетан живот и развој личности није могућ. Разграничавали смо појмове обавезе и одговорности истичући то да управо познавањем својих права и залагањем за њихово остваривање, деца развијају осећај одговорности и поштовања права других. Истовремено, као и друга људска права која нам припадају самим рођењем, права детета не могу бити условљена извршавањем обавезе од стране детета. Према Конвенцији Уједињених нација о правима детета, родитељи или старатељи имају превасходну одговорност за подизање и развој детета, а држава је та која је у обавези да интервенише када је потребно и да родитељима пружи помоћ и подршку у случају да своју родитељску улогу не врше или не обављају на одговарајући начин. Стога је одговорност за било какво кршење, занемаривање, спречавање или заштиту права детета пре свега на држави, па смо са полазницима расправљали о улози државе у доношењу закона, развијању институционалних механизма за заштиту права детета, потреби за континуираним информисањем и учењем о правима детета, издвајањем буџетских средстава за децу, залагању за спровођење закона, вршење надзора и унапређивање права детета, те примерима из свакодневног рада и праксе.

ОРГАНИЗАЦИЈА СТРУЧНИХ СКУПОВА И КОНФЕРЕНЦИЈА

Осим едукативних радионица и семинара, Омбудсман је организовао неколико стручних скупова и конференција на којима се, између осталог, говорило и о питањима из области права детета.

На Конференцији *Миграције као безбедносни изазови дуж западнобалканске руте* саветнице Омбудсмана представиле су стручни рад на тему „Конвенција о правима детета као гарант безбедности деце миграната“. Овај рад скреће пажњу на дужност институција система да препознају и правовремено и адекватно реагују у ризичној ситуацији применом мера и активности, чијом

реализацијом ће се обезбедити одговарајући услови за пријем детета, адекватан приступ услугама социјалне заштите, право на квалитетно образовање. С циљем да се допринесе што бољем разумевању ситуације у којој се деца мигранти налазе и остваривању у пуној мери њихових права прописаних Конвенцијом, формулисани су закључци и препоруке које подразумевају координисано деловање свих надлежних институција, предузимање мера и активности на унапређењу њихове заштите и правовремену реакцију у складу с најбољим интересом детета.

Омбудсман је у оквиру Дечије недеље 6. октобра у Сомбору организовао стручни скуп под називом *Заштита деце од насиља – интерсекторски рад и холистички приступ проблему као одговор*. Тема скупа је одабрана на основу обима и учесталости с којом се Омбудсман у свом раду сусреће с проблемом насиља према деци у свим сегментима друштвеног живота, а посебно имајући у виду распрострањеност неадекватне сарадње и одговора надлежних институција на овај проблем. На скупу је указано на то да је заштита деце жива и динамична материја која се не може регулисати једним законом, нити се самим доношењем закона може решити питање заштите деце, те је потребно инсистирати на примени и вршити надзор над применом закона и прописа који се односе на права детета, да је потребно без одлагања спровести истрагу у сваком случају када постоји основана сумња на присуство злостављања и занемаривања, кажњавати насилнике и отворити питање одговорности свих актера који имају надлежности у области заштите дечјих права. Уз то је наглашено да је важна едукација службених лица која долазе у контакт са децом, те питања трајања поступка у којима се одлучује о додели старатељства над децом, запостављање и експлоатација деце у хранитељским породицама, питање психосоцијалног саветовања деце, а нарочито проблеми сексуалног злостављања и психолошке штете произведене насиљем.

На скупу је истакнут и проблем телесног кажњавања деце које се у јавности, па и од стране појединих стручњака, још увек сматра васпитном мером, будући да је током времена телесно кажњавање постало део важећих културних норми, којима се онда накнадно легитимисала употреба насиља. Конвенција Уједињених нација о правима детета почива на становишту да дете треба да расте у породичној средини, у атмосфери среће, љубави и разумевања, како би се складно развијало, као и да буде васпитано у духу мира, достојанства, толеранције, слободе, равноправности и солидарности. Поступци којим се нарушава лично достојанство детета, било да су изражени вербално, физички или у виду занемаривања потреба детета, значајно могу нарушити развој самосвести и самопоштовања детета и од породице створити место које је извор страха и несигурности. Учесници скупа су заузели став да физичко кажњавање, као и сваки други облик насиља, угрожава телесни и психички интегритет детета и да се не може сматрати васпитном мером и не сме се толерисати. Стога, на скупу је указано на то да је важно да држава креира политике у области образовања и правима детета у циљу успостављања нулте толеранције на насиље и праксе којима ће да руководе стручна лица сензибилисана за проблем насиља према деци и која ће да инсистирају на међусобном информисању, сарадњи и координисаном поступању. У програме заштите од насиља потребно је активно укључити децу и изградити процедуре како би се спречила секундарна виктимизација деце, те инсистирати на одговорности у случајевима неприличног и неодговорног медијског извештавања о њима. Истовремено, важно је родитеље и ширу друштвену заједницу информисати о ненасилним начинима комуникације и васпитања, као и основним развојним карактеристикама психосоцијалног развоја деце.

УЧЕШЋЕ НА СТРУЧНИМ И НАУЧНИМ СКУПОВИМА

Саветница Омбудсмана је 25. септембра учествовала на Конференцији „*Права детета у Србији – Препоруке УН Комитета за права детета и Универзални периодични преглед*“ која је одржана у Београду. На конференцији су разматране препоруке Комитета, односно да ли су оне адекватне и

применљиве, имајући у виду степен сиромаштва у којем деца у Републици Србији живе, као и начини извештавања надлежних државних органа и организација цивилног друштва које се баве децом. Посебно запажање се односи на потребу да се обрати дужна пажња на децу у оквиру пеналног система, јер су притвори неусловни, а деца немају ни адекватан приступ бесплатној правној помоћи. Такође, истакнуто је да образовање о правима детета, у оквиру образовног система, није доступно свој деци, те да не постоје одговарајући програми, на чему Комитет нарочито инсистира. Позитивни помаци постигнути су у области смањења дискриминације деце, али је учешће деце у доношењу одлука на маргинама образовног система. Комитет посебно напомиње да учествовање у раду ученичког парламента не представља потпуну замену за партиципацију.

Заменик омбудсмана за права детета са саветницом присуствовао је Међународној конференцији „Улагање у децу – добробит за сву децу“, одржаној 12. октобра у Београду, у организацији Мреже организација за децу Србије, Eurochild, Тима за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије и УНИЦЕФ-а. Конференција је за циљ имала представљање међународне и европске праксе у области спречавања и смањења сиромаштва и социјалне искључености деце, указивање на значај приступа социјалног улагања у децу и креирања буџета усмереног на децу и добробити које из тога произлазе за децу, њихове родитеље и друштво у целини, те наглашавање важности усклађивања јавних финансијских ресурса са политикама и законодавством које утиче на децу и делотворнију подршку породици.

Саветница Омбудсмана учествовала је на Међународној конференцији „Даровитост – препознавање и подршка“ одржаној од 29. септембра до 1. октобра у Новом Саду, у организацији МЕНСА Србије, на којој је представила резултате истраживања Омбудсмана „Подршка ученицима са изузетним способностима у основним и средњим школама у АП Војводини“. Закључци и препоруке истраживања подударају се са закључцима Конференције, а говоре о томе да у свим земљама региона постоје сличне тешкоће и проблеми у препознавању, откривању и раду са даровитом децом и ученицима, да недостају програми за усавршавање стручњака за рад са даровитом децом, те да су неопходна додатна знања за препознавање даровите деце и ученика који не постижу висока достигнућа, деце из мање стимулативних и социјално и материјално угрожених средина, деце са сметњама у развоју и слично.

САРАДЊА СА ДРУГИМ ИНСТИТУЦИЈАМА И ОРГАНИЗАЦИЈАМА ЦИВИЛНОГ ДРУШТВА

Проф. др Зоран Павловић са саветницом посетио је у марту Свратиште за децу и младе у Новом Саду ради разматрања могућности за пружање подршке Свратишту и унапређење његовог рада. Координаторка Свратишта, упознала је Омбудсмана са активностима, условима рада и ресурсима којима Свратиште располаже, указујући на потребу за обезбеђивањем додатних људских ресурса и унапређења безбедности деце, младих и особља у објекту Свратишта. На састанку је договорено да ће Омбудсман бити спона између факултета са којима је закључио споразум о сарадњи и Свратишта са циљем да студенти део стручне праксе обављају у Свратишту и тиме помогну у његовом раду.

У светлу заједничких циљева којима теже институције Омбудсмана и Црвеног крста - остваривању начела социјалне правде, хуманизма, забране дискриминације и поштовања људског достојанства, а који правац рада Омбудсман реализује старањем о заштити и унапређењу људских права, између осталих и кроз овлашћење да организује саветовања и кампање у области образовања о људским правима и питањима од значаја за остваривање људских права, Омбудсман је одржао састанак са представницима Црвеног крста Војводине, ради договора о могућим моделима сарадње у 2018. години.

У септембру је први пут представљено Удружење за унапређење образовања „Образовни саветник“ чије је седиште у Новом Саду, а догађају су присуствовале и саветнице Омбудсмана.

Саветнице Омбудсмана учествовале су на састанку Новосадске мреже за децу који је одржан у децембру у Новом Саду. На састанку је представљен план активности Мреже за 2018. годину, те истраживање о услугама, програмима и активностима за децу у Новом Саду, а било је речи о активностима на испитивању потреба за обукама у области рада са децом из ромске популације и укључивању организација, установа и институција у кампању „Нови Сад чита деци“ која је планирана за фебруар 2018. године и коју ће Омбудсман активно подржати.

У сарадњи са организацијама цивилног друштва која се баве децом, као што су Центар за права детета, Мрежа организација за децу Србије (МОДС), Група 484, Уницеф, Save the children, Црвени крст, Новосадска мрежа за децу, Образовни саветник, као и са другим институцијама радиће на побољшању стања у области заштите права деце у Републици Србији. Један од задатака у 2018. години биће и успостављање поновне сарадње и чланства у Европској мрежи омбудсмана за децу (ENOC) и Мрежи омбудсмана за децу Југоисточне Европе (CRONSEE) у циљу унапређења рада институције.

ИСТРАЖИВАЊА

С обзиром на чињеницу да је у кратком временском размаку Омбудсман примио више притужби родитеља због немогућности да се обезбеди додатна здравствена подршка њиховој деци у оквиру предшколских установа коју похађају, одлучио је да подробније испита како се право детета на здравствену заштиту остварује у предшколским установама на територији АП Војводине. Истовремено, предшколским установама је упућен и упитник у вези с организацијом радног времена ових установа.

Од укупно 45 предшколских установа у Војводини, податке су доставиле 44 установе. Прелиминарни резултати указују на то да је питање обезбеђивања здравствених услуга у предшколским установама различито уређено, да се један број установа руководи искључиво законским и подзаконским прописима, а две трећине установа је ово питање уредило интерним правним актом (углавном је реч о правилницима о мерама, начину и поступку заштите и безбедности деце за време остваривања васпитно-образовног рада). У време реализовања испитивања и прикупљања података, на снази је био Правилник о ближим условима и начину остваривања неге и превентивно–здравствене заштите деце у предшколској установи којим питање давања медицинске терапије детету у предшколској установи од стране медицинске сестре – сарадника није било уређено. Сходно томе, у оквиру већине предшколских установа није било обезбеђено давање терапије или пружање здравствених услуга деци, већ су за те потребе ангажовани здравствени радници надлежног дома здравља. Више од две трећине установа навело је да број ангажованих и запослених медицинских сестара задужених за превентивну здравствену заштиту деце у установи није довољан да покрије укупан број деце који похађају установу и све објекте појединих установа. Као пример наводимо да је у Општини Беочин једна медицинска сестра запослена са 40% радног времена задужена за седам објеката установе, међусобно удаљених и по више километара, у Врбасу једна медицинска сестра покрива 12 објеката, у Ковачици једна медицинска сестра покрива 20 васпитних група у седам објеката установе, у Новом Бечеју предшколска установа има 27 васпитних група и само једну запослену особу на пословима превентивне здравствене заштите. У најбољем положају је Град Нови Сад, где је у предшколској установи запослено 27 медицинских сестара/техничара за превентивну здравствену заштиту. Истовремено, од укупно 773 деце с потребом за додатном здравственом подршком у свим предшколским установама, 542 деце припада предшколској установи у Новом Саду. У наведеној предшколској установи свој деци са потребом за додатном здравственом подршком здравствене услуге

обезбеђене су без ангажовања комисије за процену потреба за додатном подршком детету, док је у другим предшколским установама, здравствена подршка обезбеђена решењем интересорне комисије у 40% укупног броја деце за коју је идентификована потреба за овим видом подршке. Најчешће је реч деци која имају здравствене тегобе као што су епилептички напади, алергија на храну и полен, астма и дијабетес, па им је потребна подршка у виду давања терапије, мерења гликемијског статуса и слично.

Предшколске установе изразиле су задовољство чињеницом да их неко уопште пита за проблеме и ситуацију у овој области и више од 70% установа је указало на то да прописани нормативи запошљавања нису адекватни, као и да се недовољан број запослених педијатара, медицинских сестара у домовима здравља одражава на могућност адекватног обезбеђивања здравствене заштите деци у предшколским установама, те да је и недовољан број запослених логопеда, дефектолога, психолога. Сходно томе, предшколске установе су указивале на потребу за доношењем правног акта законодавца којим ће се регулисати давање терапије у вртићима, јер је све већа потреба, односно све је више деце која имају потребу за здравственом подршком, а уз то и на потребу за обезбеђивањем већег броја запослених медицинских сестара стручних сарадница у васпитно-образовним установама с пуним радним временом и обезбеђивање боље сарадње и повезивања с педијатријским службама при домовима здравља.

Новим Правилником о ближим условима и начину остваривања неге и превентивно– здравствене заштите деце у предшколској установи у децембру 2017. године прописане су основне мере које медицинска сестра–сарадник спроводи код промене општег стања детета. Између осталог, код деце са повишеним здравственим ризиком (склоност ка развоју фебрилних конвулзија и друга хронична незаразна обољења) реагује у складу са писаним упутством педијатра, обавештава родитеље и по потреби службу хитне медицинске помоћи. Уколико упутства ординирајућег педијатра нису достављена позива службу хитне помоћи, прати упутства лекара и обавештава родитеље, односно старатеље детета. Овим је донекле решен проблем уједначавања процедура и обезбеђивања могућности давања терапије деци у предшколским установама.

Омбудсман ће детаљан извештај о резултатима овог истраживања објавити у 2018. години.

Наш законодавац је препознао ученике са изузетним способностима као ученике са потребом за додатном подршком, па су и подзаконским актима ближе уређени услови и начин обезбеђивања овог вида подршке. Омбудсман је тако реализовао истраживање „Подршка даровитим ученицима у основним и средњим школама у АП Војводини“. Испитивано је то да ли се, у којој мери и на који начин ученицима обезбеђује подршка у виду индивидуализованог рада и примене индивидуализованог образовног плана, те да ли постоје и које су тешкоће у примени овог вида подршке. За потребу истраживања сачињен је упитник који садржи 35 питања формулисаних на основу прописа који регулишу право на додатну подршку детету и ученику. Узорком су обухваћени подаци из 231 основне и 84 средње школе у Аутономној покрајини Војводини. Резултати говоре о томе да постоје тешкоће у идентификацији, тј. препознавању даровитих ученика, посебно даровитих ученика млађег узраста, као и недовољна едукованост и мотивисаност наставног и стручног кадра у школама за рад са њима. Имајући у виду резултате истраживања, указано је на потребу за изменом прописа, као и за обезбеђивањем едукативних програма за наставни и стручни кадар у васпитно-образовним установама у вези са феноменом даровитости, идентификацијом и мотивисањем даровитих ученика, те на потребу да се приликом креирања мера и примене додатне подршке ученицима води рачуна о особинама и потребама ученика различитог пола и узраста.

РАВНОПРАВНОСТ ПОЛОВА

УВОД

Равноправност жена и мушкараца и једнаке могућности за мушкарце и жене темељне су вредности на којима почива систем људских права, али и економски и социјални развој сваког, па и нашег друштва.

У Републици Србији жене су и даље у неповољнијем положају у односу на мушкарце у свим областима друштвеног живота. Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва Владе Републике Србије по први пут је 2016. године објавио Индекс родне равноправности према коме Србија (40,6%) заостаје за просеком ЕУ (52,9%) за читавих 12 процентних поена.¹⁷ Озбиљни проблеми постоје у вези са положајем жена из рањивих група, које су често изложене вишеструкој дискриминацији (попут Ромкиња, мигранткиња, жена са села, жена са инвалидитетом, припадница националних мањина, самохраних мајки, сиромашних жена и др.). Жене су у неповољнијем положају у области рада и запошљавања, али и у погледу учешћа у политичком животу. Жене се често због материнства стављају у неједнак положај приликом запошљавања, а што представља један од облика дискриминације. Оно утиче, како на налажење запослења, тако и касније професионално напредовање, а одражава се и на висину зараде за исти посао. Када одлучују о радном статусу запослених, послодавци своју одлуку често базирају на предрасудама и стереотипима да жене због својих породичних обавеза нису ефикасне и продуктивне као њихове мушке колеге. У вези са рађањем је и питање абортуса. Право на абортус спада у репродуктивна права преко којих жене располажу својим телом и слободно одлучују о рађању. Сваки утицај преко којег би се женама, противно законима, моралним нормама или вредностима, ограничавала њихова (репродуктивна) права био би неприхватљив и у супротности са гарантованим међународним документима, Уставом и законима. Насиље над женама представља посебан проблем. Деликатан је и проблем представљања жена у медијима. У једном броју медија жене се често приказују на омаловажавајући начин, кроз свој физички изглед, а не кроз своју стручност и резултате рада. Бавећи се женама на овај начин, медији подстичу ширење стереотипа и предрасуда о женама и крше своје обавезе из Закона о равноправности полова¹⁸.

Када је реч о институционалним механизмима за родну равноправност на локалном нивоу ту није учињен напредак. Чланом 39. Закона о равноправности полова прописано је да се у органима јединица локалне самоуправе организује стално радно тело, или пак одређује запослени за родну равноправност и за обављање послова остваривања једнаких могућности. Међутим, према истраживању које је у току 2017. године спровео Повереник за заштиту равноправности утврђено је да готово половина јединица локалних самоуправа у Републици Србији није основала тело које би се бавило питањима родне равноправности. У јединицама локалне самоуправе у којима су оваква тела и формирана велики број није сталног карактера. Досадашња примена Закона о равноправности полова била је углавном формална када су у питању локална тела за родну равноправност, те је и то био један од разлога за предложену промену законских решења.

¹⁷ Индекс родне равноправности је развио Европски институт за родну равноправност и Србија је прва земља ван ЕУ која је спровела мерење родне равноправности по овој методологији

¹⁸ „Службени гласник РС“ број 104/2009

У АП Војводини настављене су активности укључивања родног буџетирања у програмску структуру покрајинског буџета. Усвојен је План поступног увођења родно одговорног буџетирања за кориснике буџетских средстава АП Војводине за 2018. годину, којим је настављено поступно увођење родно одговорног буџетирања за кориснике буџетских средстава, путем дефинисања родне компоненте, односно родних циљева и индикатора за све програме и програмске активности. Планом је такође предвиђено да сви буџетски корисници у програмским информацијама којим се дефинишу индикатори који се односе на лица, исте обавезно родно разврстају. Поред тога предвиђено је оснивање и радне групе за пружање континуиране подршке буџетским корисницима у процесу дефинисања родне компоненте буџета и редефинисања индикатора у смислу његовог родног разврставања, што је похвално јер се тиме додатно помаже буџетским корисницима да на бољи начин одговоре на потребе жена и мушкараца у расподели постојећих средстава, односно да успоставе чвршћу везу између приоритета родне равноправности и буџета.

Република Србија чини напоре да обезбеди ваљан правни оквир којим би се унапредила равноправност полова. Према наводима Координационог тела за равноправност полова Влада Републике Србије је у последње три године уврстила област родне равноправности међу приоритетне циљеве структурних реформи и јавних политика, а побољшање положаја жена и њихово учешће у политичком, економском и друштвеном животу земље је одредила као један од приоритета актуелне Владе. Да се у том правцу чине значајни помаци види се и из Извештаја Савета Европе у погледу унапређења родне равноправности у Републици Србији, које је представило Координационо тело Владе Републике Србије, а према коме Србија предњачи у односу на већину европских земаља по броју жена посланица у парламенту (34,4%), броју председница парламентарних одбора (37,5), броју жена судија (56,8%), док заостаје по броју градоначелница са 5,5%.

Похвално је и то што је Влада Републике Србије усвојила Националну стратегију за родну равноправност 2016-2020 године, са Акционим планом за период 2016-2018. године. Током 2017. године усвојен је и Национални акциони план за примену Резолуције 1325 Савета безбедности Уједињених нација- Жене, мир и безбедност у Републици Србији (2017-2020).

Питање родне равноправности било је у средишту пажње током 2017. године због расправе о промени законског оквира. На промену законског оквира утицали су следећи чиниоци – прво, у постојећем Закону о равноправности полова и Закону о забрани дискриминације¹⁹ присутна су различита решења што ствара проблеме приликом њихове примене; други разлог су промене у супсидијарном законодавству (радно законодавство) које се такође одражавају и на родну равноправност; трећи разлог је потреба да се у домаћу легислативу, због ратификације међународних докумената, интегришу нови међународни стандарди. Осим тога, примедбе на постојећи закон односиле су се и на (недостајуће) инструменте за његову примену. Координационо тело за родну равноправност Владе Републике Србије израдило је Нацрт закона о родној равноправности, који су подржале невладине организације, али не и Министарство рада, запошљавања, бораких и социјалних питања (као и нека друга министарства, Привредна комора Србије, те Унија послодаваца Србије). Министарство рада, запошљавања, бораких и социјалних питања је као кључне разлоге за давање негативног мишљења на предложени Нацрт закона истакло да би усвајање оваквог закона (због тзв. квота) негативно утицало на привлачење страних инвестиција, затим недовољан број запослених у Инспекторату рада који би према Нацрту закона требали да контролишу велики број институција, фирми и организација. Као разлози против усвајања предложеног Нацрта закона наводе се и мере штедње и противљење пословне заједнице. Министарство рада, запошљавања, бораких и социјалних питања најавило је да ће у току

¹⁹ „Службени гласник РС“ бој 22/2009

2018. године бити усвојен нови закон о родној равноправности. Остаје да се види да ли ће и какве ће промене претрпети предложени Нацрт закона, као и колико ће, након што буде усвојен, нови закон утицати на свакодневни живот жена и мушкараца. Од новог закона се очекује суштински помак у погледу остваривања родне равноправности, нарочито по питању учешћа жена у политичком животу и руководећим позицијама у органима управе. Такође, закон би требао да допринесе и бољем родном балансу у областима где нема довољно мушкараца. У сваком случају, закон би требао да буде применљив у пракси, што са постојећим није случај.

Највећи помак у извештајном периоду односи се на законодавне промене у заштити жена од породичног насиља. Дана 1. јуна 2017. године почео да се примењује Закон о спречавању насиља у породици²⁰. Доношење овог закона сматра се унапређењем националног законодавства у борби против породичног и родно заснованог насиља. Закон треба да испуни стандарде које је поставила Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља према женама и насиља у породици-Истанбулска конвенција, коју је наша земља ратификовала 2013. године. Одредбе овог закона превентивно делују на насиље, спречавајући да се оно уопште догоди. Поред тога што се уређује спречавање насиља у породици, овим законом се уређује и поступање државних органа и установа у борби против насиља и пружање заштите и подршке жртвама насиља у породици. Више речи о почетку и првим ефектима примене овог закона биће у делу извештаја о насиљу у породици и партнерским односима.

У децембру 2017. године усвојен је Закон о финансијској подршци породици са децом²¹, који ће почети да се примењује 1. јула 2018. године. Као најзначајнија новина овог закона истиче се могућност већег броја лица да по први пут оствари права на накнаде по основу рођења, неге детета и посебне неге детета. Новим законом значајно је повећан родитељски додатак за прво дете, а исти ће бити увећан за паушал за набавку опреме за дете, уместо досадашње могућности рефундирања ПДВ-а за куповину хране и опреме за бебе која је била предвиђена Законом о порезу на додату вредност²². Први ефекти закона биће познати тек по протеклу одређеног времена након почетка примене, али ће се у извештају дати осврт на поједине одредбе закона.

ОПШТИ ПОКАЗАТЕЉИ, СТАТИСТИКА

Током 2017. године Омбудсману су се притужбама чешће обраћали мушкарци него жене. У укупној структури притужби 43,85% притужби су поднели припадници мушког, а 33,78% припаднице женског пола. У великом броју и жене и мушкарци обраћали су се у вези са проблемима здравствене заштите, комуналних и других делатности од општег економског интереса, као и у вези са проблемима у имовинско-правној области. Притужбе у вези са остваривањем социјалне заштите у више случајева су подносиле жене. У области породичног и партнерског насиља већ годинама се бележи већи број притужби жена.

У области равноправности полова у извештајном периоду потврђено је дугогодишње искуство да грађани и грађанке углавном не препознају кршење права по основу равноправности полова, нити дискриминацију по том основу у поступању органа управе, зато што се родни угао у структуралној

²⁰ „Службени гласник РС“ број 94/2016

²¹ „Службени гласник РС“ број 113/2017

²² „Службени гласник РС“ број 84/2004 и др.

дискриминацији често не види или се занемарује. И у 2017. години више притужби у области равноправности полова је поднето од стране припадница женског пола 45%, док су се мушкарци поднели 20% притужби. Највише притужби односило на област насиља у породици 35%, здравствене заштите 20% и радних односа 15%, док се на дискриминацију по основу пола, брачног или породичног живота односило 10% притужби. Када је реч о органу на чији се рад притужбе односе, највише их се односило на рад центара за социјални рад 30%.

НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ И ПАРТНЕРСКИМ ОДНОСИМА

Заштита особа које су преживеле насиље - пре свега жена и деце - још није на задовољавајућем нивоу. Међутим, током протекле деценије дошло је до промене односа према насиљу у породици и партнерским односима. Осим промене законске регулативе, повећана је и пажња јавности. Међуинституционална сарадња је побољшана, али готово све институције наводе да им недостају обучени сарадници. И поред спроведених едукација, у поступању институција и даље се огледају стереотипи и предрасуде прама жртвама насиља, односно починиоцима.

У извештајном периоду почео је да се примењује Закон о спречавању насиља у породици који доноси доста новина. Закон пре свега на општи и јединствен уређује спречавање насиља у породици, организацију и поступање државних органа и установа у спречавању насиља и пружање заштите и подршке жртвама насиља у породици. Примена овог закона у делу који дефинише спречавање насиља у породици односи се на 17 именованих кривичних дела, као и на друга кривична дела ако су она последица насиља у породици. Закон прописује хитне мере заштите, процену безбедносних ризика, обучавање запослених у надлежним институцијама и успостављање електронске евиденције података о насиљу. Предвиђено је да у институцијама постоји лице за везу, а на подручју сваког основног јавног тужилаштва образује се група за координацију и сарадњу. Закон предвиђа прекршајну одговорност лица у државном и другом органу које полицији или тужилаштву неодложно не пријави или не реагује на пријаву или опструира пријављивање или реаговање на свако сазнање о насиљу у породици или непосредној опасности од њега. Централну евиденцију о подацима породичног насиља треба да води Републичко јавно тужилаштво, а за праћење примене овог закона формиран је од стране Владе Републике Србије Савет за сузбијање насиља у породици. Од новог закона се очекује да оснажи жртве да пријављују насилнике. У ранијем периоду жртве су често у задњем моменту одустајале од пријаве због немогућности да оду из стана, напусте децу или због недостатка финансијских средстава. Једна од основних вредности овог закона је поред превентивног деловања да до насиља не дође и стављање жртве у фокус, јер је измештањем насилника из стана и привременим мерама забране контакта са жртвом послата јасна порука да насиље неће бити толерисано и да ће жртва имати подршку система.

ПОДАЦИ ИНСТИТУЦИЈА О НАСИЉУ

ПОЛИЦИЈСКЕ УПРАВЕ

Податке су доставиле све полицијске управе осим Суботице. У шест полицијских управа одређено је укупно 183 специјализована службеника за поступање у случајевима насиља у породици, а сви (осим Полицијске управе у Кикинди која није доставила податак) су завршили обуку о примени Закона о спречавању насиља у породици у организацији Правосудне академије и Криминалистичко полицијске академије.

У односу на претходну годину, када је свих седам полицијских управа евидентирало укупно 9739 захтева за пружање полицијске интервенције ради заштите од насиља у породици, у 2017. години шест полицијских управа су евидентирани укупно 7144 пријаве насиља у породици. Од почетка 2017. године до почетка примене Закона о спречавању насиља у породици забележене су 2702 пријаве, а од почетка примене Закона закључно с 31. децембром 2017. године, забележене су 4442 пријаве. Дакле, иако је од примене Закона забележено скоро дупло више пријава, укупан број пријава на годишњем нивоу креће се око броја пријава бележених ранијих година. Као и претходне године, насиље су пријавиле жртве у 87% од укупног броја пријављених случајева, а центри за социјални рад и здравствене установе само у два до три одсто случајева. Образовно-васпитне установе готово и да нису пријављивале случајеве породичног насиља полицији.

У односу на укупан број пријава евидентираних у периоду примене Закона о спречавању насиља у породици, полиција је установила постојање насиља у 26% случајева (1171), постојање непосредне опасности од насиља у породици у 22% случајева (958), а постојање опасности која није непосредна у 28% случајева (1226). Мада закон прописује да полиција процену ризика и сва доступна обавештења доставља надлежном тужилаштву, органу старатељства и групи за координацију и сарадњу, уочено је да то не поштују све полицијске управе.

Током шест месеци примене Закона, полиција је донела 641 хитну меру привременог удаљења починиоца из стана, 1958 хитних мера привремене забране за учиниоца да контактира жртву насиља и прилази јој, а у 1261 случају обе мере истовремено. Евидентирано је 16 особа које су одбиле пријем наређења. Најуочљивија разлика у поступању полиције пре и после примене закона односи се на структуру примене полицијских овлашћења. Као и ранијих година, најчешће су изрицана упозорења, али је уочено да се од примене закона, број изречених упозорења смањио (76% укупног броја коришћених полицијских овлашћења пре, а 55% након примене закона), а повећао број привођења и задржавања.

Полиција је поднела укупно 174 прекршајне пријаве због кршења јавног реда и мира, а с елементима насиља у породици, што је знатно мање него претходних година (668 у 2016. години и 1061 у 2015. години). Истовремено, број кривичних пријава с елементима насиља у породици које је полиција поднела у 2017. години је удвостручен у односу на раније године и износи укупно 3352 (претходне године забележено је 1855, а 2015. године 1282 кривичне пријаве – без података ПУ Зрењанин). Међутим, када је реч о кривичним делима из Закона о спречавању насиља у породици, до примене овог закона је поднето 294 кривичне пријаве у случају када су жене жртве насиља, а од примене закона, у истом временском периоду, поднето је 715 кривичних пријава. Када је реч о кривичним пријавама искључиво за кривично дело насиље у породици (члан 194. Кривичног законика) њих је пре примене Закона било 424 у случају када је жена жртва насиља, а 947 након примене Закона. Уочено је и повећање броја кривичних пријава од примене (127) у односу на период пре примене (81) закона у случају када је дете жртва насиља, али и незнатна разлика у случају када су жртве насиља мушкарци (101 пријава пре и 117 од почетка примене закона).

Међу жртвама је евидентирано 1709 жена и 448 мушкараца (1574 жена и 435 мушкараца у 2016. години, а 2426 жена и 776 мушкараца у 2015. години). Пре примене закона су евидентирани укупно 542 жене и 152 мушкараца жртве насиља, а од почетка примене закона 1167 жена и 296 мушкараца жртва насиља. Пре примене закона је укупно евидентирано и 48 малолетних жртва насиља у породици, међу којима двапут више девојчица, а од примене закона је укупно било 96 малолетних жртва, подједнако дечака и девојчица.

Евидентирано је 1857 починилаца (1887 у 2016. години), од којих су 90% мушкарци и ти подаци се не разликују од података из ранијих година. Од укупно евидентираног броја жртава насиља у породици, насиље је у 58% случајева извршено у партнерском односу - и то према женама у 52%, а према мушкарцима у 6% случајева.

Осим Полицијске управе у Сомбору из које наводе да се изложеност деце насиљу у породици проверава онда када постоји процена да је то потребно, односно уколико су деца била присутна током вршења насиља, све остале полицијске управе наводе да се то проверава сваки пут, јер су деца увек пасивне жртве породичног насиља и нарушених породичних односа.

ОСНОВНА ЈАВНА ТУЖИЛАШТАВА

У 12 од укупно 14 основних тужилаштава у АП Војводини одређено је укупно 46 заменика јавног тужиоца специјализованих за поступање у случајевима насиља у породици. Сви заменици су завршили специјализовану обуку коју је реализовала Правосудна академија.

На подручју свих тужилаштава је образована група за координацију и сарадњу. Групе су се састајале укупно 293 пута. Поступале су у 886 случајева у којима је било потребно пружити заштиту и подршку жртви и израдиле су 918 индивидуалних планова заштите и подршке жртви. Индикативно је то да је жртва учествовала у изради индивидуалног плана заштите и подршке у само осам случајева.

Тужилаштва су евидентирала укупно 3097 кривичних пријава (1300 пријава у 2016. години у шест тужилаштава, а 1535 у 2015. години од осам тужилаштава). Кривичне пријаве у 89% случајева поднела је полиција (ранијих година 70%), жртва у 6% случајева (претходне године 11%), а центри за социјални рад у само 3% случајева (претходне године у 5% случајева). Кривично дело насиље у породици чини 80% свих пријава за кривична дела прописана Законом о спречавању насиља у породици. Сумирани подаци показују да је тужилаштво потврдило процену ризика полиције у 67% случајева процене постојања насиља у породици и у свим случајевима посредне и непосредне опасности од насиља у породици. Међутим, ови подаци не одговарају реалности, јер поједина тужилаштва нису доставила потпуне информације. Уколико упоредимо податке тужилаштава и полицијских управа у овом делу, уочавамо извесна одступања. Наиме, тужилаштва извештавају о већем укупном броју процена које је забележила полиција, него што извештавају саме полицијске управе.

Према подацима тужилаштава полиција је донела 152 хитне мере привременог удаљења починиоца из стана (641 према подацима полиције), 1053 привремене мере забране за учиниоца да контактира жртву насиља и прилази јој (1958 према подацима полиције) и у 1310 случајева обе мере истовремено (1261 према подацима полиције). Из података тужилаштава произлази да је у свим случајевима у којима је процењена потреба за привременим удаљењем починиоца из стана, тужилаштво поднело предлог суду за продужење хитне мере, а да судови само у два случаја нису продужили ову хитну меру. Када је реч о мери забране за починиоца да контактира и прилази жртви, тужилаштва су предложила суду продужење хитне мере у скоро свим случајевима, а тамо где је полиција донела обе хитне мере истовремено, тужилаштво је суду поднело предлог продужења мера у 94% случајева. Судови само изузетно нису доносили одлуку да се хитне мере не продуже.

Пре ступања на снагу Закона о спречавању насиља у породици, тужилаштва су покренула укупно 968 кривичних поступака за сва дела у вези с насиљем у породици, а од почетка примене закона 1847 поступака. Искључиво за кривично дело насиље у породици покренута су 892 кривична поступка пре и 1652 поступка од почетка примене закона. Пре закона су поднете укупно 43 тужбе за одређивање мера заштите од насиља у породици, а од закона 104 овакве мере. Од укупно 31 покренутог поступка у

случајевима кршења заштитних мера, Основно јавно тужилаштво у Зрењанину је покренуло 20 поступака, те се уочава, као и ранијих година, да једино наведено тужилаштво доследно покреће ове поступке, док остала тужилаштва то не чине (у 2017. години, ове поступке су покретала још тужилаштва у Сремској Митровици, Кикинди и Старој Пазови).

Тужилаштва у Сенти, Вршцу, Панчеву, Новом Саду и Суботици изјаснила су се да користе овлашћење тужиоца за одлагање кривичног гоњења из члана 283 Законика о кривичном поступку у случају кривичног дела насиља у породици (чак је од примене Закона о спречавању насиља у породици ово овлашћење коришћено више (43) пута него пре примене закона (25 пута). Тужилаштва у Сомбору, Зрењанину, Врбасу, Старој Пазови, Сремској Митровици, Кикинди и Руми не користе ово овлашћење.

Изречено је укупно 279 мера безбедности, од којих 102 пре и 177 од почетка примене закона. Мере обавезног лечења алкохоличара чине две трећине укупног броја изречених мера пре примене закона и половину броја ових мера изречених од како се закон примењује. Уочава се блажи пораст у изрицању мере забране приближавања и комуникације с оштећеним у односу на претходну годину – 22% укупно изречених мера пре и 29% изречених мера од почетка примене закона, а претходне године ова врста мера износила је 15% укупног броја мера безбедности. Уочено је и више изречених мера обавезног психијатријског лечења и чувања у психијатријској установи у периоду примене закона (12% укупног броја изречених мера), него раније (3% укупног броја изречених мера безбедности).

Тужилаштва су евидентирала укупно 2926 жртава породичног насиља. Од почетка примене закона је удвостручен број евидентираних жртава оба пола, али само у старосној доби између 18 и 60 година, док се код осталих узраста не уочавају битне разлике – нарочито нема разлика у броју евидентираних малолетних жртава које чине само 5% укупног броја жртава. Одрасле жене чине 75% укупног броја жртава евидентираних у периоду пре почетка примене закона, а 96% жртава евидентираних након тога. Две трећине укупног броја жртава - без обзира на примену закона - чине жене које су с починиоцем насиља у партнерском, брачном или ванбрачном односу.

Починиоци насиља су одрасли мушкарци у 76% укупно евидентираних броја починилаца пре примене закона и у 91% укупно евидентираних броја починилаца од почетка примене закона.

Физичко насиље евидентирано је у 78% случајева (70% претходне године), психичко у 40% (24% претходне године), а сексуално и економско у једном постотку случајева.

Тужилаштва наводе да су укључена у интерсекторску сарадњу, али махом са судовима и полицијом, а ређе с центром за социјални рад и осталим институцијама и установама. Наводе и да су учествовала у укупно 18 конференција случаја.

ЦЕНТРИ ЗА СОЦИЈАЛНИ РАД

Податке за период пре примене Закона о спречавању насиља у породици доставило је 40, а од примене Закона 39 центара за социјални рад. У 39 центара за социјални рад је одређено 190 стручњака који помажу у спречавању насиља у породици и пружају подршку жртвама насиља. Запослени су завршили обуку коју је реализовао Аутономни женски центар, али има и центара који указују на то да њихови запослени нису прошли ову обуку (центри за социјални рад у Ковачици, Кикинди, Новом Кнежевцу и Пландишту).

Центри за социјални рад забележили су укупно 4834 обраћања због насиља у породици (3338 обраћања у 2016. години). У првој половини године центри за социјални рад су забележили 1552 обраћања

(поновљених обраћања је било 210) због насиља у породици, а у другој половини године двоструко више – 3314 особа (од овог броја њих 492 се поново обратило).

Насиље је центрима за социјални рад најчешће пријављивала полиција – у 64% (1175 пријава полиције) укупног броја пријава пре примене Закона (као и ранијих година) и у 81% укупног броја пријава од примене Закона (3011 пријава полиције). Дакле, битна разлика у структури броја пријава спрам њених подносилаца се уочава искључиво у још већем броју пријава полиције, док је у свим осталим случајевима број пријављених случајева готово непромењен.

По службеној дужности, центри су покренули 294 поступка за одређивање мера заштите од насиља по Породичном закону (78 пре и 216 од почетка примене закона), 12 поступака за лишење родитељског права, три поступка за делимично лишење родитељског права, покренули су четири поступка за лишење пословне способности починиоца насиља у породици, 21 парнични поступак за заштиту права детета (8 пре и 16 од почетка примене закона) и поднели 90 кривичних пријава због извршења кривичног дела насиље у породици.

Од укупно 4780 поступака, мере неодложне интервенције примењене су у 994 случаја, хитно реаговање у 1315 случајева, а редовно је поступано у 2471 случају. Није уочено да је примена Закона о спречавању насиља у породици утицала на приоритет у поступању (двапут је више евидентираних случајева од почетка примене закона, али је у том периоду евидентирано и двоструко више жртава и покренутих поступака).

Када је реч о насиљу у породици према деци, евидентирано је укупно 605 случајева насиља, од ког броја је полиција пријавила 54% случајева, док су органи старатељства покренули поступке по службеној дужности у 4% случајева. Оно што је врло индикативно и на шта посебно скрећемо пажњу јесте то да образовне установе и даље не пријављују случајеве породичног насиља према деци органима старатељства – на територији 40 центара за социјални рад у АП Војводини само су 21 случај насиља према деци пријавиле васпитно-образовне установе. Што је још алармантније, ове установе су од почетка примене закона обавестиле центре о насиљу према деци у само 8 случајева.

На евиденцијама органа старатељства у 2017. години била је укупно 5201 жртва насиља у породици, и то 1904 пре и 3297 од почетка примене закона, а међу жртвама, без обзира на закон, 78% њих је женског пола. Још једна потврда да почетак примене Закона о спречавању насиља у породици није готово уопште утицао на препознавање малолетних жртава насиља јесу подаци који говоре о томе да је од примене закона евидентирано много више жртава у свим старосним добима, незнатно више у узрасту од 14 до 18 година, али да разлике у броју жртава до 14 година нема. Из одговора центара произлази да се у 26% ових установа деца не евидентирају као жртве насиља уколико нису непосредно претрпела насиље у породици, а у неким од установа ова деца не буду обухваћена ни планом услуга и заштите. Центри су евидентирали 76 одраслих особа с инвалидитетом као жртве насиља (међу којима је две трећине женског пола) и деветоро деце с инвалидитетом (седам девојчица и два дечака).

Највећи број жртава има основно и средње образовање – две трећине укупног броја жртава, а више од половине их је незапослено. Највише жртава чине жене које су у партнерском односу с починиоцем насиља.

У 2127 случајева затражена је психолошка помоћ (55% укупног броја затражене помоћи), а пружена у 2543 случаја. Правна помоћ затражена је у 1528, а пружена у 1681 случају. Смештај је затражен у 221, а обезбеђен у 281 случају, док су друге врсте помоћи затражене у 1006, а обезбеђене у 1103 случаја.

Психичко насиље (вређање, претње) је најзаступљенији облик насиља у породици, а потом физичко насиље. Када је реч о врстама насиља прописаних Кривичним закоником, а имајући у виду кривична дела прописана Законом о спречавању насиља у породици, органи старатељства бележе повећање броја жртава које су претрпеле кривично дело насиље у породици у периоду од почетка примене закона.

Услуге органа старатељства користиле су укупно 4463 жртве са својим породицама, међу којима су биле 3933 особе женског и 530 особа мушког пола и двоструко више евидентираних жртава у периоду од почетка примене закона него пре тога. Смештај сигурне куће користило је укупно 86 жртава (46 пре примене и 40 од почетка примене закона). У половини броја окончаних поступака, предузете мере органа старатељства су одговориле на потребе корисника – жртава насиља у породици.

Центри су полицији пријавили само 52% случајева породичног насиља (претходне године 79% случајева). На основу Породичног закона је процесуирано 505 (34% укупног броја судски процесуираних случајева), у кривичном 844 (56%), а 157 (10%) у прекршајном поступку. Органи старатељства су по службеној дужности у случајевима насиља у породици подносили кривичне пријаве (53% укупног броја поступака покренутих по службеној дужности) и покретали поступке за одређивање мера заштите од насиља у породици по Породичном закону (34%), а ређе су покретали поступке за лишење родитељског права (6%), лишење пословне способности (2%) и поступке за заштиту права детета (2%).

Према достављеним подацима, када је реч о поступању органа старатељства у случајевима насиља у породици, индивидуални план заштите и подршке жртвама насиља у породици изречен је у 1714 случајева, односно у 51% укупног броја пријављених случајева насиља у породици. Мера надзора над вршењем родитељског права изречена је за 26 родитеља који су били жртве насиља у породици и за 74% родитеља који су идентификовани као починиоци насиља. Истовремено, центри за социјални рад су организовали укупно 156 конференција случаја којима су присуствовали најчешће представници полиције и ређе представници здравствених, образовних институција и тужилаштва.

ОСНОВНИ СУДОВИ

Податке су, осим суда у Старој Пазови, доставили сви основни судови на територији АП Војводине. У 13 основних судова²³ за поступање у случајевима насиља у породици одређено је укупно 87 судија специјализованих за ову област у кривичним поступцима и спречавању насиља у породици у организацији Правосудне академије²⁴.

У кривичном поступку евидентиране су укупно 404 оптужнице пре и 818 оптужница од почетка примене Закона о спречавању насиља у породици и 1058 изречених пресуда (400 пре и 658 од примене закона). Као и ранијих година, 90% пресуда су осуђујуће, а две трећине казни су условне. Казне затвора чине 40% укупног броја изречених казни. Ефекти примене Закона о спречавању насиља у породици уочавају се у подацима о осудама и казнама за случајеве заштитних мера. Наиме, пре примене закона су једино основни судови у Сомбору и Руми евидентирали ове мере (Сомбор једну

²³ На територији АП Војводине постоји укупно 15 основних судова. Податке је доставило 14 судова, а Основни суд у Вршцу није доставио информацију у вези с бројем и обученошћу судија за поступање у случајевима насиља у породици.

²⁴ Према подацима основног суда у Кикинди, судије овог суда нису завршиле наведену обуку, Вршац није доставио податке, а Основни суд у Зрењанину извештава о томе да су судије које поступају по Породичном закону обучене, али не и судије које поступају по Кривичном законнику.

осуђујућу пресуду, а Рума две), а од почетка примене закона су евидентирани укупно 34 осуђујуће пресуде због кршења мера заштите и по четири казне затвора и новчане казне.

Судови извештавају о томе да су у поступцима по Породичном закону евидентирали укупно 118 предлога тужилаштва за продужење хитне мере привременог удаљења починиоца из стана, 728 предлога за продужење привремене забране за учиниоца да контактира жртву насиља и прилази јој и 1254 предлога за продужење обе мере истовремено. За готово све предлоге за продужење мере забране приближавања и комуницирања са жртвом судови су донели одлуку о њиховом продужавању, а ређе су продужавали меру удаљења починиоца из стана – у две трећине поднетих предлога.

У грађанском поступку је забележено укупно 1116 тужби у вези с насиљем у породици, а уочљив је знатно већи број тужби од почетка примене закона (899) него пре тога (217). Приметан је и значајан пораст броја тужби поднетих од стране јавног тужиоца – 51 тужба пре и 456 тужби од почетка примене закона. У првој половини године, 60% укупног броја тужби поднеле су жртве насиља, а тужиоци у 23% тужби. Од почетка примене закона, евидентирано је 32% тужби које су поднеле жртве и 51% тужби које су поднели тужиоци. Судови се и даље неједнозначно изјашњавају о томе ко обавља контролу извршавања и спровођења изречених мера заштите (већина наводи да то ради полиција, а неки да то ради центар за социјални рад), једино Основни суд у Зрењанину наводи да ово обавља Тим за контролу извршења и спровођења изречених мера заштите.

На евиденцији судова у грађанском поступку било је укупно 960 жртава породичног насиља (178 пре и 782 од почетка примене закона). Одрасле жене чине 72% укупног броја жртава (64% пре и 73% од почетка примене закона), а деца тек 9% (пет пре и 11 од почетка примене закона). Међу починиоцима породичног насиља је 91% особа мушког пола, од којих је 5% малолетних лица старијих од 14 година. Од укупно 41 малолетног починиоца насиља у породици, чак је 39 евидентирано од почетка примене закона. Психичко насиље је евидентирано у 51% укупног броја случајева, физичко у 41%, а економско у 8%.

ПРЕКРШАЈНИ СУДОВИ

У свих 12 прекршајних судова одређено је укупно 110 судија специјализованих за поступање у случајевима спречавања насиља у породици, а једино Прекршајни суд у Бечеју наводи да судије нису завршиле специјализовану обуку. Забележено је укупно 414 захтева за покретање прекршајног поступка (109 пре и 305 од ступања на снагу закона)²⁵. Само у четири случаја (пре примене закона) судови нису покренули поступак. Све прекршајне пријаве поднела је полиција. Од укупног броја изречених пресуда, осуђујућих пресуда било је 81% пре, а 94% од почетка примене закона. Само су 74 казне евидентирани у периоду пре примене закона, а од почетка његове примене чак 831 казни. Новчане казне и даље преовлађују и чине 80% укупног броја изречених казни. Пре примене закона је евидентирано свега пет казни затвора до 30 дана, а од почетка његове примене 143 такве казне. Казне затвора до 60 дана чине 3% укупног броја изречених казни од почетка примене закона, док пре његове примене није евидентирана ниједна оваква казна. Међу жртвама је евидентирано 96% особа женског пола, а међу починиоцима 89% особа мушког пола.

ДОМОВИ ЗДРАВЉА

Домови здравља (податке доставило 35 од 45 установа) су евидентирали укупно 648 случајева породичног насиља према женама (255 пре и 393 од почетка примене закона). У другој половини

²⁵ Претходне године, када је податке доставило девет прекршајних судова, забележено је укупно 754 захтева.

године (од примене закона) бележено је више случајева него у првој половини, али нису уочена значајнија одступања. Главобоље и поремећаји спавања се најчешће бележе као тегобе пацијенткиња - жртава насиља у породици. Децу има 74% жртава, а само 46 малолетних лица је на евиденцији домова здравља. Истовремено, евидентирано је да су деца била изложена насиљу у 86 случајева. Уз то, само осам домова здравља навело је да децу евидентирају као жртве и онда када нису непосредно претрпела насиље. Поједини стручни радници који су попуњавали упитник су навели да децу евидентира посебан тим за заштиту деце од насиља, неки да децу не евидентирају ако су пунолетна или не живе с родитељима, а неки да евидентирају само децу која су директне жртве насиља.

Полиција је интервенисала у 86% укупно евидентираног броја пријава. Физичко насиље се догодило у 543 случаја, а телесне повреде су евидентирани у 429 случајева. Међу жртвама је било 10 трудница и 160 жена са хроничним болестима. Процена ризика је урађена у 416 случајева, а у 176 случајева, од укупног броја се током времена повећавала учесталост и озбиљност насиља. У обрасцима је забележено 90 случајева претње или употребе оружја, а у 36 случајева насиље је почело или се појачало за време трудноће. Још увек има домова здравља, односно медицинских радника, који не обавештавају полицију о сваком случају евидентираног породичног/партнерског насиља, а центар за социјални рад и ређе.

ЗАПАЖАЊА/ЗАКЉУЧЦИ

- Нису уочена значајна одступања у евиденцијама институција у односу на раније године, иако је генерално приметан већи број случајева који су евидентирани од почетка примене закона у односу на период пре примене;
- Није познато да ли су разлике у резултатима последица невођења евиденција у периоду пре примене закона или реалних промена;
- И даље се уочава неуједначено тумачење око тога ко контролише извршавање заштитних мера и недоследно међусобно информисање институција о случајевима породичног насиља, као и неслагање у начину вођења евиденција различитих институција, те је потребно да институције у што краћем року уједначе евиденције;
- Примена закона се одразила на пораст пријава насиља, а уочено је и појачано ангажовање институција, првенствено полиције и тужилаштва;
- Уочено је благо појачање казнене политике, које се пре свега огледа у доношењу и изрицању хитних мера и смањењу заступљености условних осуда међу изреченим казнама;
- Имајући у виду да је једино број малолетних жртава у односу на укупан број жртава породичног насиља готово идентичан у евиденцијама пре и од почетка примене закона, док је број одраслих жена значајно повећан, чини децу још невидљивијим жртвама насиља у породици него ранијих година; алармантно је да тек 3% образовно-васпитних и здравствених установа, у односу на пријаве из других извора, пријављује насиље према деци органима старатељства, као и да још увек постоје различита тумачења социјалних и здравствених радника о томе да ли евидентирати децу која нису директне жртве насиља у породици.

СТРУЧНИ СКУП „НАСИЉЕ У ПОРОДИЦИ ИЗ УГЛА ОСТВАРИВАЊА, ЗАШТИТЕ И УНАПРЕЂЕЊА ЉУДСКИХ ПРАВА“

Како је од почетка примене Закона о спречавању насиља у породици дошло до више узастопних убистава у породици и партнерским односима који су озбиљно узнемирили јавност, Омбудсман је почетком августа организовао стручни скуп на тему „Насиље у породици из угла остваривања, заштите и унапређења људских права“.

Стручни скуп је имао за циљ да се путем размене искустава и знања предложи активности и будућа сарадња надлежних институција, а ради проналажења адекватног и ефикасног одговора на растуће насиље у породици и партнерским односима. На скупу је разматрано питање поступања институција и установа у превенцији насиља у породици и његовим последицама, функционисање механизма заштите особа које су доживеле насиље, као и ефикасније кажњавање починилаца насиља.²⁶

Један од закључака стручног скупа је да је неопходно да се институције и установе надлежне за поступање у случајевима насиља у породици заложу за што хитније доношење закона о бесплатној правној помоћи. Такође, закључено је да је потребно да се надлежни покрајински секретаријат кадровски оснажи како би несметано могао реализовати активности у области превенције насиља у породици и родно заснованог насиља, као и спровођење едукације запослених у покрајинским органима који врше инспекцијски надзор органа надлежних за поступање у случајевима насиља у породици. По мишљењу учесника стручног скупа едукација о насиљу у породици потребна је и свим запосленима у центрима за социјални рад, како би могли да препознају особе које су претрпеле насиље и да им на адекватан начин пруже заштиту и подршку. Учесници и учеснице стручног скупа позвали су сва државна и струковна тела надлежна за праћење рада медија да се активније ангажују не само по питању кажњавања медија који на сензационалистички и друштвено неконструктиван начин извештавају о насиљу у породици, него и на заговарању едукације јавности о томе како препознати и успешно превенирати ову врсту насиља и то преко позитивних примера особа које су изашле из круга насиља у породици.

²⁶ Скуп је отворио проф. др Зорана Павловић, покрајински заштитник грађана – омбудсман, а своја излагања имале су Даница Тодоров, стручњакиња у области родне равноправности, на тему „Одговор система на ситуације породичног и родно заснованог насиља“, Јасмина Николић из Виктимолошког друштва Србије, на тему „Положај жртве у поступцима пред институцијама“ др Зорица Мршевић, научна саветница Института друштвених наука у Београду, на тему „Фемицид као последица родно заснованог насиља“, др Ксенија Ђурић Атанасијевић, стручњакиња у области родне равноправности са Војне академије Универзитета у Београду, на тему „Позитиван приступ родној равноправности као друштвени процес“. Заменица покрајинског заштитника грађана – омбудсмана Снежана Кнежевић је изложила запажања мреже „Живот без насиља“ од оснивања до данас. Мрежом „Живот без насиља“ као јединственим, специјализованим, регионалним координационим механизмом који окупља покрајинске институције надлежне за поступање у случајевима насиља у породици и родно заснованог насиља Омбудсман координира већ дванаесту годину непрекидно. Стручном скупу су се одазвале и учествовале у раду као гошће покрајинске посланице, чланице Одбора за равноправност полова и Женске парламентарне, представнице покрајинских секретаријата, саветница за родну равноправност Организације за европску безбедност и сарадњу, Мисија ОЕБС у Србији, те представници Удружења локалних омбудсмана Србије и заштитници грађана из више градова и општина са територије АП Војводина.

РАД КООРДИНАЦИОНОГ ТИМА МРЕЖЕ „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“

Координациони тим мреже „Живот без насиља“ основан је 2005. године, а његовим радом од оснивања координира Омбудсман. Чланови Координационог тима мреже су представници и представнице покрајинских родних механизма²⁷, покрајинских секретаријата²⁸, као и Покрајински завод за социјалну заштиту. Задатак Координационог тима је да спроводи образовне активности и кампање за подизање нивоа свести најшире јавности о насиљу према женама, односно у породици и родно заснованом насиљу. Крајњи циљ је да се повезивањем институција и установа побољша приступ проблему насиља у породици, успостави партнерство и размењују добре праксе.

У улози координатора Омбудсман је током 2017. године сазвао и одржао два састанка Координационог тима мреже. Састанцима су се одазвали сви чланови и чланице тима, а на њима су се разматрале активности у заштити од породичног и партнерског насиља које спроводе институције у оквиру мреже.

У циљу унапређења постојећих знања, размене искустава и стварања основа за даље активности Координационог тима мреже, Омбудсман је у сарадњи са Организацијом за европску безбедност и сарадњу - Мисија ОЕБС-а у Србији у првој половини новембра одржао семинар за чланове и чланице Координационог тима мреже под називом „Унапређење поступања и сарадње Координационог тима мреже „Живот без насиља“ у случајевима породичног и родно заснованог насиља“. Семинару су присуствовали представници свих чланова и чланица Координационог тима мреже, а обуку су држале експерткиње за родну равноправност и антидискриминацију. Семинар је од стране учесника и учесница оцењен као успешан, пошто су циљеви обуке у потпуности остварени.

У завршници семинара усвојен је план активности Координационог тима мреже у данима светске кампање „16 дана активизма против насиља над женама“, као и план рада Координационог тима мреже у наредном периоду.

Договорено је да се током кампање „16 дана активизма против насиља над женама“, на самом почетку кампање, организује заједничка конференција за медије Покрајинских родних механизма. Такође, направљен је и план активности тако што је предвиђено да Женска парламентарна мрежа АП Војводине и Одбор за равноправност полова у сарадњи са јединицама локалне самоуправе спроведу кампању под називом „Заједно против насиља према женама“. Планирано је да Завод за равноправност полова одржи више трибина на територији АП Војводине са темом „Кроз живот без насиља“. Предвиђено је такође да Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова представи полазне студије у оквиру пројекта „Интегрисани одговор на насиље над женама у Војводини - 2.фаза“, а Покрајински секретаријат за здравство да одржи конференцију „Заштита жртава сексуалног насиља у Републици Србији - могућности и изазови“. Кампања је, према плану, требало да се заврши Годишњом конференцијом мреже „Живот без насиља“ у организацији Омбудсмана. Све планиране активности током кампање „16 дана активизма против насиља над женама“ су успешно реализоване.

²⁷ Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова, Одбор за равноправност полова, Женска парламентарна мрежа Скупштине АПВ, Завод за равноправност полова и Омбудсман

²⁸ Покрајински секретаријат за здравство, Покрајински секретаријат за образовање прописе управу и националне мањине-националне заједнице, Покрајински секретаријат за финансије, Покрајински секретаријат за високо образовање и научноистраживачку делатност и Покрајински секретаријат за спорт и омладину

У склопу плана рада Координационог тима мреже за период до јуна 2018. године договорено је да се предузму следеће активности: да се у буџет за 2018. годину унесе предлог за финансирање програма који се односе на развијање подршке женама које су преживеле насиље; да се доставе информације директорима здравствених и образовних установа о прописаној прекршајној одговорности одговорних лица у овим установама, у складу са одредбама Закона о спречавању насиља у породици; да се прибаве информације о особама које су задужене за поступање у случајевима насиља у породици у институцијама, као и да се прибаве информације о ефектима покрајинских мера за запошљавање жена које су преживеле насиље; да се направи план истраживачке активности мреже и Координационог тима мреже; да се спроведу обуке о примени Закона о спречавању насиља у породици за инспекторе који воде поступак у здравству и социјалној заштити; да се спроведу едукације одборника и одборница локалних самоуправа и локалних родних механизма; да се развију програми обуке/информисања локалних самоуправа и локалних родних механизма о родно одговорном буџетирању. Планом Координационог тима мреже утврђени су чланови/чланице мреже који ће спровести сваку од планираних активности, као и оквиран рок за спровођење сваке појединачне активности.

Представници Омбудсмана су у оквиру „16 дана активизма против насиља над женама“ узели учешће у кампањи „Заједно против насиља према женама“ у организацији Женске парламентарне мреже АП Војводине и Одбора за равноправност полова. Округли столови у оквиру ове кампање одржани су у сарадњи са јединицама локалне самоуправе у Малом Иђошу, Ади, Врбасу и Оџацима. Приликом посета јединицама локалних самоуправа инсистирало је на: подизању свести јавности о постојању насиља над женама, у породици и партнерским односима; едукацији запослених у институцијама надлежним за спречавање насиља у породици; унапређивању мултисекторске сарадње институција у препознавању и реаговању на насиље, уз поштовање утврђених процедура у поступању; успостављању сарадње са Женском парламентарном мрежом АП Војводине, као и са организацијама цивилног друштва; формирању локалних механизма за равноправност полова. Представници Омбудсмана су, у оквиру наведене кампање узели учешће и на округлом столу одржаном у Кикинди, под називом „Стоп насиљу“.

ГОДИШЊА КОНФЕРЕНЦИЈА МРЕЖЕ „ЖИВОТ БЕЗ НАСИЉА“

Током извештајне године почео је да се примењује дуго очекивани Закон о спречавању насиља у породици, што је наметнуло и саму тему конференције „Шест месеци од примене Закона о спречавању насиља у породици“

У раду Годишње конференције мреже учествовало је преко 120 представника и представница полиције, центара за социјални рад, судова и тужилаштва, домова здравља и организација цивилног друштва.

Конференција је и овај пут, као и ранијих година, подстакла размену искустава и добрих пракси међу свим институцијама и установама које се у АП Војводини баве проблемом насиља у породици и родно заснованог насиља. У уводном делу представљена су искуства неких од надлежних институција, као и невладиних организација о првим ефектима примене закона²⁹. Поред тога, изнета су и очекивања од нових законских решења.

²⁹ У уводном делу седнице учешће су узели: Јасмина Киурски заменица РЈТ, на тему „Искуства у раду група за координацију и сарадњу и додатне мере РЈП“; мр Каменко В. Козарски, председник Прекршајног суда у Новом Саду, на тему „Искуства у примени Закона о спречавању насиља у породици са аспекта прекршајног суда“; проф. др Невена Петрушић, са Правног факултета Универзитета у Нишу, на тему „Кривично дело насиља у породици-

Рад у тематским групама био је осмишљен на начин да подстакне разговор и унапреди разумевање о специфичним модалитетима феномена насиља у породици, па су теме појединачних сесија биле посвећене насиљу у породици према старим особама са посебним освртом на старије жене; утицају модерних технологија на манифестације породичног насиља; насиљу у партнерским односима међу младима; фемициду као исходу лоше реакције институција као и женама које су убиле своје насилнике и односом према њима (жртве или криминалци).

На конференцији су усвојени закључци који ће Омбудсман, заједно са радовима излагача, објавити током 2018. године у посебној публикацији. Међутим, све тематске групе имале су и неке јединствене закључке, а то су пре свега потреба даљег оснаживање жртава насиља да насиље пријављују, као и потреба за наставком узајамне сарадње институција и установа надлежних за спречавање насиља у породици у циљу превентивног деловања.

ПРИМЕР ПОСТУПАЊА У СЛУЧАЈУ НАСИЉА У ПОРОДИЦИ

Омбудсману се обратила жена која је изразила незадовољство радом центра за социјални рад, преваходно у поступку остваривања контаката између ње и ћерке, која је након развода брака поверена оцу на старање. Након анализе извештаја органа старатељства и друге документације значајне за конкретан случај, Омбудсман је уочио да су институције, а пре свега центар за социјални рад, занемариле чињеницу да је подносиатељка притужбе наводила да је трпела насиље од стране бившег супруга, које је било веома брутално и дуготрајно и које се одвијало и пред ћерком. Наводи нису истражени, нити је пружена подршка жртвама породичног насиља. Након указивања Омбудсмана на пропусте у раду, орган старатељства је одржао две конференције случаја, на којима су били присутни сви представници надлежних органа (образовне, здравствене и социјалне заштите), као и представници правосуђа и Омбудсмана.

Током друге конференције случаја уочено је да је центар за социјални рад учинио пропуст када је захтев бившег супруга подносиатељке притужбе омогућен увид у цео предмет, укључујући и документацију која се односи на заштиту жртава од породичног и партнерског насиља. На тај начин прекршени су основни принципи заштите жртава, прекршено је право на поверљивост података, односно прекршен је Посебан протокол о поступању центара за социјални рад - органа старатељства у случајевима насиља у породици и женама у партнерским односима, а жртве породичног насиља изложене ризику. Током поступка је центру указано да је неопходно проценити ризик од насиља у породици према малолетном детету од стране оца, у складу са Законом о спречавању насиља у породици. Потом да је неопходно да се пронађе механизам пружања психо-социјалне подршке за дете у ситуацији када је сарадња са оцем детета отежана, а ниво поверења детета у центар минималан. Поступак је још у току и очекује се извештај органа старатељства о предузетим мера у складу са предлозима наше институције.

судска пракса“; Јасмина Николић из Виктимолошког друштва Србије, на тему “Запажања и промене у заштити и подршци жртвама породичног насиља“ и Вања Мацановић из Аутономног женског центра, на тему „Независни извештаји о примени закона“.

ПРИМЕР ПОСТУПАЊА ПО СОПСТВЕНОЈ ИНИЦИЈАТИВИ

Омбудсман је поступајући по сопственој иницијативи покренуо поступак у вези са активностима Покрајинског завода за равноправност (у даљем тексту: Завод) полова у делу доделе бесповратних средстава удружењима грађана/удружењима жена за финансирање пројеката у циљу унапређења положаја жена припадница националних мањина на територији АП Војводина. Након спроведеног поступка и непосредним увидом у целокупну документацију утврђено је да је Завод ова средства доделио на основу конкурса, а средства су била предвиђена Финансијским планом Завода за 2017. годину, у дели Подстицајни програми. Према условима конкурса право учешћа имала су удружења грађана/удружења жена на територији АП Војводине, а иста су могла аплицирати само са једним пројектом за ограничену висину тражених средстава. Одлуку о додели средстава за финансирање пројеката донела је директорка Завода, на предлог Комисије чији су сви чланови запослени у Заводу, те по мишљењу Омбудсмана Комисија није испуњавала у потпуности критеријуме које треба да испуњавају оваква тела, а то је потреба да састав комисије одражава стручност у конкретној области, непристрасност и независност. Комисија је сачинила Записник у коме је констатовано да су на конкурс пристигле 74 пријаве, од којих више од половине није одговарало теми из конкурса. Комисија је након анализе издвојила 8 учесника конкурса и донела Предлог одлуке о додели средстава за те кориснике. Критеријуми за оцену предлога пројеката нису били дефинисани, па је остало нејасно на основу којих критеријума је Комисија одабрала предложене пројекте. Увидом у део пројеката учесника конкурса којима нису додељена средства уочени су пројекти који су у потпуности испуњавали циљ, чије би пројектне активности утицале на унапређење положаја жена припадница националних мањина, а активности и предвиђени резултати су такође одговарали мисији Завода, односно утицали би на унапређење положаја жена и мушкараца у спровођењу принципа родне равноправности. Када су у питању пројекти и удружења који су добили средства утврђено је да се у два случаја ради о агенцијама због чега не испуњавају услов из конкурса (право учешћа на конкурс имала су само удружења), те ови пројекти нису смели бити ни разматрани. Само једно од удружења које је подржано на конкурс има дугогодишње искуство у раду са женама и остварило је велики утицај на своју националну заједницу и унапређење положаја жена. Како је Омбудсман нашао да критеријуми за избор пројеката нису јасно дефинисани, да циљеви конкурса нису остварени и да поједини пројекти уопште не препознају положај и потребе жена из мањинских заједница упутио је **мишљење** да је Завод утрошио средства предвиђена Финансијским планом за 2017. годину у делу Подстицајни програми додељујући бесповратна средства удружењима грађана без јасних критеријума, као и организацијама које не испуњавају услове наведене у конкурс. У мишљењу је наведено и да је спровођењем конкурса супротно циљевима Завода прекршена Одлука о оснивању Покрајинског завода за равноправност полова, те је дата **преорука** да Завод треба да сачини детаљан извештај о реализацији конкурса и да га достави оснивачу, као и Покрајинском секретаријату за финансије. Такође, препоручено је да, у сарадњи са оснивачем и буџетском инспекцијом, изврши контролу трошења буџетских средстава, као и да за сваки наредни конкурс креира јасне и специфичне критеријуме на основу којих ће се извршити додела средстава.

ПРИМЕНА ПРИНЦИПА РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА У ПОКРАЈИНСКИМ ОРГАНИМА-ПРИМЕНА ПОКРАЈИНСКЕ СКУПШТИНСКЕ ОДЛУКЕ О РАВНОПРАВНОСТИ ПОЛОВА

Омбудсман прати примену Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова³⁰ у покрајинским органима управе, а од 2010. године и примену Закључка Покрајинске владе о увођењу принципа родне равноправности у све стратегије, програме, пројекте и активности покрајинских органа управе. До сада је више пута указивао на јаз између нормативног и стварног стања, али и на споро увођење принципа родне равноправности у стратегије, програме, пројекте и друге активности покрајинских органа. У ранијим годишњим извештајима је такође указивано да се Одлука не спроводи с подједнаком пажњом у свим покрајинским органима, што само потврђује чињеницу да за стварне промене нормативни оквир није довољан, него су неопходне стратегије за унапређење родне равноправности, као и оспособљавање покрајинских службеника. Омбудсман је од седам покрајинских секретаријата тражио информацију о спровођењу Одлуке и Закључка у извештајном периоду.

У извештају Покрајинског секретаријата за социјалну политику, демографију и равноправност полова за 2017. годину, достављен је извештај о раду Сектора за равноправност полова, у коме се наводи да Сектор ради на програму - Унапређење и заштита мањинских права и слобода, у оквиру кога је учествовао у изради и пружању подршке у реализацији Плана поступног увођења родно одговорног буџетирања за кориснике средстава АП Војводине за 2017. годину, у оквиру кога је спроведено више активности. Родно буџетирање у извештајној години уведено је у четири нова секретаријата, тако да их укупно има 14.

У оквиру програмске активности Родна равноправност, у циљу афирмације родне равноправности подржано је 29 организација у реализацији пројеката кроз Конкурс за доделу бесповратних средстава удружењима грађана за финансирање пројеката за равноправност полова са циљем унапређења положаја жена и равноправности полова. Такође, ради афирмације родне равноправности Решењем Покрајинске владе додељено је годишње признање у области равноправности полова, које се састоји у новчаном износу, а додељује се појединцу и организацијама. У извештајном периоду 15-у годину за редом штампан је женски роковник који за тему има жене из различитих сфера јавног живота, чијим се садржајем афирмишу жене.

У оквиру спровођења Програма за заштиту жена од насиља у породици и у партнерским односима и других облика родно заснованог насиља у АП Војводини за период од 2015-2020, Секретаријат је у 2017. години издвојио значајна средства (10.000.000,00 динара) за субвенције приватним предузећима која запошљавају жене жртве насиља, путем којих је подржано запошљавање и исплата бруто зарада за 13 жена које су биле жртве насиља. Преостала средства (3.000.000,00 динара) су потрошена за пет обука запослених у државним органима који се баве проблемом насиља у породици и према женама на територији 10 општина. Секретаријат је у извештајном периоду наставио и са реализацијом међународног пројекта „Интегрисан одговор на насиље над женама у Војводини-фаза 2“, а у 2017. години урађена је полазна студија и два програма обуке које су намењене запосленим у јавном сектору који се баве насиљем над женама у 10 општина у Војводини.

Сматрамо да је програмска активност усмерена на давање субвенција приватним предузећима ради запошљавање жена које су претрпеле насиље врло значајна, јер се економским оснаживањем жртава

³⁰ „Службени лист АПВ“ број 14/04 и 18/09

помаже њихов излазак из круга насиља, па Омбудсман похваљује Секретаријат за спровођење ове програмске активности и изражава очекивање да ће иста бити настављена и у наредном периоду. Такође, позитивно оцењујемо и спроведене едукације запослених у институцијама које се баве проблемом насиља у породици и према женама, јер је врло значајно да запослени могу на време да препознају насиље и пруже адекватну заштиту жртвама насиља. Међутим, морамо напоменути да се из извештаја Секретаријата, као надлежног за надзор над спровођењем Покрајинске скупштинске одлуке о равноправности полова, не види да ли је припремио и поднео извештај Покрајинској влади о равноправности полова, а што му је обавеза из члана 10 Одлуке. Такође, Омбудсман није извештен ни у вези са обавезом Секретаријата из члана 14 Одлуке, која се односи на програме за подстицање запошљавања и самозапошљавања жена.

У извештају Покрајинског секретаријата за високо образовање и научноистраживачку делатност Омбудсману је достављен преглед података из Базе података научних радника у АП Војводини коју води овај секретаријат, као и преглед података о учешћу научно-истраживачких радника у различитим активностима суфинансираним од стране Секретаријата. Подаци показују да је регистровано укупно 5449 истраживача, од тога 2718 жена (49,88%) и 2731 мушкарац (50,12%). Број жена истраживачица је повећан у односу на 2014. (2.149) и 2015. годину (2.231). У 400 краткорочних пројеката од посебног интереса за одрживи развој АП Војводине у 2017. години учествовало је 53,50% жена, што је повећање у односу на ранији извештајни период када је тај проценат био око 50%. Преко програма „Право на прву шансу“, запослено је 13 доктора наука - од тога 11 су жене. За 153 истраживача и студента суфинансирано је учешће на научним скуповима у иностранству, од тога 55,56% су биле жене. У областима које се баве истраживачко-уметничким стваралаштвом у више случајева су финансирани пројекти у којима су истраживачи били мушкарци, него жене – 26/16. Али када су у питању развојно-истраживачки пројекти високих струковних школа, као и научноистраживачки пројекти националних мањина – националних заједница чешће су финансирани пројекти чији су носиоци биле жене - 58,82% у првом, односно 64,86% у другом случају.

Високи проценат жена у науци и пројектима није, на жалост, присутан и када је реч о одлучивању у високошколским институцијама. Од 55 чланова савета универзитета и факултета у Новом Саду из реда оснивача и чланова савета факултета у саставу Универзитета у Новом Саду њих 18 су жене (32,73%), а 37 су мушкарци (67,27%). Када је реч о полној структури ректора универзитета и декана факултета у саставу Универзитета у Новом Саду ту је ситуација процентуално још неповољнија по жене. Од 15 факултета у саставу новосадског Универзитета жене су само на три факултета налазе на највишој функцији. Кад је реч о директорима високих школа струковних студија којих на територији АП Војводина има 9, ситуација је повољнија за жене, наиме оне су директорке у пет школа струковних студија(55,6%), а мушкарци у четири (44,4%). Од 27 чланова савета високих школа струковних студија из реда представника оснивача њих 12 су жене, а 15 мушкарци.

Покрајински секретаријат за спорт и омладину је у 2017. години подржао пројекте 129 удружења грађана, установа и јединица локалне самоуправе у Војводини. Мониторинг ових пројеката обухватао је и питања везана за родни приступ и родно буџетирање, као што су питања о броју директних корисника и реализатора пројеката по полу. Како су активности на пројектима реализоване до краја 2017. године, прикупљање и анализа података је у току. Покрајински секретаријат за спорт и омладину је награђивао даровите ученике основних и средњих школа за освојена прва места на републичким такмичењима у областима: науке, технике и уметности. Ове године је награђено 77 ученика, од тога 36 девојчица и 41 дечак. Покрајински секретаријат за спорт и омладину наводи да ће се и у наредном периоду трудити да приликом додела награда поштује принцип родне равноправности.

Покрајински секретаријат за спорт и омладину у 2017. години додељивао је и стипендије младим спортистима и спортисткињама узраста од 14 до 20 година који су током такмичарске године забележили најбоље резултате на домаћим и међународним такмичењима.³¹ Додељено је 77 стипендија у нето износу од 15.000,00 динара месечно - 56% стипендиста је мушког, а 44% женског пола.

Треба истаћи да је Покрајински секретаријат за спорт и омладину током 2017. године реализовао три посебна конкурса из области спорта од којих се један односио на афирмацију жена у спорту. За наведени конкурс издвојена су средства у износу од 2.500,00 динара, а одобрено је укупно 56 пројеката који су усмерени на усавршавање стручњакиња у спорту и спортских стручњакиња или набавци такмичарске опреме и спортских реквизита за спортисткиње. Током извештајне године додељено је и годишње признање у области спорта-Вихор, које је у појединачној конкуренцији додељено двома спортисткињама-Ивани Шпановић и Борислави Перић Ранковић, те спортистима Виктору Немешу и Митру Паликући.

За похвалу је и то што су током 2017. године представници секретаријата присуствовали обукама за родно буџетирање, а као резултат ових активности уведене су родне компоненте у одређене програмске активности и у области спорта, тако и у области омладине.

Покрајински секретаријат за здравство доставио је детаљан извештај о активностима које се тичу реализације шест посебних програма здравствене заштите које је АП Војводина донела за поједине категорије становништва, односно за врсте болести које су специфичне за АП Војводину, а за које није донет посебан програм здравствене заштите на републичком нивоу, као и један програм из области јавног здравља.

Што се тиче родно осетљивог буџетирања, секретаријат је унео родно дефинисане индикаторе у програмску активност планирану у оквиру раздела за здравство-Посебни програми здравствене заштите, у оквиру програма Превентивна здравствена заштита и то следећи индикатори: број извршених прегледа и анализа по полу реализацијом посебних програма здравствене заштите и број едукованих докторки медицине и доктора медицине укључених у реализацију посебних програма здравствене заштите.

У оквиру друге од три године реализације пројекта „Заустави-Заштити-Помози“ током 2017. године реализоване су активности усмерене на центре за жртве сексуалног насиља, који су основани при Клиници за гинекологију и акушерство Клиничког центра Војводине у Новом Саду и шест опшних болница у Зрењанину, Суботици, Сомбору, Сремској Митровици, Вршцу и Кикинди. У наведеним центрима се женама и девојкама, седам дана у недељи, 24 часа, пружају поред здравствених и услуге подршке-индивидуални саветодавни рад, психолошка интервенција у кризи, психотерапија и правно саветовање. Наведени пројекат се финансира средствима Повереничког фонда Уједињених Нација за подршку акцијама елиминисања насиља према женама и треба да резултира стандардизацијом ових услуга у здравственом систему. Похвално је што ће овај програм допринети спровођењу Програма за заштиту жена од насиља у породици и других облика родно заснованог насиља до 2020. године. У оквиру Пројекта обучено је током 2017. године преко 600 здравствених радника из здравствених установа на територији АП Војводине за адекватнији институционални одговор на појаву родно заснованог и сексуалног насиља и пружања подршке свакој особи која је претрпела насиље.

Покрајински секретаријат за културу, јавно информисање и односе с верским заједницама известио је Омбудсмана о томе да је у 2017. години у оквиру конкурса за суфинансирање пројеката производње

³¹ Стипендије су, у односу на претходни период, проширене и на неолимпијске спортове.

медијских садржаја из области јавног информисања као један од циљева конкурса одредио унапређење родне равноправности. У програмској структури буџета секретаријата за 2017. годину било је пет пројеката из области родне равноправности: „Афирмација и указивање на значај жена у локалној заједници“, „Да будемо јаче“, „Жене у сусретима села Војводине“, „За корак једнакости“ и „Буњевке кроз уметност и књижевност“. Секретаријат је подржао и пројекат Савеза слепих Војводине под називом „Звучни часопис за слепе жене.“ У извештају Секретаријат истиче да прати и има увид у реализацију пројеката које подржи путем конкурса, а на основу тачно одређених средстава за пројекте за производњу медијских садржаја у области родне равноправности у циљу унапређења исте.

У извештају Покрајинског секретаријата за образовање, прописе, управу и националне мањине-националне заједнице наведено је да је 2016. године оформљена радна група ради дефинисања родних компоненти буџета за 2017. годину. Утврђени су родни циљеви и родни индикатори за програмске активности Секретаријата - систем државне управе и уређење и управљање у систему правосуђа. Секретаријат у извештају наводи да су током 2017. године у оквиру инфо сесија са Покрајинским секретаријатом за финансије дошли до закључка да су у буџету за 2017. годину постављени родни циљеви недостижни, односно да Секретаријат не може битно да утиче на остваривање циљева. У складу са тим закључком, приликом израде буџета за 2018. годину извршили су измене циљева тако да ће се водити родна статистика. Као и у неколико претходних година Секретаријат у области образовања није имао програме, програмске активности/пројекте укључене у План поступног увођења родно одговорног буџетирања. Полазило се од тога да програми, програмске активности/пројекти у области образовања нису таквог карактера да би у знатној мери утицали на унапређење родне равноправности. У Буџету за 2017. годину је, ипак, као први корак увођења родно одговорног буџетирања, утврђена обавеза вођења родне статистике односно родне структуре код оних програма, програмских активности/пројеката где се мерење учинка активности врши кроз број или % укључених лица у програм, програмску активност/пројекат. Секретаријат подржава оне програме и пројекте који својим садржајем и планираним активностима равноправно укључују целокупну популацију ученика, наставника, родитеља и других ангажованих лица без дискриминације у смислу пола, националне и друге припадности, а које својим деловањем утичу на поштовање истих.

Секретаријат даје мишљење у поступку доношења наставних планова и програма у складу са захтевима Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. Као и ранијих година, тако и у 2017. години Министарство није упутило ниједан захтев Секретаријату за давањем мишљења, па ни Секретаријат у том периоду није упутио ниједан захтев Покрајинском секретаријату за социјалну политику, демографију и равноправност полова на разматрање, на шта је обавезан је по Покрајинској Скупштинској одлуци о равноправности полова.

Када је реч о конкурсима за дотације организацијама етничких заједница и суфинансирања пројеката очувања и неговања међуетничке толеранције у АП Војводини, Омбудсман није сагласан са оценом да су активности на очувању националног идентитета националних мањина и традиције родно неутралне. Напротив, сматра да су неговању традиције много више окренуте жене, него мушкарци и то поткрепљује чињеницом да су се 64 организације/удружења жена јавиле на горе поменуте конкурсе. Омбудсман сматра да Секретаријат и у овом извештајном периоду, као и у претходним годинама, понавља оцену да је немогуће разврстати учеснике према полу у конкурсима које овај секретаријат спроводи, јер није реч о појединцима него о организацијама од којих већина нема родно дефинисану активност или пројекат. Овај извештај показује да није уважен предлог Омбудсмана да један од услова у свим конкурсима буде поштовање принципа родне равноправности и једнаких могућности, којима би се организације подстакле да планирају такве активности, односно да процењују утицај активности које спроводе на жене и мушкарце.

Покрајински секретаријат за финансије је известио Омбудсмана да је у складу са изменама и допунама Закона о буџетском систему донео План поступног увођења родно одговорног буџетирања за кориснике буџетских средстава АП Војводине за 2018. годину. У оквиру својих активности током 2017. године Покрајински секретаријат за финансије је образовао радну групу за увођење родно одговорног буџетирања за 2018. годину, која је дала препоруке буџетским корисницима да формирају радне групе за увођење родно одговорног буџетирања у оквиру корисника буџетских средстава. Током године радна група је организовала радионице -обуке и инфо сесије за кориснике буџетских средстава АП Војводине. Након завршених обука дефинисане су родне компоненте програмских структура буџетских корисника за 2018. годину. У току године унапређен је информациони систем за планирање о родним аспектима буџета. У процесу увођења родно одговорног буџетирања препознати су одређени проблеми, рецимо да не постоји прописана јединствена методологија за родно одговорно буџетирање што отежава јединствено праћење овог процеса и доводи до неинформисаности о расположивим родним статистикама и подацима о спроведеним родним анализама.

Извештаји покрајинских секретаријата показују да је однос према Покрајинској скупштинској одлуци о равноправности полова донекле побољшан, али да њено спровођење још није целовито и доследно. Уочава се и за похвалу је труд да се унапреди евидентирање података о корисницима програма према полу, тако да се сада може добити потпунији увид у то колико програми и пројекти утичу на жене односно мушкарце. Потребно је наставити обуку покрајинских службеника како би органи управе могли да препознају родне елементе у својим стратегијама, програмима пројектима и активностима и да одреде циљеве који ће допринети постизању родне равноправности и стварању једнаких могућности за оба пола. Сматрамо да је корисно формирање радне групе за пружање континуиране подршке буџетским корисницима у процесу дефинисања родне компоненте буџета и редефинисања индикатора у смислу његовог родног разврставања и веома похвално што су буџетски корисници озбиљно приступили увођењу родних циљева и индикатора у своје буџете.

КОМЕНТАР ЗАКОНА О ФИНАНСИЈСКОЈ ПОДРШЦИ ПОРОДИЦИ СА ДЕЦОМ

Закон о финансијској подршци породици са децом, који је донет у извештајној години, са почетком примене од 1. јула 2018. године, доноси низ значајних промена у овој области. Закон уводи у круг лица које остварују право на финансијску подршку нове категорије корисника/корисница чиме се исказује системско опредељење да се овим законом уреди област социјалне и популационе политике, али и да се имају у виду демографске потребе друштва. Усклађивања рада и родитељства, односно породичног и професионалног живота, од чега се пошло приликом доношења закона је посебно важно, јер се без системске подршке родитељима не може очекивати повећање наталитета.

Као најзначајнија новина закона истиче се увођење новог права на остале накнаде по основу рођења, неге и посебне неге детета, које ће омогућити већем броју жена да по први пут остваре права на финансијску подршку у периоду по рођењу детета. Реч је о женама које нису у радном односу већ: самостално обављају делатност; носиоци су породичног пољопривредног газдинства; радно су ангажоване по основу привремено-повремених послова, уговора о делу, ауторских уговора; у тренутку рођења детета су незапослене, нису оствариле новчану накнаду по основу незапослености, а радиле су у периоду који је од утицаја за остваривање права (18 месеци пре рођења детета). Поред тога ово право ће моћи да остваре и жене које су пољопривредни осигураници 24 месеца пре рођења детета, што све ранији закон није предвиђао.

Према одредбама закона право на остале накнаде по основу рођења, неге и посебне неге детета остварује се у року од годину дана од дана рођења детета, без обзира на редослед рођења детета. У вези са овим законским решењем указујемо да Закон о раду предвиђа дужину трајања одсуства са рада због трудноће и порођаја, као и одсуство са рада због неге детета у укупном трајању од 365 дана, док запослена жена остварује ово право за треће и свако наредно новорођено дете у укупном трајању од две године. На овај начин одредбама Закона о финансијској помоћи породици са децом прописан је мањи обим права за жене које су незапослене, самосталне предузетнице, пољопривреднице, или запослене на привремено-повременим пословима, по основу уговора о делу или ауторског уговора од запослених жена код правних и физичких лица и представља неправично поступање, поготово када се има у виду циљ овога закона. Такође, закон прописује да се накнада зарада, као и осталих накнада корисницима утврђује у висини просечне месечне основице на коју су плаћени доприноси за обавезно социјално осигурање за последњих 18 месеци који претходе првом месецу отпочињања одсуства због компликација у вези са одржавањем трудноће или породилског одсуства. Сматрамо да је период од 18 месеци који се узима у обзир приликом обрачуна накнаде зараде дуг период, па ће на овај начин обрачуната висина накнаде вероватно довести до мањег обима права жена који раде краће од овог времена. Оно што оцењујемо као добро је да закон предвиђа директну исплату накнада зарада и осталих накнада на лични рачун корисника/корисница права, а за запослене пореза и доприноса на одговарајуће уплатне рачуне што ће имати за последицу смањење потребне документације, као и редовну исплату прихода у периоду коришћења одсуства, а самим тим и бољу заштиту корисника права.

Родитељски додатак представља неопходну меру подршке породици и главни инструмент популационе политике, посебно у АП Војводини где су у дужем низу година врло неповољна демографска кретања (негативан природни прираштај, повећава се удео старих у укупном становништву). Новим законом значајно је повећан родитељски додатак за рођење првог детета, уколико мајка или чланови заједничког породичног домаћинства не прелазе одређени имовински цензус. Родитељски додатак за прво, друго, треће и четврто дете оствариће мајка која је држављанка Републике Србије и има пребивалиште у Републици Србији, а новина је да ово право може да оствари и мајка која је страна држављанка под условом да је дете рођено на територији Републике Србије. Родитељски додатак се увећава за паушал за набавку опреме за дете, уместо досадашње могућности рефундирања ПДВ-а за куповину хране и опреме за бебе која је била предвиђена Законом о порезу на додату вредност.

ПОЛОЖАЈ ЖЕНА НА СЕЛУ

Жене са села спадају у категорију жена из рањивих група које су често вишеструко дискриминисане. Србија је и даље традиционално и патријархално друштво, па се то огледа и на животу жена у сеоским подручјима, где су кућни послови, брига о деци и старима, као и интензиван рад у пољопривреди искључиво послови којима се баве жене. Са друге стране, жене имају ограничен приступ имовини, приходима и одлучивању о организацији газдинства, као и здравству, образовању, социјалним и другим услугама.

На Конференцији поводом Међународног дана жена на селу, која је 16. октобра одржана у Београду,³² представљен је алтернативни Извештај о положају жена на селу у Србији који је сачинила

³² Конференцију на тему „Жене на селу: унапређење квалитета живота у сеоским подручјима“ је организовало Координационо тело за родну равноправност Владе Републике Србије, уз подршку Агенције за родну равноправност и оснаживање жена (UN WOMEN)

неформална мрежа женских организација које се баве положајем жена на селу. Истраживање је показало да су жене у малом проценту власнице имовине, да се не воде као стално запослене на газдинству и да су са тим у вези и проблеми са здравственим и пензијским осигурањем. Према наведеном извештају само 26,7% газдинстава је регистровано на жене, а 15,9% жена су управнице газдинстава. Са друге стране, мушкараци су власници око 3/5 целокупне имовине, 88% кућа у сеоским подручјима је у власништву мушкараца, а 84% жена не поседује пољопривредно земљиште. Жене су ретко запослене на газдинству (14,8% стално запослене), а најчешће су неформално ангажована радна снага у обављању пољопривредних послова (63%). Жене раде 65% времена неплаћене послове за разлику од мушкараца који раде 69% плаћене послове. Жена на селу су здравствено осигуране преко супруга у 53,9% случајева, а у веома малом броју лично, као регистроване пољопривреднице (9,1%). Када је о запослењу реч, ситуација је следећа: 34% жена никада није било запослено, 33% жена није било запослено дуже од пет година, а 22% уопште не тражи посао. Највећи број жена које су се одрекле наслеђа у корист неког другог наследника су биле ћерке оставиоца, које су одлучиле да свој део наслеђа препусте брату или браћи (55%), мајке које су се чешће одрицале наслеђа у корист својих синова, него у корист ћерки (2%). На рочиштима за расправљање заоставштине 36% жена се одрело наслеђа, а само 19% мушкараца. Што се тиче породичног насиља и ту је ситуација за жене на селу далеко тежа, него за жене у градовима. Наиме, на селима нема сигурних женских кућа, а ни другог вида друштвене подршке да се насилник пријави, а жртва заштити.

Покрајински Завод за равноправност полова спровео је 2010. године истраживање о положају жена на селу у АП Војводини. И ово истраживање је показало да се кућни послови обављају у складу са традиционалном поделом рада у домаћинству. Оно што забрињава је да жене на селу ретко иду у посету лекару, скоро половина њих лекара посети само у случају болести. Осим недовољно раширене свести о потреби превенције, постоје и ограничења у виду недовољно раширене мреже здравствених установа, недовољног обухвата здравственим осигурањем, сиромаштва (проблеми плаћања превоза и партиципације) као и реално мале обавештености и знања о здравственој превентиви, што потврђује и искуство Омбудсмана на основу контаката са женама које живе на селу (Пројекат Покрајински омбудсман ближи грађанима и грађанкама).

Напред наведена истраживања, иако рађена у распону од седам година, показала су да квалитет живота жена на селу није побољшан и да је неопходно оснаживање жена на селу, као и едукација по питању економских и социјалних права, родне равноправности, запошљавања, samozapoшљавања и удруживања. Жене на селу је потребно подржати да буду самосталније и организованије, као и да буду активније у својим срединама кроз разна културна, хуманитарна и друга удружења. Омбудсман сматра да је неопходно да се жене на селу и убудуће обавештавају о могућностима остваривања здравствене и социјалне заштите, да се укључују у програме за незапослене, да се удружују и организују, као и да се више укључују у доношење одлука које утичу на квалитет живота жена, и на томе ће радити у наредном периоду.

Оно што је добро је што ће се са почетком примене Закона о финансијској подршци породици са децом, по први пут, омогућити женама које су носиоци пољопривредног газдинства да остваре право на финансијску помоћ по рођењу детета, неге детета и посебне неге детета. Исто право припастиће и мајкама које су 24 месеца пре рођења детета биле пољопривредне осигураници. Ова законска решења оцењујемо као позитивна, али како је већ наведено, жене у великом броју нису власнице пољопривредног газдинства, нису власнице кућа, земљишта, нити средства за производњу, а ретко су и пријављене као запослене на пољопривредном газдинству. Оне су најчешће неформално ангажовани, помажући чланови пољопривредног газдинства, па је евидентно да један број њих и даље неће моћи да оствари права на накнаде предвиђене Законом о финансијској подршци породици са децом.

Повећање броја жена власница непокретности и економско оснаживање жена, као и подстицање развоја села циљеви су доделе бесповратних средстава брачним паровима за куповину сеоских кућа са окућницом на територији АП Војводине која се, на основу конкурса, од 2014. године додељује од стране Завода за равноправност полова. У извештајном периоду 42 брачна пара су на основу овог конкурса добила бесповратна средства, уз обавезу да се у катастру непокретности упишу мушкарац и жена као сувласници у $\frac{1}{2}$ дела на непокретности коју купе од добијених средстава. На овај начин 42 жене су постале (су)власнице непокретности на селу.

ОСТАЛЕ АКТИВНОСТИ СЕКТОРА ЗА РОДНУ РАВНОПРАВНОСТ

Заменица за равноправност полова је након ступања на дужност, у другој половини 2017. године учествовала у обукама и кампањама за постизање родне равноправности и стварање једнаких могућности за жене и мушкарце, као што су: радионица под називом „Спречавање насиља над женама са инвалидитетом у резиденцијалним установама; дискусија „Реагуј на дискриминацију“; обука под називом „Родна перспектива и родни аспекти у свакодневном раду“; конференција поводом Међународног дана жена на селу „Жене на селу: унапређење квалитета живота у сеоским подручјима“, као и конференција поводом Међународног дана борбе против насиља над сексуалним радницама „Сигурна околина за сексуалне раднице“, у оквиру пројекта „Свратиште за сексуалне раднице“.

РАД ОМБУДСМАНА У ДРУГИМ ОБЛАСТИМА ОСТВАРИВАЊА ЉУДСКИХ ПРАВА

Током извештајне године Омбудсман је наставио са праксом посећивања установа за смештај корисника услуга социјалне заштите. Када су у питању притужбе грађана, као и претходних година, најчешћи разлог обраћања грађана Омбудсману били су проблеми у вези са остваривањем и повредом социјалних и економских права. Притужбе су се у највећем броју односиле на немогућности уживања адекватне здравствене и социјалне заштите, као и на проблеме у вези са пружањем услуга из делатности од општег економског интереса.

ПОСЕТЕ УСТАНОВАМА СОЦИЈАЛНЕ ЗАШТИТЕ

Омбудсман је у оквиру својих редовних активности у току 2017. године обављао посете установама социјалне заштите које пружају услуге домског смештаја за одрасле и старије кориснике основаним од стране АП Војводине. Циљ посета је превентивно деловање и унапређење и заштита људских права и слобода корисника услуга ових установа, као и усмеравање покрајинских органа ка стварању смештајних и осталих животних услова у установама у складу са важећим прописима и стандардима. Посебна пажња је посвећена здравственој заштити корисника услуга посећених установа.

Омбудсман је у оквиру ове активности посетио следеће установе социјалне заштите: Дом за старе и пензионере у Кули, Дом за старе и пензионере у Мољу, Геронтолошки центар у Кањижи, Геронтолошки центар у Кикинди, Геронтолошки центар у Зрењанину и Дом за старе и пензионере у Апатину.

ОРГАНИЗАЦИЈА УСТАНОВА

Посећене установе основане су од стране надлежних органа АП Војводине у другој половини 20. века. Капацитет посећених установа је следећи: Дом за старе и пензионере у Кули 105 корисника, Дом за старе и пензионере у Мољу 220, Геронтолошки центар у Кањижи 99, Геронтолошки центар у Кикинди 180, Геронтолошки центар у Зрењанину 263, а Дом за старе и пензионере у Апатину 182 корисника. Све установе су поднеле захтев за лиценцирање за рад надлежном министарству у прописаном року, тј. до маја 2016. године. До момента посете лиценца за рад је издата само установама у Апатину и Кикинди.

Карактеристично је да се у установу смештају корисници са територије јединице локалне самоуправе у којој се налази сама установа, но, један број корисника је са ширег подручја. У малом броју, у појединим случајевима, у установама су смештени корисници са територија јединица локалне самоуправе које нису на територији АП Војводине. Рад установа се финансира средствима Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, из цена услуга смештаја, а Републички фонд за здравствено осигурање покрива трошкове за лекове, за превоз запослених у здравственој служби и њихове плате. Већина установа се додатно финансира преко реализације пројеката, донације од стране појединих привредних друштава су такође присутне, а у мањем броју и донације физичких лица.

Број и структура запослених у установама утврђени су правилником о организацији и систематизацији послова, а у складу са нормативима предвиђеним за ову врсту услуга социјалне заштите. Број систематизованих радних места у посећеним установама је следећи: Кула 42, Мол 76, Кањижа 26, Кикинда 78, Зрењанин 124 и Апатин 52. Ни у једној наведеној установи нису попуњена сва радна места, а највише је непопуњених радних места у неговатељским и техничким службама. Директори свих установа су као највећи проблем навели ограничење броја запослених, због примене одредаба Закона о буџетском систему³³ према којима корисници јавних средстава не могу заснивати радни однос са новим лицима ради попуњавања слободних, односно упражњених радних места, односно да се радни однос са новим лицем може засновати изузетно уз сагласност тела Владе.

ЖИВОТНИ УСЛОВИ У УСТАНОВАМА

Све посећене установе се налазе у насељеном месту. Градски превоз до установа у већини насеља не постоји, међутим посетиоцима то не представља посебан, непремостив проблем. У свим установама су прилази свим објектима, као и улазу у заједничке просторије приступачни за све кориснике. Врата су довољне ширине, подови су од неклизајућег материјала. Заједничка купатила и опрема у њима су прилагођена потребама корисника са отежаним кретањем. Рукохвати у холовима, као опрема која олакшава приступачност просторија особама са отежаним кретањем, постоје у оквиру свих прилаза. Посебни СОС механизми за позивање особља постоје у свим установама. Констатовано је да корисници сами бирају гардеробу, осим зависних корисника који су, у циљу њиховог лакшег пресвлачења и одржавања хигијене, стално у пицамама. Овакав вид поступања са зависним корисницима доводи до повреде њиховог људског достојанства, због чега се исто не препоручује, а на шта је Омбудсман указивао приликом посета. Такође, зависним корисницима се пружа помоћ у обављању личне хигијене, као и хигијене кревета и простора. Корисници у складу са својим способностима, активно учествују у одржавању личне хигијене и хигијене простора у коме бораве. За несметано одржавање личне хигијене, обезбеђена су им хигијенска средства. У неким од установа дешава се да зависни корисници, због малог броја заштитних паравана, буду изложени погледима других корисника у току пресвлачења и одржавања личне хигијене у којем им помажу неговатељице. То нарушава право на приватност ових корисника и може се негативно одразити на њихов интегритет и самопоштовање, на шта је, такође, указивано приликом посета.

Корисницима се исхрана обезбеђује у складу са здравственим стањем, потребама, навикама, верским убеђењима. Јеловници се праве на месечном нивоу и одобрава их комисија установе. Један члан комисије је корисник установе и он износи заједничке предлоге јеловника за наредни месец. Зависни корисници који не могу самостално да се хране, имају помоћ од стране неговатељица. У неким установама они немају обезбеђену опрему која омогућава сервирање obroка у кревету (рукодржачи и специјални послужавници), те је Омбудсман указивао на потребу да се овај недостатак отклони.

ПРАВНИ АСПЕКТ СМЕШТАЈА КОРИСНИКА

Поступак смештаја у установе социјалне заштите које пружају услуге домског смештаја за одрасле и старије кориснике покреће се на захтев надлежног центра за социјални рад. О захтеву одлучује комисија коју чине чланови службе социјалног рада, здравствено-хигијенске службе и директор установе. Уколико нема слободних места у установи, лице за које се тражи пријем ставља се на листу

³³ "Службени гласник РС", бр. 54/2009, 73/2010, 101/2010, 101/2011, 93/2012, 62/2013, 63/2013 – испр, 108/2013, 142/2014, 68/2015 – др. закон, 103/2015, 99/2016 и 113/2017)

чекања. Са корисником се закључује уговор о смештају у установу и корисник потписује изјаву да је слободном вољом у исту смештен.

СМЕШТАЈ КОРИСНИКА ЛИШЕНИХ ПОСЛОВНЕ СПОСОБНОСТИ

Када се ради о корисницима који су потпуно лишени пословне способности изјаву за смештај у установу у њихово име дају старатељи, док за лица делимично лишена пословне способности исту изјаву дају привремени старатељи. Разлози за постављање привременог старатеља су старост (дементност) или здравствени разлози (психичке и интелектуалне потешкоће), у случајевима када корисник није у стању да расуђује, изражава своју вољу и доноси одлуке које су у његовом најбољем интересу.

ОГРАНИЧАВАЊЕ СЛОБОДЕ КРЕТАЊА И СПУТАВАЊЕ КОРИСНИКА

У свим установама корисници могу слободно да се крећу ван простора установе. Управа предлаже свим корисницима, да се приликом изласка, јаве социјалном раднику или психологу и да поред своје личне карте, са собом носе и идентификационе карте установа, ради лакше легитимације. Портир води евиденцију улазака и излазака свих корисника, у коју бележи време и разлог изласка из установе, као и време повратка.

Спутаване, као мера ограничења и контролисања у стању агитираности, ретко се примењује јер за тим нема потребе. Према наводима лекара установа, у случајевима када је неко од корисника појачано узнемирен или насилан, са њим се прво разговара и покуша да се на тај начин смири. Уколико узнемиреност и даље траје, лекар консултује психијатра и по његовој препоруци коригује или преписује терапију седативима. Кориснику се додељује константан надзор медицинских сестара, да не би наудио себи или другима, до смирења. Везивање и изолација корисника се не примењује ни у једној установи.

ЗДРАВСТВЕНИ АСПЕКТ СМЕШТАЈА КОРИСНИКА

Законом о социјалној заштити³⁴ прописано је да се домским смештајем кориснику обезбеђује становање и задовољење основних животних потреба, као и здравствена заштита. Када се здравствене услуге пружају у домовима за смештај, исте се реализују под условима и уз примену стандарда утврђених у складу са законом којим се уређује здравствена заштита. Стручни радници и стручни сарадници здравствене струке који обављају своју делатност у установама социјалне заштите стичу лиценцу у складу са прописима из области здравствене заштите.

Законом о здравственом осигурању³⁵ прописано је да Републички фонд за здравствено осигурање доноси општи акт којим се уређују услови за закључивање уговора са даваоцима здравствених услуга, критеријуми и мерила за утврђивање накнаде за њихов рад, односно начин плаћања здравствених услуга, као и других трошкова у складу са законом.

³⁴ ("Службени гласник РС", број 24/2011)

³⁵ ("Службени гласник РС", бр. 107/2005, 109/2005-испр., 57/2011, 110/2012-одлука УС, 119/2012, 99/2014, 123/2014 и 126/2014-одлука УС)

У медицинским службама посећених установа различит је број запослених здравствених радника, јер је њихов број утврђен у односу на број корисника, и то у складу са предвиђеним стандардима. У свим установама су запослени лекари опште праксе и медицинске сестре-медицински техничари и главна сестра, а као стални сарадници континуирано су ангажовани лекари специјалисти. То су у већини случајева физијатар, интерниста, неуропсихијатар, као и стоматолог, односно кардиолог. Све установе имају закључен уговор са надлежним филијалама Републичког фонда за здравствено осигурање ради обезбеђивања здравствене заштите. У случајевима тешко дементних корисника, битне одлуке о њиховом лечењу доносе се након одобрења од стране старатеља или чланова породице. Корисници потписују сагласност о избору лекара установе за свог личног лекара. У установи им се отвара здравствени картон. Поред здравствених услуга које им се пружају у установи, све остале услуге здравствене заштите се пружају корисницима у оквиру општег система здравствене заштите. Све установе имају добру сарадњу са хитном службом и домом здравља, који им излазе у сусрет када је потребан хитан преглед неког од корисника. Свака установа поседује основну медицинску опрему за обављање примарне здравствене заштите корисника. Имају следеће медицинске апарате: ЕКГ, боце са кисеоником, апарат за притисак, апарат за мерење нивоа шећера у крви, стерилизатор, пулсни оксиметар. Већина установа поседује и санитарско возило, којим се по потреби превозе сви корисници, нарочито хитни случајеви, као и непокретни корисници приликом одласка на здравствене прегледе или медицинске интервенције у здравствене установе. Установе које немају санитарско возило имају успостављен систем пружања помоћи од стране хитне службе дома здравља у превозу корисника на потребне прегледе.

МИШЉЕЊЕ

Посећене установе социјалне заштите своју делатност обављају у складу са законом и рад тих установа се одвија у складу са стандардима који су обавезни за установе социјалне заштите које пружају услуге домског смештаја за одрасле и старије кориснике.

Велику тешкоћу у раду свих установа представља дугачко трајање поступка за прибављање сагласности за ново запошљавање, те је потребно да надлежни органи одлучују по овим захтевима у најкраћем року, како би квалитет услуга које ове установе пружају био на што вишем нивоу, а све у најбољем интересу корисника.

ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА

Право сваког на заштиту физичког и психичког здравља једно је од основних људских права зајемчених Уставом Републике Србије. Начин остваривања здравствене заштите и здравственог осигурања уређени су законом. Као и претходних година и у извештајном периоду грађани су се у великом броју обраћали Омбудсману због проблема у вези са остваривањем права на здравствену заштиту из обавезног здравственог осигурања. Највећи број притужби односио се на немогућност заказивања специјалистичко-консултативних и дијагностичких прегледа, односно немогућност заказивања истих у прописаном року. Користећи овлашћење да грађане информише о прописима, Омбудсман им је указивао на чињеницу да је здравствена установа дужна да закаже специјалистички и дијагностички преглед за који није прописано утврђивање листе чекања, најкасније у року од 30 дана од дана јављања осигураног лица здравственој установи са лекарским упутом, уколико преглед није хитан и ако се у здравственој установи не може обавити одмах по јављању осигураног лица на преглед. Осигураном лицу које не може да буде примљено на заказани преглед у наведеном року, здравствена установа је дужна да на лекарском упуту упише и печатом овери датум заказаног прегледа или да му изда потврду која садржи разлоге због којих лице није примљено на преглед. На основу

добијене потврде, осигураник о свом трошку може да обави неопходан преглед у приватној пракси или у допунском раду у здравственој установи са којим је Републички фонд за здравствено осигурање закључио уговор, а потом да матичној филијали поднесе захтев за рефундацију трошкова за пружене здравствене услуге. Такође, Омбудсман је указивао и на то да се осигурана лица због повреде права из здравственог осигурања могу писменим путем обратити заштитнику права осигураних лица.

ПРИМЕР:

Притужбом се обратила грађанка која се жали на рад Републичког фонда за здравствено осигурање због давања неприхватљивог образложења у вези са немогућношћу заказивања специјалистичког лекарског прегледа у законском року и прибављања прописане потврде о томе у здравственој установи, као и због недоступности заштитника права осигураних лица чији рад је организован у просторијама дома здравља. Наиме, на питање грађанке да ли су на снази одредбе Правилника о начину и поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања које се односе на заказивање специјалистичко-консултативних прегледа, издавање потврде на Обрасцу ПЗ и рефундацију, Фонд је одговорио да ове одредбе не могу да се примене у здравственим установама у којима је уведен ИЗИС, а да се у оним здравственим установама у којима он није уведен одредбе и даље примењују. Омбудсман је у складу са овлашћењем да грађане информише о прописима и даје правне савете о могућностима остваривања њихових права подносиоци притужбе указао на релевантне прописе, док је ради контроле законитости и правилности рада Фонда притужбу проследио Заштитнику грађана Републике Србије на даље поступање. Заштитник грађана је поступајући по притужби утврдио да је Фонд учинио пропуст на штету права подносиоци притужбе којој у здравственој установи није издата потврда о немогућности пружања одређене здравствене услуге у року од 30 дана од дана упућивања од стране изабраног лекара, на који начин јој је ускраћена и могућност рефундације трошкова обављеног прегледа у приватној пракси, и упутио му препоруку у циљу унапређења остваривања права грађана и спречавања настанка сличних пропуста у будућности.³⁶

ПРИМЕР:

У једном случају, грађанка се обратила Омбудсману притужбом, јер јој изабрани лекар гинеколог дома здравља није издао упут ради обављања неопходних медицинских анализа које је предложио у свом извештају, због чега није била у могућности да преглед обави у здравственој установи, односно да по обављеном прегледу у приватној пракси покрене поступак рефундације плаћене цене услуге, на терет средстава обавезног здравственог осигурања. С обзиром на то да се ради о остваривању једног од основних људских права, те да је овлашћен да се стара о заштити и унапређењу људских права, у циљу прикупљања свих релевантних података, Омбудсман се обратио дому здравља и заштитнику права осигураних лица. На основу утврђеног чињеничног стања, а имајући у виду одредбе прописа из области здравствене заштите, здравственог осигурања и права пацијената, Омбудсман је нашао да постоји могућност да је због непоступања лекара, сагласно законској обавези да пацијенту изда упут ради обављања лабораторијске дијагностике чију потребу је навео у лекарском извештају, те ускраћивања права на обавештење о начину и поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања, дошло до повреде права пацијента. Наиме, из наведених разлога

³⁶ <http://www.ombudsman.rs/index.php/2012-02-07-14-03-33/5521-zb-g-pr-pus-rfz-p-ci-n-inji-n-guc-n-r-fund-ci-r-sh-v>

подносиатеља притужбе је онемогућена да покрене одговарајући поступак ради остваривања права на рефундацију трошкова које је сносила на име здравствене заштите пружене у приватној пракси, иако као осигурано лице исту ужива на терет средстава обавезног здравственог осигурања, због чега је Омбудсман надлежној здравственој инспекцији упутио предлог ради иницирања покретања поступка инспекцијског надзора над законитошћу рада дома здравља. Здравствена инспекција је известила Омбудсмана да је извршила инспекцијски надзор и утврдила да је подносиатеља притужбе имала право на информације о правима из здравственог осигурања и поступцима за остваривање тих права, као и да је имала право да их добије благовремено и на начин који је у пацијентовом најбољем интересу³⁷, те да је изрекла предлог мера здравственој установи да обезбеди поштовање наведене одредбе. Такође, инспекција је навела да ће изабрани лекар гинеколог подносиатељки накнадити трошкове урађених лабораторијских анализа, као и да је она обавештена о налазу инспекције и да је задовољна исходом поступка.

Имајући у виду наведена обраћања грађана, Омбудсман је у складу са овлашћењем институције да спроводи истраживања како би стекао увид у стање људских права, идентификовао проблеме и формулисао препоруке у циљу остваривања, заштите и унапређења људских права у току извештајне године спровео истраживање „Право на доступност здравствене заштите у АП Војводини“ о којем је већ било речи у тексту извештаја.

СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА

Услед угрожености економских и социјалних права велики број грађана налази се у стању социјалне потребе, те је као и претходних година незадовољство у вези са остваривањем права и пружањем услуга социјалне заштите било разлог обраћања Омбудсману. Упућене притужбе су се најчешће односиле на неправилности у раду центара за социјални рад приликом одлучивања о праву на новчану социјалну помоћ и праву на једнократну помоћ, те на спорост у одлучивању по овим, као и по захтевима за додатак за помоћ и негу, односно увећаног додатка за помоћ и негу другог лица.

Известан број притужби, као и претходних година, односио се на рад Покрајинског секретаријата за социјалну политику, демографију и равноправност полова и то због нерешавања по жалбама на решења центара за социјални рад у законом прописаном року.

Поступајући по притужбама, Омбудсман је покретао поступке и већ у захтевима за изјашњење о наводима притужби указивао на обавезу поштовања основних начела управног поступка, као и на рок за доношење решења. Након обраћања Омбудсмана, у готово свим случајевима је Секретаријат донео другостепена решења чиме је отклонио недостатке у поступку, али је учинио неправилност у раду, јер приликом решавања по жалби није поступио у законом прописаном року. Секретаријату су упућена мишљења у којима је констатовано да је учињена наведена неправилност у раду.

ПРИМЕР:

Притужбом се обратио грађанин у којој наводи да Покрајински секретаријат за социјалну политику, демографију и равноправност полова није донео ново решење уместо решења поништеног од стране Управног суда након више од два месеца од достављања пресуде. Увидом у приложену документацију утврђено је да је захтев ћерке подносиоца притужбе, чији је он законски заступник, за остваривање права на увећан додатак за помоћ и негу другог лица

³⁷ Члан 7 ст. 1 и 2 Закона о правима пацијената "Службени гласник РС", број 45/2013

одбијен решењем првостепеног органа још 2007. године. Жалба изјављена против првостепеног решења одбијена је решењем Секретаријата, а другостепено решење је поништено пресудом Округног суда у Новом Саду из 2009. године. Након поновног поступка донето је ново другостепено решење којим је жалба такође одбијена, а које је опет поништено пресудом Управног суда из 2011. године. Секретаријат је још у три наврата донео иста решења, која су сва поништена пресудама Управног суда. Последња пресуда је донета у јануару 2017. године, након чега до обраћања подносиоца притужбе Омбудсману у мају 2017. године ново решење није донето. Након спроведеног поступка је утврђено да Секретаријат приликом доношења другостепених решења није уважавао упутства Округног и Управног суда у погледу прибављања потпуног налаза, оцене и мишљења другостепеног органа већтачења неопходног за доношење правилног решења у предметној управној ствари, односно да није у списима предмета прослеђивао налаз, мишљење и оцену на основу којег је првостепени орган донео решење, те да су дугогодишњим непоступањем у складу са правним схватањем и примедбама Управног суда у целости нарушена начела економичности и ефикасности управног поступка. Такође, утврђено је да је Секретаријат учинио пропуст у раду, јер након више од пет месеци од достављања пресуде Управног суда није донео ново решење. Наведене неправилности и пропуст у раду констатовани су у мишљењу које је Омбудсман након спроведеног поступка упутио Секретаријату.

ПРАВА ОСОБА СА ИНВАЛИДИТЕТОМ

Унапређивање, заштита и осигурање пуног и једнаког уживања свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапређивање поштовања њиховог урођеног достојанства циљ је који треба да се постигне применом Конвенције о правима особа са инвалидитетом³⁸. Једно од начела на којем се заснива ова конвенција јесте приступачност, која је предуслов за самостални живот и пуно и равноправно учешће особа са инвалидитетом у друштву. Члан 9 Конвенције предвиђа да ће у циљу омогућавања самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота, државе стране уговорнице предузети одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеде приступ, равноправно са другима, физичком окружењу, превозу, информацијама и комуникацијама, укључујући информационе и комуникационе технологије и системе, као и другим погодностима и услугама које су отворене, односно које стоје на располагању јавности, како у урбаним, тако и у руралним срединама. Те мере, које укључују идентификовање и уклањање препрека и баријера за приступ, односиће се, између осталог, и на: зграде, путеве, превозна средства и друге погодности у затвореном и на отвореном простору, укључујући школе, стамбене објекте, здравствене објекте и радна места, информације, комуникације и друге услуге, укључујући и електронске услуге и хитне службе.

Законом о планирању и изградњи³⁹ је прописано да се зграде јавне и пословне намене, као и други објекти за јавну употребу (улице, тргови, паркови и сл.), морају пројектовати, градити и одржавати тако да свим корисницима, а нарочито особама са инвалидитетом, деци и старим особама, омогуће несметан приступ, кретање и боравак, односно коришћење у складу са одговарајућим техничким прописима чији су саставни део стандарди који дефинишу обавезне техничке мере и услове

³⁸ Република Србија ратификовала је Конвенцију 2009. године (Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом "Службени гласник РС – Међународни уговори", број 42/2009)

³⁹ "Службени гласник РС", бр. 72/2009, 81/2009 – испр, 64/2010 – одлука УС, 24/2011, 121/2012, 42/2013 – одлука УС, 50/2013 – одлука УС, 98/2013 – одлука УС, 132/2014 и 145/2014

пројектовања, планирања и изградње, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама. Стамбене и стамбено-пословне зграде са десет и више станова морају се пројектовати и градити тако да се свим корисницима, а нарочито особама са инвалидитетом, деци и старим особама омогући несметан приступ, кретање, боравак и рад. Правилником о техничким стандардима планирања, пројектовања и изградње објеката, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама⁴⁰ прописани су ближи стандарди који дефинишу обавезне техничке мере и услове за планирање, пројектовање и изградњу објеката, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама. Приступачност, у смислу овог правилника, односи се на зграде јавне и пословне намене, објекте за јавну употребу (улице, тргови, паркови и сл.), као и на стамбене и стамбено пословне објекте са десет и више станова. Приступачност се односи на планирање нових објеката и простора, пројектовање и изградњу и доградњу нових објеката, као и на реконструкцију и адаптацију постојећих објеката, када је то могуће у техничком смислу. И поред уређивања наведеног питања прописима, степен могућности приступа особа са инвалидитетом јавним објектима, институцијама и услугама је низак.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом⁴¹ прописује да су сви органи државне управе, територијалне аутономије и локалне самоуправе дужни да предузимају активности с циљем стварања једнаких могућности за особе са инвалидитетом и да у тим активностима обезбеде учешће особа са инвалидитетом и њихових удружења.

ПРИМЕР:

Омбудсману је током одржавања Годишње конференције мреже „Живот без насиља“ указано да лица са инвалидитетом нису могла да узму учешћа у њеном раду због неприступачности простора у згради Скупштине АП Војводина у којој се конференција одржавала. Омбудсман је о изнетим примедбама информисао Скупштину АП Војводине и позвао да у наредном периоду учине потребне напоре како би се сваком позваном лицу омогућило да учествује на скуповима који се одржавају у скупштинском просторијама.

Скупштина је известила Омбудсмана да је почетком 2017. године покренута иницијатива за реализацију пројекта несметане вертикалне комуникације особа са инвалидитетом у згради Скупштине. Током 2017. године одржано је више састанака са представницима Завода за заштиту споменика културе града Новог Сада, као и „Тима за приступачност“ који је оформио Град Нови Сад, а инсистирало се на трајним и целовитим решењима за несметано кретање особа са инвалидитетом по целој згради. Закључен је уговор са пројектантском кућом о изради идејног решења пројекта несметане вертикалне комуникације особа са инвалидитетом у згради Скупштине и у децембру 2017. године изабрано је идејно решење које је технички изводљиво, са низом предности, које изискује извођење најмање радова, без померања инсталација, економски најисплативије. Након завршене пројектно-техничке документације за несметану вертикалну комуникацију особа са инвалидитетом и приступним лифтом у згради Скупштине, као и стручних мишљења и опредељења финансијских средстава приступиће се спровођењу поступка јавне набавке за извођење радова.

Омбудсман похваљује Скупштину АП Војводине за предузете, као и планиране активности којима се на свеобухватан начин приступило решавању овог проблема, а у циљу омогућавања

⁴⁰ "Службени гласник РС", број 22/2015

⁴¹ "Службени гласник РС", бр. 33/2006 и 13/2016

особама са инвалидитетом несметаног приступа, кретања и боравка, односно коришћења зграде Скупштине АП Војводине.

ПРИМЕР:

На основу написа средстава јавног информисања Омбудсман је дошао до сазнања да особе са инвалидитетом које се крећу помоћу инвалидских колиџа не могу да приступе офталмолошкој амбуланти у Општој болници у Панчеву. Омбудсман је покренуо поступак по сопственој иницијативи и Општој болници упутио захтев да се изјасни о поменутих написима. Општа болница је доставила изјашњење у којем је навела да су предузети радови на уклањању препрека за особе са инвалидитетом којим је овим особама омогућен приступ амбуланти у којој се обављају офталмолошки прегледи, чиме је показала спремност да реши уочене проблеме.

ДЕЛАТНОСТИ ОД ОПШТЕГ ЕКОНОМСКОГ ИНТЕРЕСА

Као и претходних година, грађани су у великом броју указивали на проблеме у вези са пружањем комуналних и других услуга из делатности од општег економског интереса. Примедбе су се у највећем броју случајева односиле на поступање надлежних јавних предузећа која обављају комуналне делатности снабдевање водом за пиће, пречишћавање и одвођење атмосферских и отпадних вода, као и производње, дистрибуције и снабдевања топлотном енергијом.

У 2017. години један од највећих проблема у овој области била је веома честа обустава испоруке пијаће воде, нарочито током летњих месеци у руралним срединама. Омбудсману су се у вези са овим проблемом притужбом обратили грађани општине Тител. У притужби су указивали на пропуст надлежног јавног предузећа, јер потрошачи нису обавештавани о планираној обустави испоруке пијаће воде, што је проузроковало озбиљан проблем у свакодневним животним активностима грађана овог насељеног места. Како предмет на који се притужба односи не спада у његову надлежност, Омбудсман је у складу са овлашћењем да грађане информише о прописима и даје савете о могућностима остваривања заштите њихових права, упутио грађане на који начин могу да се информишу о предметном питању и предочио да ради вршења надзора над радом јавног предузећа које обавља ову комуналну делатност у вези са обимом, квалитетом и континуитетом пружања комуналне услуге могу поднети пријаву Комуналној инспекцији Општинске управе Тител.

На то да је проблем квалитета пијаће воде присутан на територији АП Војводине указује и притужба грађанина из Савиног Села. Грађанин се обратио притужбом на рад Покрајинског секретаријата за здравство, Сектора за санитарну инспекцију, јер му након више од два месеца од подношења захтева није достављена информација о томе да ли је још увек на снази решење тог органа из 2006. године о забрани употребе воде за пиће у овом насељеном месту. Након обраћања Омбудсмана Секретаријату, подносиоцу притужбе је достављена тражена информација чиме је формално отклоњен пропуст у раду. С обзиром на то да је у обавештењу Секретаријата наведено да је предметно решење још увек на снази, чињеница је да грађани овог насељеног места користе воду за пиће која није за употребу дуже од једне деценије, те да проблем још увек није решен.

Полазећи од све већег броја притужби грађана у вези са квалитетом воде за пиће, као и у вези са пружањем услуге снабдевања водом за пиће, у циљу да допринесе јавном дијалогу о актуелним темама и питањима, Омбудсман је организовао стручни скуп са темом „Право на живот у здравој животној средини“ на којем је посебна пажња посвећена питању водоснабдевања становништва у АП Војводини. О самом стручном скупу већ је било речи у тексту извештаја.

УРБАНИЗАМ И ГРАЂЕВИНАРСТВО

ОЗАКОЊЕЊЕ ОБЈЕКТА

И у 2017. години су се грађани обраћали притужбама на рад органа јединице локалне самоуправе у вези са спровођењем поступка озакоњења објекта, будући да им није јасна веза између овог и поступка уклањања објекта на основу решења донетог у вршењу инспекцијског надзора грађевинског инспектора, у складу са одредбама Закона о планирању и изградњи. Наиме, након подношења пријаве грађевинској инспекцији да постоји објекат изграђен без грађевинске дозволе, у случају када утврди да је за предметни објекат покренут поступак озакоњења, инспекција обавештава грађане да се решење неће извршавати до правноснажног окончања поступка озакоњења, а све у складу са одредбама Закона о озакоњењу објекта. У таквим ситуацијама су се грађани, као неке странке и незадовољни одговором инспекције, обраћали овој институцији захтевом за давање правног савета како да у таквим ситуацијама заштите своје право на имовину, будући да тврде да им је ово право угрожено неправном градњом (изградња на самој међи, изградња која указује да је узурпиран део њихове парцеле и сл.). У складу са овлашћењем да грађанима даје правне савете о могућностима остваривања њихових права упућивањем на покретање одговарајућег правног поступка, Омбудсман је у таквим ситуацијама указивао на могућност да се надлежном органу јединице локалне самоуправе обратe писменим захтевом за признавање својства странке у управном поступку озакоњења предметног објекта и да активним учешћем у усменим расправама, подношењем доказа у испитном поступку и коришћењем редовних и ванредних правних средстава заштите свој правни интерес.

ПРАВА ЛИЦА ЛИШЕНИХ СЛОБОДЕ

Омбудсману су се и током 2017. године притужбама обраћала лица лишена слободе која се налазе у затворима на територији АП Војводине. Највећи број притужби се односио на проблеме у вези са остваривањем права на здравствену заштиту и то на немогућност обављања потребних специјалистичких прегледа и хируршких интервенција, као и на то да им се не обезбеђују адекватни лекови, односно да им се не обезбеђују лекови потребни за лечење, иако се налазе на листи лекова који се прописују и издају на терет средстава обавезног здравственог осигурања.

Један број притужби односи се на немогућност напредовања у третману, иако су радно ангажовани, без дисциплинских казни и доброг су владања, јер механизам напредовања у третману по постојећим критеријумима подразумева отежан прелазак осуђених у повољније васпитне групе, тако да се многи осуђеници отпуштају из затвора из исте васпитне групе у коју су били разврстани по пријему у затвор.

Током извештајног периода у установама на територији АП Војводине, запажен је одређен степен напретка у виду побољшања смештајних услова у неким затворима, док је у неким затворима ситуација и даље лоша у смислу да су услови смештаја и капацитети недовољни и неадекватни ⁴².

Крајем 2017. године у казнено-поправне заводе и затворе на територији АП Војводине постављени су поштански сандучићи, донирани од стране Јавног предузећа „Пошта Србије“, чиме је омогућено лицима лишеним слободе да се непосредно притужбом обратe Омбудсману.

⁴² Европска затворска правила усвојена од стране Комитета министара Савета Европе 1987.

ПРИМЕР:

Омбудсман је примио притужбу осуђеног који се налази на издржавању казне затвора у Казнено-поправном заводу у Сремској Митровици. У притужби је навео да се више пута обраћао начелнику здравствене службе молбом да му се омогући да обави специјалистички преглед код неуролога-епилоптолога и да му се одреди одговарајућа терапија, јер терапија коју тренутно прима није адекватна, те да му је здравствено стање озбиљно погоршано учесталим нападима. Уз притужбу је доставио копије поднесака којима се обраћао и упута које је имао. Такође, навео је да му је, поред хроничног обољења (епилепсија) за које тренутно не прима адекватну терапију, дијагностификован и карцином бешике, те да му није омогућено да обави потребне специјалистичке прегледе, односно да му није обезбеђена одговарајућа здравствена заштита.

Након обраћања Омбудсмана Казнено – поправном заводу, осуђеном је омогућено да обави све потребне специјалистичке прегледе у Општој болници у Сремској Митровици, одређена му је терапија и у потпуности решен проблем на који је осуђено лице у притужби указало.

ОДНОСИ СА ЈАВНОШЋУ

Омбудсман је свестан значаја и улоге јавности. Она, јавност, с једне стране, чини рад Омбудсмана блиским и грађанима транспарентним, док Омбудсман, с друге стране, помоћу јавности утиче на рад органа управе и јача свој ауторитет.

Постоји неколико инструмената помоћу којих Омбудсман обезбеђује своје присуство у јавности.

Најважнији инструмент је годишњи извештај. Сваки од 15 до сада поднетих годишњих извештаја доступан је медијима, институцијама, невладиним организацијама и грађанима и веома се лако може наћи на интернет страници Омбудсмана.

Други инструмент помоћу кога Омбудсман обезбеђује своје присуство у јавности су стручни скупови. Организовањем стручних скупова у току 2017. године иновиран је рад институције, они представљају одговор на потребу да се о акутним и актуелним проблемима расправља, размењују мишљења и успоставља или унапређује сарадња са институцијама са којима Омбудсман дели основне циљеве и начела деловања. Током 2017. године, Омбудсман је организовао неколико стручних скупова, и то о насиљу у породици, о (интерсекторском раду и холистичком приступу) заштити деце од насиља, о искуствима и проблемима у вези са језиком и националним идентитетом, као и о праву на живот у здравој животној средини, са посебним освртом на проблем здравствено исправне воде за пиће. Скупови су организовани у Новом Саду, Сремској Митровици, Сомбору и Зрењанину.

Следећи важан инструмент су истраживања. Током извештајног периода јавности су представљена три истраживања: „Примена афирмативних мера у области основног образовања Рома и Ромкиња на територији АП Војводине“, „Подршка ученицима са изузетним способностима у основним и средњим школама у АП Војводини“ и „Дечји и омладински листови на језицима националних мањина у АП Војводини“.

После вишегодишње паузе, Омбудсман је током 2017. године организовао три конференције, прве две су биле научног и међународног, а трећа националног карактера. Прва конференција „Миграције, као безбедносни изазови: западнобалканска рута“ организована је на Палићу, у сарадњи са Институтом за међународну политику и привреду и Ханс Зајдел фондацијом, а друга, „Слобода, безбедност: право на приватност“ у Новом Саду, у сарадњи са Институтом за криминолошка и социолошка истраживања. Излагања учесника, односно радови написани за потребе обе конференције, објављени су у два зборника, чиме су задовољени и интереси стручне и научне јавности. Крајем године, Омбудсман је организовао и трећу - годишњу конференцију Мреже „Живот без насиља“: „Шест месеци примене Закона о спречавању насиља у породици“. У новембру 2017. године из штампе је изашао зборник радова са конференције Мреже „Живот без насиља“, која је организована претходне, 2016. године.

Саопштења су посебан вид комуникације са јавношћу, помоћу којих Омбудсман скреће пажњу на поједине датуме, односно на кршења права грађана. Током 2017. године Омбудсман се оглашавао у јавности поводом Светског дана социјалне правде, Европског дана жртава, Светског дана здравља, Светског дана Рома, Међународног дана старијих особа, Светског дана детета, Међународног дана људских права и мигрантске кризе.

Сваку своју значајнију активност Омбудсман најављује, а на свом сајту о њима објављује и посебне вести. Новинари који прате сајт Омбудсмана користе најаве и вести као почетну, иницијалну информацију за пласирање својих медијских производа. Треба нагласити да сајт Омбудсмана пружа

довољно материјала за озбиљан истраживачки и аналитички рад, али да новинари тај ресурс не користе у довољној мери. Током 2017 године на сајту Омбудсмана објављено је 77 вести и 13 најава догађаја.

Пажња јавности је фокусирана на Омбудсмана и онда када он учествује у округлим столовима, панелима, трибинама, конференцијама, саветовањима и расправама које организује друге организације и институције. У 2017. години омбудсман и његови заменици учествовали су у кампањи „Заједно против насиља над женама“, на трибинама о друштвеном положају жена и правима особа са инвалидитетом, конференцијама које су се бавиле положајем особа са менталним сметњама, миграцијама, питањима из праксе локалних омбудсмана, у расправама на тему мањинске политике и права националних мањина у уставноправном систему Републике Србије.

Интересовање за рад Омбудсмана током 2017. године исказивали су локални, покрајински и републички медији, како штампани, тако и електронски; медији на српском, али и медији на језицима националних мањина. Интересовање за рад Омбудсмана чешће су, у односу на штампане, исказивали електронски медији. Када је о електронским медијима реч, највише професионалног интересовања за рад Омбудсмана показивали су новинари Радио-телевизије Војводине и Радио Новог Сада. Када је о мањинским редакцијама реч, активности Омбудсмана биле су најприсутније у програму Радио-телевизије Војводине на мађарском језику.

Од штампаних медија, о раду Омбудсмана најчешће је своје читаоце извештавао „Дневник“. „Мађар со“ је предњачио када је реч о штампаним медијима на језицима мањина, мада су информације о активностима Омбудсмана биле присутне и на страницама недељника попут „Хрватске ријечи“, „Хлас људу“ и „Буњевачких новина“.

Највише медијских објава се односило на опште послове (посете затворима, накнаде трошкова здравствених услуга, раду покрајинских органа, приступима за инвалиде, правима старијих особа и насиљу према њима, животној средини, итд.), затим на права деце и равноправност полова.

ИНТЕРНЕТ СТРАНИЦА

У току 2017. године, интернет страница Омбудсмана посећена је 19.641 пута и укупно је погледано 43.738 странице презентације. Овај број посета остварило је 13.511 различитих посетилаца који су се на интернет страницама у просеку задржавали две минуте и 23 секунде. У једној сесији отворане су, у просеку, две до три странице интернет презентације.

Интернет страници најчешће се приступало претрагом (9.872 посете или 71%), непосредним укуцавањем адресе сајта у интернет претраживачу (1.943 посета или 14%) и путем линкова с других сајтова (1.271 посета или 9,1%). Путем друштвених мрежа Фејсбук (Facebook) и Твитер (Twitter), интернет презентацији је приступљено у 738 случаја.

Највише посетилаца интернет странице било је из Републике Србије – Нови Сад (51% посетилаца) и Београд (33%), док је посетилаца из осталих градова и држава било мање, и то најчешће у случајевима претраге у неком од интернет претраживача.

На веб сајт Омбудсмана највише приступа су остварили грађани старости између 25 и 44 година (55,57%), а по статистици претраживача Гугл, и ове, као и прошле године, сајту су више приступале жене (63%) него мушкарци (37%).

Највише приступа страницама сајта Омбудсмана остварено је путем стандардних десктоп и лаптоп рачунара – 63,7%, а путем мобилних телефона и таблета презентацији је приступљено 4.899 пута (36,3% приступа).

Поред почетне странице, посетиоци су најчешће посећивали контакт страницу презентације, страницу о омбудсману и заменицима и страницу „Обратите нам се“. Путем странице за подношење притужбе, онлајн формулар је попунило 88 посетилаца што је око 20% од укупног броја притужби које је Омбудсман примио.

ДРУШТВЕНЕ МРЕЖЕ

Омбудсман је у 2017. години најчешће био присутан на друштвеним мрежама Фејсбук (Facebook) и Твитер (Twitter), чиме је рад институције учињен транспарентнијим, а грађанима олакшана комуникација са институцијом.

Фејсбук страница Омбудсмана је на крају 2017. године имала укупно 1.570 пратилаца. Старосна и полна структура пратилаца Фејсбук странице Омбудсмана није се променила у односу на претходну годину – 60% чине особе између 25 и 44 године живота, а 68% њих је женског пола. Пратиоци из Србије чине 87% укупног броја пратилаца странице, а међу пратиоцима су и они који живе у региону. Највећу пажњу јавности на Фејсбук друштвеној мрежи, током 2017. године, привукла је објава саопштења Омбудсмана поводом одржаног семинара о људским правима за посланике Скупштине АПВ од 25. маја 2017. године који је за циљ имао упознавање покрајинских посланика са начелима људских права и важношћу њиховог унапређења у контексту рада органа управе.

Твитер страница Омбудсмана у 2017. години има укупно 2.587 пратилаца, од којих је 55% мушког пола, а 45% женског пола, 85% пратилаца има између 25 и 44 године и 88% их долази из Републике Србије.

Поред друштвених мрежа Фејсбук и Твитер, Омбудсман је присутан и на видео платформи Јутјуб (YouTube), на којој се редовно објављују видео прилози о институцији емитовани у медијима. На овом каналу је у 2017. години укупно прегледано 3.923 минута видео материјала, а подједнако су га посећивали и мушкарци (51%) и жене (49%).

СТАТИСТИКА

Покрајинска скупштинска одлука о Покрајинском заштитнику грађана – омбудсману, у члану 31 прописује да Омбудсман покрене поступак по притужби грађана или по сопственој иницијативи. Грађани се обраћају писмено, лично – доласком у службене просторије, телефоном и путем интернета. За сваку притужбу која се прими у писменој форми – било да је дата попуњавањем обрасца, написана неформално, изјављена у записник или достављена попуњавањем електронског обрасца – образује се предмет.

Поред поступања по притужбама грађана који сматрају да су им актом или радњом органа управе повређена људска права, Омбудсман може поступити и по сопственој иницијативи, на основу сазнања из медија, извештаја органа или из других извора, ако оцени да је вероватно да постоји или да је постојала повреда људских права од стране органа управе.

Омбудсману се у току 2017. години путем телефона или лично обратило 1500 грађана који нису поднели притужбе. У највећем броју случајева грађани су се обраћали због проблема у вези са остваривањем права која спадају у корпус социјално – економских права, као што су права из радног односа, односно по основу рада, права у области социјалне заштите, као и права на здравствену заштиту. Такође, у великом броју грађани су се жалили на рад судова, а указивали су и на проблеме у вези са пружањем комуналних и других делатности од општег економског интереса. Свим грађанима је након разговора са саветницима запосленим у институцији дат савет о поступку у којем могу остварити своја права, уколико такав поступак постоји, и упућене су на надлежан орган коме се могу обратити ради заштите својих на закону заснованих интереса.

На основу притужби грађана Омбудсман је формирао 382 предмета, док је 65 поступака покренуто по сопственој иницијативи.

Од 382 поднете притужбе у 2017. години, за 185 притужби Омбудсман није имао овлашћења да поступа, али је дат правни савет на основу члана 19 Покрајинске скупштинске одлуке о Покрајинском заштитнику грађана – омбудсману, којом је прописано да је Омбудсман овлашћен да грађане информише о прописима и даје правне савете о могућностима остваривања њихових права, упућујући подносиоца притужбе на покретање одговарајућег правног поступка пред надлежним органима, ако је такав поступак предвиђен, док по 52 притужбе није поступао, јер нису биле допуњене у остављеном року или се увидом у предмет утврдило да околности и докази не указују на повреду људских права.

СТАТУС ПРЕДМЕТА	БРОЈ	ПРОЦЕНАТ
Покренута истрага	145	37,96%
Ненадлежност и савет	185	48,43%
Одбачен из других разлога	52	13,61%
УКУПНО ПРИТУЖБИ	382	100%
По сопственој иницијативи	65	14,54%
УКУПНО ПРЕДМЕТА	447	100%

Омбудсман има четири заменика. По један заменик изабран је за следеће области: права националних мањина, права детета, равноправност полова и заштита људских права која нису у надлежности специјализованих заменика (општа права).

Све притужбе које Омбудсман прими у току године и предмети формирану по сопственој иницијативи могу се поделити у четири области: заштита права националних мањина, заштита права детета, равноправност полова и заштита људских права у другим областима – општа људска права.

Област	Укупан број предмета	Број предмета покренутих по сопственој иницијативи	Број притужби грађана	Број покренутих истрага	Број одбачених предмета због ненадлежности уз дати савет	Број одбачених предмета из других разлога
Заштита људских права у другим областима – општих људских права	341	32	309	92	176	41
Заштита права националних мањина	23	9	14	6	3	5
Заштита права детета	63	18	45	37	4	4
Равноправност полова	20	6	14	10	2	2
УКУПНО	447	65	382	145	185	52

Притужбе грађана који су се обраћали Омбудсману највише су се односиле на проблеме у вези са остваривањем права на здравствену заштиту, пружањем услуга из делатности од општег економског интереса, урбанизам и грађевинарство, социјалну заштиту и безбедност деце.

РЕЗУЛТАТИ ПОКРЕНУТИХ ИСТРАГА

Од 210 укупно покренутих истрага на основу притужби грађана и истрага покренутих на иницијативу Омбудсмана 174 предмета је решено, а рад на 36 предмета на крају извештајне године је још увек био у току.

Од 174 решена предмета:

- у 55,3% случајева, после истраге, утврђено је да нису повређена људска права, односно није утврђена неправилност у поступању;
- у 27,7% случајева, неправилност у раду коју је утврдио Омбудсман орган је отклонио током поступка, или је надлежном органу упућено мишљење или препорука.
- у осталим случајевима у којима је покренута истрага предмети су решени тако што су или уступљени на решавање другом органу, или повучени од стране подносиоца притужбе.

ПРЕПОРУКЕ И МИШЉЕЊА

У 2017. години Омбудсман је упутио две препоруке и три мишљења. Једна препорука је упућена Заводу за равноправност полова, док су друга препорука и три мишљења упућена Покрајинском секретаријату за социјалну политику, демографију и равноправност полова. Једна препорука је усвојена, друга је делимично усвојена, а у вези са упућеним мишљењима није захтеван одговор о поступању.

УСАВРШАВАЊЕ ЗАПОСЛЕНИХ

ОБУКА ЗА ПОСРЕДНИКЕ – МЕДИЈАТОРЕ

Изабрана лица и запослени у Омбудсману завршили су петодневну основну обуку за посреднике - медијаторе. Обука је спроведена у складу са одредбама Закона о посредовању у решавању спорова, а по акредитованом програму Националног удружења медијатора Србије у сарадњи са београдском организацијом Партнери за демократске промене.

Похађање ове обуке део је стручног усавршавања у институцији, а усвојена знања и вештине допринеће унапређењу поступања Омбудсмана по притужбама грађана, нарочито у поступцима у којима је потребно обезбедити омогућавање остваривања и заштите права грађана пред органима извршне власти. Осим што уз договор страна у поступку обезбеђује дугорочно одржива решења, велика предност посредовања у решавању предмета у институцији Омбудсмана је то што оно може предупредити вођење даљих, најчешће судских поступака.

Полазници су по окончању обуке добили прописана уверења, на основу којих се могу пријавити за упис у Регистар посредника при Министарству правде Републике Србије и добијање дозволе за посредовање и у својству независних медијатора.

СЕМИНАР ЗА ЧЛАНОВЕ НАЦИОНАЛНОГ МЕХАНИЗМА ЗА ПРЕВЕНЦИЈУ ТОРТУРЕ

Представница Омбудсмана похађала је међународни семинар под називом „Вештине и технике вођења комуникације“ који је одржан у септембру 2017. године у Бечу. Семинар је организовао Међународни институт омбудсмана (International Ombudsman Institute – IOI) у циљу јачања капацитета и размене искустава чланова Националног механизма за превенцију тортуре (у даљем тексту: НПМ).

Учесници семинара имали су прилику да стекну нова теоријска и практична знања о томе како чланови тима НПМ-а треба да поступају приликом посета установама затвореног типа као местима потенцијалне тортуре (затвори, установе социјалне заштите, здравствене установе попут специјализованих болница и одељења општих болница за психијатрију), те о начину обављања разговора са лицима лишеним слободе смештеним у овим установама, као и са запосленима у њима. Такође, учесници су стекли нова знања и о томе како треба поступати приликом праћења рада ових установа, колико често их треба посећивати, те на који начин усмерити активности према актерима који доносе прописе и како успоставити сарадњу свих актера у циљу унапређења и побољшања стандарда и добре праксе.

ДРУГИ СЕМИНАРИ

Запослени у Омбудсману похађали су семинаре које је организовала Служба за управљање људским ресурсима АП Војводине: „Нови закон о општем управном поступку“, „Управни поступак - поступање првостепеног и другостепеног органа“, „Мобинг – спречавање и заштита од злостављања на раду“, „Превенција корупције – етика и интегритет у јавном сектору“, „Фондови европске уније – од идеје до реализације“ и „Припрема и спровођење пројеката“. Такође, представнице Омбудсмана похађале су семинар „План интегритета“ и „Етика и интегритет у јавном сектору“ у организацији Агенције за борбу против корупције.

ФИНАНСИРАЊЕ ПОКРАЈИНСКОГ ЗАШТИТНИКА ГРАЂАНА- ОМБУДСМАНА

Финансијска средства за рад Покрајинског заштитника грађана - омбудсмана обезбеђена су Покрајинском скупштинском одлуком о буџету Аутономне покрајине Војводине за 2017. г. ("Службени лист АПВ" број 69/16, 29/17 - ребаланс, 39/17 - ребаланс) и извршавана су на следећи начин:

Ред. бр.	Конто	Назив конта	План	Извршење	Процент извршења
1	4111	Плате, додаци и накнаде запослених	27.235.127,36	22.982.761,82	84,39
2	4121	Допринос за пензијско и инвалидско осигурање	3.268.215,28	2.757.931,44	84,39
3	4122	Допринос за здравствено осигурање	1.402.609,06	1.183.612,22	84,39
4	4123	Допринос за незапосленост	204.263,46	172.370,77	84,39
5	4131	Накнаде у натури	283.545,00	251.120,51	88,56
6	4141	Исплата накнада за време одсуствовања с посла на терет фондова	1.245.917,00	531.556,73	42,66
7	4143	Отпремнине и помоћи	300.000,00	0	0
8	4144	Помоћ у медицинском лечењу запосленог или чланова уже породице	200.000,00	105.656,67	52,83
9	4151	Накнаде трошкова за запослене	1.247.424,00	792.207,21	63,51
10	4161	Награде запосленима и остали посебни расходи	114.000,00	53.080,67	46,56
11	4211	Трошкови платног промета и банкарских услуга	20.000,00	500,00	2,5
12	4214	Услуге комуникација	150.000,00	66.343,68	44,23
13	4221	Трошкови службених путовања у земљи	300.000,00	101.161,31	33,72
14	4222	Трошкови службених путовања у иностранство	150.000,00	34.057,36	22,7
15	4231	Административне услуге	40.000,00	0	0
16	4232	Компјутерске услуге	40.000,00	0	0
17	4233	Услуге образовања и усавршавања запослених	50.000,00	12.000,00	24,00
18	4234	Услуге информисања	160.000,00	10.963,00	6,85
19	4235	Стручне услуге	800.000,00	399.487,26	49,94
20	4237	Репрезентација	490.000,00	158.205,02	32,29
21	4239	Остале опште услуге	50.000,00	33.048,00	66,10
22	4261	Административни материјал	50.000,00	5.001,93	10,00
23	4263	Материјали за образовање и усавршавање запослених	200.000,00	78.885,05	39,44
24	4441	Негативне курсне разлике	5.000,00	0	0
25	4621	Текуће дотације међународним организацијама	120.000,00	43.116,26	35,93
26	4651	Остале текуће дотације и трансфери	4.053.900,00	3.154.584,48	77,82
27	4821	Остали порези	5.000,00	0	0
28	4822	Обавезне таксе	10.000,00	0	0
29	4823	Новчане казне, пенали и камате	5.000,00	0	0
		УКУПНО:	42.200.001,16	32.927.651,39	78,03

